

CONVORBIRI LITERARE

REVISTA LITERARĂ FONDATA DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

întîmpinînd noul an

U ltimele zile ale anului sosesc întotdeauna cu o undă de emoție. Ne despărțim de un an din viața noastră — întîmpinăm un altul. E un moment de bilanț și un moment al proiectelor de viitor. A trecut un an în care poporul nostru, condus de partid, a muncit pentru ridicarea țării la altă cotă pe drumul construirii socialismului, a muncit pentru îndeplinirea idealurilor, care ne călăuzesc în această perioadă istorică a României numită, pe drept cuvînt, epoca Ceaușescu.

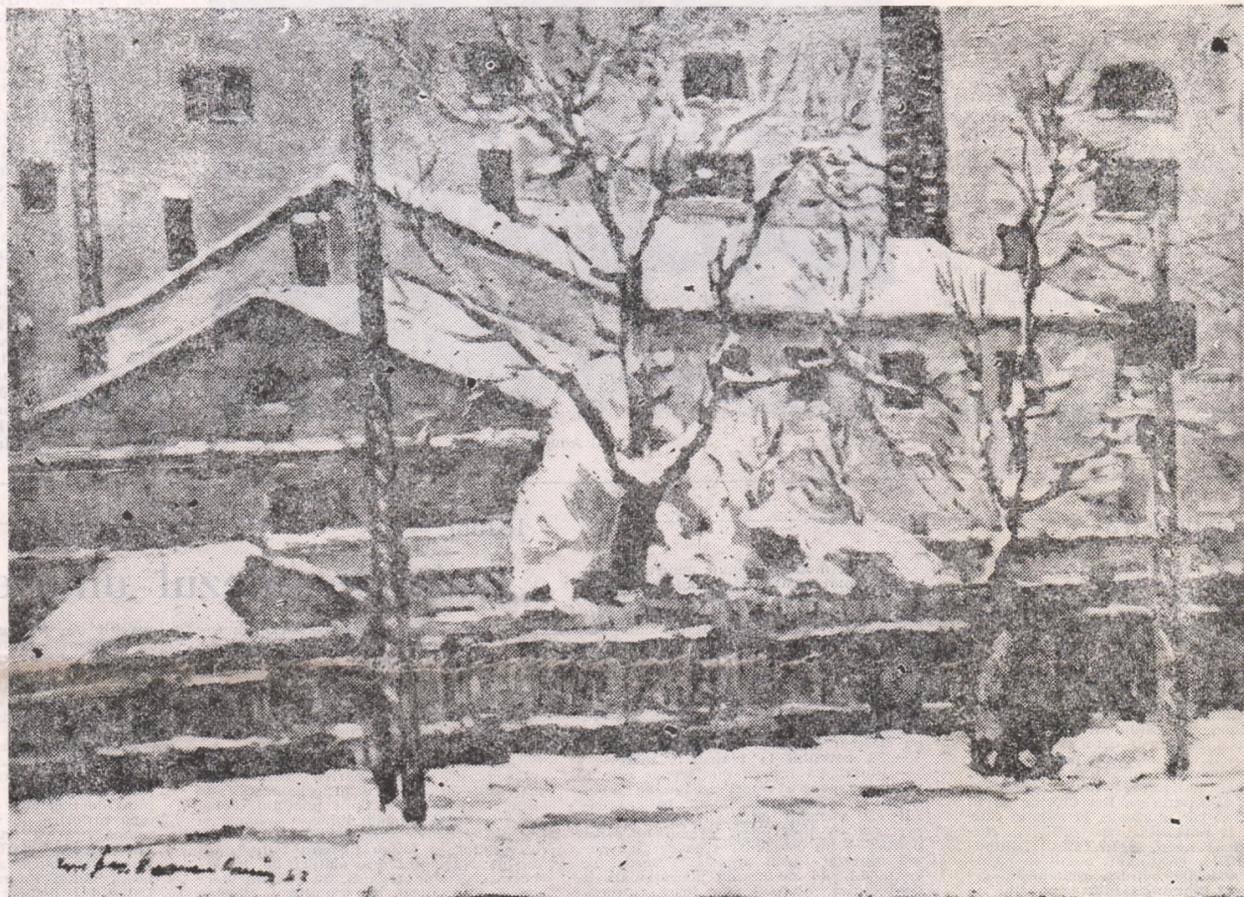
A trecut un an în care țara noastră a făcut un pas important în desăvîșirea structurilor economice, sociale, politice și culturale, hotărîtoare pentru destinul României de mîine, conform programului de o importanță covârșitoare elaborat sub direcția îndrumare a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, și prezentat la Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român.

Un an de muncă și de noi victorii, un an în care poporul român, strîns unit în jurul partidului, arată, încă o dată, întregii lumi voința sa de a-și hotărî și de a-și construi viitorul.

În acest context sărbătorirea zilei Republicii, a evenimentului de la 30 Decembrie 1947, dată crucială în evoluția României contemporane, se constituie într-un simbol care acționează, după impresionantele manifestări prelejuite de comemorarea Marii Uniri din 1918 care au avut loc la 1 decembrie, scoate cu deosebire în evidență fierbințele patriotismului încreștat în coordonatele spirituale ale vieții de astăzi a poporului nostru.

La acest sfîrșit de an nu se poate să nu relevăm că în primul plan al celor mai semnificative acțiuni ale partidului și ale secretarului său general a stat, în 1983, lupta neobosită pentru menținerea păcii pe glob. Într-o lume în care au fost parca uitate năzuințele oamenilor de a trăi în liniște și siguranță, de a nu privi cu spaimă ziua de mîine, într-o lume în care înarmarea, și înarmarea nucleară în primul rînd, a devenit o cursă nebucăscă împotriva legilor firii, punînd în pericol nu numai viețile contemporanilor noștri ci însăși existența vieții pe pămînt, cuvîntul tovarășului Nicolae Ceaușescu, expresie a voinței întregului popor, răsună ca o voce a speranței și a încrederii în rațiune și în forța ei de a învinge orbirea celor ce uită amenințarea ucigășă a unui nou război.

Cu speranța că rațiunea va învinge întotdeauna gîndurile obscure, că voința de pace a umanității va triumfa, urăm cititorilor noștri un fierbinte «LA MULȚI ANI!»

Victor MIHAILESCU CRAIU :

Peisaj de iarnă

C. L.

muntele

Am cutreierat în vara acestui an — munții. M-am aflat în cei ai Neamțului, am suit la Horăcioc, pe Ciungi, de unde o parte din spinările de rinocer, meterezele de cetate, acoperișurile ca de case vechi, șindriliute cu brazi, ce se alcătuiesc în acesti munți, se văd ca o turmă strînsă la adăpat în limpedea apă a Cracăului; am fost la Neamț și am intrat în pădurea de stejari, acolo unde era pe vremuri herghelia cailor mincînd jăratec, herghelia lui Ștefan cel Mare, am bătut cu pasul în bustru valed de-o măreție, ce-ți dă sentimentul zborului și nesfîrșirii, valed unde voievodului și zugravului său fără pereche, Mihail Sadoveanu, îi plăcea să adăste într-o dobîndirea liniștii. Apoi, printr-un fericit joc al întîmplării, am

ajuns în cealaltă margine a acestor munți, pe culmea Stinișoarei, refăcînd, potrivit unei vechi dorințe, drumul mioritic al Baltagulului. De pe văile Cracăului, Ozanei, Nemțiorului, pe cele ale Rîșcăi, Suhăi Mari și Moldovei. Dar cîte alte izvoare, cîte alte piraele nu sună d'n țîmbale, nu arginteașă cu clinchetul lor văle, superbe văle care despart înălțimile, culmile. E o lume de liniște și de perfectă armonie. Munții Neamțului sînt definitorii pentru ce înseamnă spațiul montan românesc. Munții noștri, chiar și cei mai semeți, poartă în ei atîta calm, emană atîta echilibru. Nu e nimic înfricoșător în configurația lor, ei au fost și vor fi întru veșnicia acestui popor o casă a fiecăruia dintre noi. În fond noi ne-am durat casele, așezările, inspirîndu-ne din înfățișarea muntelui. Am luat din ființa lui lumina care pătrunde prin neștiute, ca număr, ferestre, am avut în vedere curățenia și puritatea și frumusețea, care vin din toate acestea și din rafinamentul armoniilor, din uimitoarea știință a proporțiilor, din alternarea sublimă a planurilor, din

pendularea dintre înalt și jos, dintre vale și culme, din verticalitate și căutarea perpetuă a solarității. Așezările noastre sînt aidoma muntelui, încît ne putem îngădui să nu rezistăm unei ispite, de înțeles altfel, să zicem că muntele e asemenea nouă. Nefiind un tărîm al văilor și înălțimilor înspăimîntător de adînci, sau de semeți — muntele nu e la noi nici un loc al pustietăților. Vara și iarna, primăvara și toamna, dar mai ales vara muntele e sub puterea omului, care își iese în cale unde nu te aștepti. Chiar dacă nu-l întîlnești, dai în schimb peste urmele lui, auzi sunetele tălăncilor turmelor atîtor și atîtor stîne așezate pe tipsiile verzi de lingă soare, pe paștile de pe virfurii, te învăluie tipătul ce însoțește doborîrea unui copac, ori se prăvălește peste tine „cîntecul” motoarelor de la sondele ce-s tot mai dese și în munții Neamțului.

În munții noștri omul e acasă la dînsul.

I. GRIGORE

„Convorbiri literare”

urează colaboratorilor, cititorilor și prietenilor, un Nou An de împliniri, sănătate și fericire!

grai românesc

Tu, care m-ai născut a dona oară din cuvintele mamei — ceteră vie — în colindul de singe și flacără al nemuririi pentru eterna neamului poezie!...

Grai luminat de luceferi albaștri și de izvoare asemeni zborului cerbilor, acolo unde numai cuvîntul soarelui inimii noastre va tresări în zimbetul ierbilor.

Grai românesc armonie curată purtînd în fiecare silabă, ca o îmbrățișare duiosă de mamă! Nici o amarnică noapte nu te poate umbri: e-ti mai tare ca timpul și orice asuprire infamă.

Căci peste tot, pe unde crești și purcezi nevătămat de nici o vitregie a istoriei, râmii cu noi cei niciodată înfrinți de istorie... Rostirea ta e pururea mugur și creangă și tinăr altoi.

Grai românesc, singura mîngiere a neamului și a poetului ce veșnic în tine rămîne! Te-ascult, din milenii venind, și dăruindu-mă pentru țara de azi, pentru țara de mîine.

nedespărțita țară

Alba Iulia: cuvînt și hotar de istorie, unde ne-am cuvîntat dreptatea milenară și durerile milenare, prin care învingînd martirajul despărțirii trupului țării rămas-am o nedespărțită, eroică și niciodată ingenuncheata țară.

Acolo, pe pămîntul tău binecuvîntat ne-a fost hărăzită lumina și lacrima biruinței... Acolo, viziunea Viteazului, purtînd în pleoape rotundul Țării s-a vădit Adevăr și putere. Nici o lumină nu ne va fi de inimă mai aproape.

Alba Iulia: dania cea de-o seamă cu veșnicia, pe care ascultînd-o, ne prosternăm acelor cărturari și țărani luptînd pe viață și pe moarte. Mindri, înțelepți și neînfricați fii ai Neamului, ei ne rostiră voința supremă de libertate.

Alba Iulia... Pămîntul și cerul ne luminează cu lumina tale cele fără de moarte. În ele ne este reazimul și puterea. Grăim Istoriei cu glasul tău curat, îngemănînd întregul Daciei cel unic și tandru asemeni nestînselor stele.

Haralambie ȚUGUI

FESTIVALUL DE POEZIE „MIHAI EMINESCU“

Tov. Leonard Constantin, membru supleant al Comitetului Politic Executiv, prim-secretar al Comitetului Județean Iași al P.C.R., președintele Consiliului popular județean, robind cuvântul de salut adresat participanților la festival.

ședintele Comitetului de cultură și educație socialistă, care a subliniat că Festivalul de la Iași, circumscris organice Festivalului național „Cântarea României” reprezintă o sărbătoare a poeziei românești, a spiritualității noastre contemporane.

A luat apoi cuvântul tovarășul Leonard Constantin, care a adresat tuturor celor prezenți un calduros salut pentru participarea la această adevărată sărbătoare a spiritualității naționale. Purtând pețea celui mai mare poet al poporului român, despre care Sădoveanu spunea: „Să ne aducem pururi aminte de Mihai Eminescu, cel mai ales dintre scriitorii acestui neam”, festivalul se constituie, totodată, într-o expresie a puterii de creație a culturii noastre contemporane. „Eminescu ne menține mereu trează încrederea în capacitatea creatoare a poporului nostru. El este semnul de lumină al unui rodnic orizont de continuitate” a spus vorbitorul. Evidențind semnificația acestui eveniment de cultură în atmosfera de efervescență revoluționară și dezvoltare creatoare în care se află angajat întregul nostru popor pentru transpunerea în viață a obiectivelor și sarcinilor trasate de Congresul al XII-lea și Conferința națională ale partidului, în procesul de dezvoltare a conștiinței socialiste a oamenilor muncii, de afirmare a noului spirit revoluționar imprimat de tovarășul NICOLAE CAUȘESCU, vorbitorul a subliniat faptul că, urmând pilda lui Eminescu, oamenii de cultură, creatorii de artă sint chemați să-și dăruie talentul, măiestria și capacitatea lor fărâșirilor unor opere de mare valoare estetică și educațională, puternic ancorate în realitățile socialiste ale patriei, în sufletul și energia poporului nostru, harnic și talentat, mereu călăuzit de ideea atit de scumpă tuturor generațiilor de a asigura României „La trecut-i mare, mare viitor”.

Au mai rostit cuvinte de salut și de evocare a marelui poet scriitorii George Bălăiță, vicepreședinte al Consiliului Uniunii Scriitorilor și Mircea Radu Iacoban, secretarul Asociației scriitorilor din Iași.

În continuare, redactorul șef Corneliu Sturzu a înminat premiul revistei „Convorbiri literare” pentru cel mai bun volum de poezii patriotice poetului Nicolae Dragoș. Studioul ieșean de Radio, televiziune a acordat compozitorului Sabin Pautza Diploma pentru cea mai

valoroasă creație muzicală („Lacul”) pe versuri de Mihai Eminescu.

Cei prezenți au urmărit în încheiere un frumos concert-spectacol la care

lisei, Ion Mărgineanu, Ion Mircea, Florin Muscalu, Constantin Pricop, Cornel Popescu, Marcel Mureșeanu, Tamara Pintilie, Al. Pas-

Decernarea premiului pentru cel mai bun volum de lirică patriotică acordat de revista „Convorbiri literare” poetului Nicolae Dragoș.

Manifestările consacrate celei de-a VII-a ediții a Festivalului de poezie „Mihai Eminescu”, organizat de Asociația scriitorilor din Iași și Consiliul județean de cultură și educație socialistă, s-au deschis la 10 decembrie în sala de concerte a Filarmonicii „Moldova”, la care a participat tovarășul Leonard Constantin, membru supleant al Comitetului Politic Executiv, prim-secretar al Comitetului județean de partid, președintele Consiliului popular județean. Au fost, de asemenea, prezenți membri ai birourilor Comitetelor județean și municipal de partid, ai Consiliului Uniunii Scriitorilor, reprezentanți ai Consiliului culturii și educației socialiste, personalități de prestigiu ale vieții culturale și artistice, oameni ai muncii ieșeni, numeroși iubitori de poezie. Cuvântarea de deschidere a fost rostită de tovarășul Pavel Florea, pre-

Prezidiul Adunării festive

și-au dat concursul actorii Dinu Ianculescu, Adam Erzebet, Ion Caramitru, Dan Nasta și Petrică Ciubotaru, soprana Mioara Cortez-David, corul Filarmonicii și corala „Cantoris amicitiae”. După amiază a avut loc o sesiune de comunicări științifice cu tema „Dimensiunea patriotică a creației eminesciene” organizată de Facultatea de filologie a Universității „Al. I. Cuza”, iar scriitorii prezenți la Festival au participat la reușite sesiuni literare organizate la Combinatul de țesături greu, Întreprinderea de tricotație „Moldova”, C.A.P. Ciurea, Liceul „Mihai Eminescu”, Liceul industrial „Victoria”, cenacul „Prietenia” al Consiliului U. A. S. C. din C. U. Iași și al A.T.S.R.N.U. — Secțiunea Iași, cu participarea Asociațiilor naționale ale studenților din alte țări.

Și-au adus contribuția: Ioan Alexandru, Andi Andrieș, Paul Balahur, Nicolae Barbu, Emil Brumaru, Cătălin Ciocla, Virgil Ciutaru, Ion Chiriac, Nichita Danilov, Mircea Dinescu, Nicolae Dragoș, George Damian, Dojna Florea-Ciornei, Hajdu Gyözö, Ion Hurju, Dinu Ianculescu, Grigore

cu, Ioanid Romanescu, Corneliu Sturzu, Mircea Florin Sandru, Stefan Teaciu, Mircea Tomus, Nicolae Turcu, reanu, George Târnea, Lucian Vasiliu, Sterian Vicol, Horia Zilberu, Liviu Damian (R.S.S. Moldovenească) și Iungwa Kyhi, Mohamed Saghir, Morker Aggrey, Nayef Ioussief, Zhang Zexion, studenți de peste hotare.

La Casa cărții a fost lansat noul volum (Perpessicus) din colecția „Eminesciana”, a editurii „Junimea”, prilej cu care au vorbit Andi Andrieș și Mihai Drigan. Seara, pe scena Teatrului Național, s-a desfășurat spectacolul „Marea Unire”.

Încununind suita de acțiuni dedicate Luceafărului poeziei românești, a doua zi, duminică, 11 decembrie, un mare grup de scriitori a participat la un „Itinerar eminescian ieșean” ce a cuprins Trei Ierarhi, vechea Universitate, Muzeul de literatură al Moldovei, grădina Copou, plopii fără soț de la Bucium, cu aceasta încheindu-se încă o mare sărbătoare a poeziei, organizată sub emblema nemuritoare a geniului eminescian.

Paulian MICU

— viața noastră

În ziua de 1 noiembrie, la Casa personalității didactice din Iași, a luat tîntă un cenacu literar pentru cadrele didactice din întregul județ. La seară, inaugurală a participat Horia Zilberu, conducătorul cenacului. Ulterior a citit un creație a tînărului Pintilie și a fost discutată cartea Fantezii critice de Val Condurache, în prezența autorului. La vernisajul expoziției de pictură a lui Adrian Chidon, la 4 noiembrie, a vorbit Aurel Leon. „Studiul de poezie”, conceput a fi cadrul care să reunească poezii ieșeni contemporani pentru a prezenta momente inedite din creația lor, și-a reluat activitatea la 16 noiembrie avîndu-l ca invitat pe Ion Chiriac. În cadrul unei serii muzeale, la Palatul Culturii, în 17 noiembrie, au vorbit Al. Hurșar și Aurel Leon. În cadrul „Clubului întîlnirilor culturale”, menit să popularizeze valorile culturii românești, organizat de Biblioteca județeană. Gh. Asachi, la 22 noiembrie, a vorbit Emilian Marcu. La Casa tineretului și studenților din Iași, a avut loc la 30 noiembrie, în organizarea Comitetului județean Iași al U.T.C., un coloquiul-dezbateri cu tema „Iașii marilor Uniri”. S-a dat concursul prof. univ. dr. doc. Const. Ciopraga. La deschiderea manifestărilor cuprinse în cadrul celei de a XII-a ediții a „Zilelor Mihail Sadoveanu”, organizate de Comitetul județean de cultură și educație socialistă, Asociația scriitorilor din Iași, revista „Convorbiri literare” și Muzeul de literatură al Moldovei, au participat tov. Alecu Florea, secretar al Comitetului județean de partid, vicepreședinte al Consiliului popular județean, oameni de cultură și artă, cadre didactice universitare, studenți, elevi. Cuvîntul evocator a fost rostit de conf. univ. dr. Ion Apetroae, după care a urmat un spectacol de muzică și poezie prezentat de pionieri și soimi ai patriei. Din programul celorlalte manifestări: evocarea „Mihail Sadoveanu” — director al Teatrului Național (comunicare, N. Barbu), seziunea literară de la Liceul industrial nr. 1 (unde a vorbit Const. Ciopraga), dezbateri „Mihail Sadoveanu și critica actuală” de la Expoziția permanentă „Mihail Sadoveanu” de la Copou.

junimea — 122

În ședința din 9 decembrie membrii cenacului, un numeros public s-au întîlnit cu poetul Ioan Alexandru care a susținut un recital de versuri și a prezentat cel mai recent volum al său Imnele Iubirii. În aceeași ședință a vorbit și a citit din creația sa poetul Liviu Damian (din R.S.S. Moldovenească), oaspete al Festivalului de poezie „Mihai Eminescu”.

scriitori la masa de lucru

Calistrat COSTIN

— Acum, cînd cea de a cincea carte de versuri urmează să intre în librării... — Vă referiți, probabil, la volumul meu de versuri „Declinul elegiei”. — Da. Deci, acum ce se află pe masa de lucru a scriitorului Calistrat Costin? — Pregătesc pentru a preda editurii „Junimea” manuscrisul romanului „Capcana”, roman care dezvoltă, ca să spun așa, unele piste din romanul „Arșița”, apărut în 1981, la aceeași editură, carte de factură cvasi-politistă, scrisă în respectul Măriei sale Cititorul. Mai am în lucru piesa „La ieșirea din arenă”, care va vedea probabil lumina rampelor în stagiunea viitoare.

— Debut în teatru?

— Nu la modul absolut, pentru că am mai semnat teatru radiofonic, e vorba de piesa „Cetatea”, prezentată în interpretarea unor actori de la Teatrul național din Iași și Teatrul dramatic din Galați și în regia lui Ion Dinischioteu. De altfel, ca slujitor al Thaliei am mai fost prezent pe scena Teatrului pentru copii, cu dramatizarea „Povestea înțeleptului înorog” după Istoria hieroglică de Dimitrie Cantemir. Și voi mai fi, în stagiunea viitoare, cu o versiune după clasicul motiv al Cenușăreței...

— Să revenim la teatru... mare. — Piesa „La ieșirea din arenă” este o pledoarie pentru valori umane de superioară esență morală. Poate că era cazul ca, vorbind despre „Capcana”, să precizez că nici acest roman — cvasi-politist — nu este doar ceea ce s-ar putea înțelege prin aceasta. Cartea se vrea, dincolo de trama senzațională a conflictului, o dezbateri foarte directă asupra condiției umane în concretul lumii actuale.

— Rubrica „pseudozodiacul” din revista „Ateneu” este curvia (și ea) o tentativă... editorială?

— Dacă mă gândesc bine, da. „Pseudozodiacul” nu este doar o glumă, ci o meditație săgăcinică asupra felului nostru de a fi... Nu este destul a ne depărta de trecut rizind, ci trebuie să trăim frumos în prezent, ghidați de adevărate noime ale existenței — atit de diverse, atit de inextricabil alcătuite din concret și inefabil, și din prea plin uman... —

Georgeta EFTIME

„uniți în cuget și-n simțiri”

„Sîntem într-un singur trup tot acest neam. Mii de ani ne-au despărțit... dar niciodată această mie de ani nu ne-a putut despărți deplin. Granița, da; peste carnea noastră, apăsînd-o fără a o tăia; dar granița în sufletele noastre niciodată. Suntem un trup; ne înfășurăm toți laolaltă ca un mindru și roditor pom care se înalță în mijlocul liveziilor omeniilor...” (Nicolae Iorga; „Informații...”, an. III, nr. 9, iunie 1915).

Vorbind la o întrunire (în sept. 1897), la București, scriitorul Barbu Ștefănescu-Delavrancea declara: „Diferențele stăte la care aparține un popor nu fac din el mai multe ființe deosebite, nici mai multe bucăți contopite în alte ființe etnice. Aceași origină, același limbă, același geniu, o identitate de funcțiune în omenire, în trecut, ca și în prezent, fac din noi, toți românii o singură ființă, animată de un suflet care crește necontenit, reflectînd în aceeași conștiință durerile trecutului și speranțele viitorului. Oriunde ar fi atînsă această ființă, emoțiunile ei cutreieră întregul organism, ajungînd la maximum emoțional aci în mijlocul nostru. În centrul acestui tot etnic și natural. Nimic nu poate perverti un neam care și-a salvat conștiința de sine. Nimeni nu-i poate impune o sensibilitate nepotrivită cu firescul lui, nici noi legi de viață care să-i prefacă conștiința... Asemenea sorbire a conștiinței naționale în altă conștiință națională este o imposibilitate. Prigonirea întărește în loc de a slăbi, injustiția pasionează pentru justiție, în temnițele politice nobilul sentiment de libertate atinge culmea. Sînt, domnilor, că cuvintele noastre și ale fraților noștri au fost totdeauna siluete. Soarta, nenorocirile au putut despărți un popor, idealitatea lui însă a rămas identică. În acest înțeles, Carpații nu au despărțit ființa noastră în două, ci i-a menținut întregime ei, adăpostind în vremuri de urgență, pentru a revărsa

tezaur

„trăim în miezul unui ev aprins...”

Citind nemuritorile versuri prin care poetul Nicolae Labiș prefigurează viitorul epocii noastre, pe care le-am văzut încrustate în bronz în sala Senatului Institutului de învățămînt superior din Suceava, mi-am amintit de panoul pe care era inseris numele său la Galeria oamenilor de seama din Fălticeni. Într-una din săli, ultima, am privit casa de la Mălini, cartea deschisă la poezia cu titlul „Moartea căprioarei”, carnetul de membru al organizației de tineret care a aparținut poetului, volumul intitulat „Primele iubiri”, manuscrise ale poeziilor „Scrisoare mamei” și „Veveșia”, o fotografie care-l înfățișează pe Nicolae Labiș alături de Paraschiva și Tudor Argehi, un bust în marmură imortalizat de sculptorul Nicolae Crișan și o caracterizare laconică „Nicolae Labiș, poet revoluționar, cu o lirică intimă, de-o mare delicatete și sensibilitate”.

Am privit încă o dată fotografia copilăndului care stătea lângă Argehi și am pornit spre Mălini, la casa în care a deschis ochii ager și pătrunzător poetul vizionar care, la 20 de ani, cu unele sale, creionul și hirtia imaculată, în poezia „Viitorul” a caracterizat atit de frumos, cu maturitate și luciditate, epoca noastră, epoca marilor și înfăcșărilor transformări revoluționare.

În casa modestă a părinților, aflat în satul „de la confluența lumii lui Creangă cu umanitatea păstrătoare a vechilor

tradiții din Baltagul sadovenian”, cum îl caracterizează biograful Ion Bălu, s-a amenajat o expoziție permanentă în care sint prezentate cărți, manuscrise, fotografii, documente, articole, reviste, numeroase obiecte care semnifică principalele momente din scurta, prea scurta, viață a poetului.

Încă de la intrare, sub fotografia marelui nostru Mihail Sadoveanu, vizitatorul citește versurile „E-n fața mea cu părul din flăcări de zăpadă, / cu ochii plini de picile ori plini de-nseninări, / o albă înflorire de vișni de livadă, / minunea licăririi unei zări...” Alături se află coperta cărții „Fiuul de cerb” și fotografia Luceafărului poeziei românești, Mihai Eminescu, căruia Nicolae Labiș i-a dedicat versurile: „Aș vrea s-adun în sufletul meu / Fiecare frunză vestedă, ce-o lasă, foșnind, creanga teiului tău ca o coroană / Pe piatra rece, sub umbra teiului tîu sfînt / Aș vrea să ard ca tîmăia prinsoșului...”

Stăpîn pe meșteșugul stilului, al ritmii și al ritmului, la o vîrstă destul de fragedă — numai 12 ani — a dedicat bunei lui, care l-a fermecat cu poveștile sale în anii copilăriei, Poema Bunică pe care el o vedea ca pe „o sîfîntă din icoane, cu părul ca de nea / De-o bunădată rară, cu inima deschisă, / Curată ca și crinul...”

Sînt expuse legitimația poetului de la Gazeta literară, invitația la a 75-a aniversare a maestrului Mihail Sadoveanu,

sărbătorit la Marea Adunare Națională, invitația la Congresul scriitorilor care a avut loc în zilele de 18-23 iunie 1956.

Paginată aparte se află cea din urma poezie, testamentară, a poetului, pe care i-a transcris-o unul dintre cei mai buni prieteni ai săi, în care blestemă „Pasărea cu clonț de rubin” care „S-a răzbutat, iată-o s-a răzbutat / Nu mai pot s-o mingii, / M-a strivit / Pasărea cu clonț de rubin, / Iar miine / Puii păsării cu clonț de rubin, / Ciugulind prin țîrîna / Vor găsi poate / Urmele poetului Nicolae Labiș / Care va rămîni o amintire frumoasă...”

Da. Prin tezaurul pe care l-a lăsat, tezaur de suflet românesc, Nicolae Labiș rămîne o amintire frumoasă. L-am cunoscut cu un an înainte de tragicul sfîrșit în regiunea „aurului negru” — Prahova. Era o fire zburdalnică, generoasă, exuberantă și luminoasă, „solară”, cum zicea Paul Anghel. I-am ascultat poeziile și-l vedeam gîta să-și ia zborul spre piscurile pe care le atinseseră Eminescu și Argehi. Aripa lui a fost însă tăiată de „pasărea cu clonț de rubin”. Creația copilăndului din Mălini rămîne așa cum a caracterizat-o George Călinescu, creația unui „poet a căruia frază excepțională, cîntă cu sonoritate excepțională și care acordă lumii de toate zilele a patra dimensiune: semnificația lirică”.

Răsfoiesc cărțile dedicate memoriei poetului Nicolae Labiș de Ion Bălu și George Tomozei și citesc opinia lui Tudor Vianu: „Labiș înscrie în poezia politică a vremii una din paginile cele mai adevărate și mai răscolitoare”. Într-adevăr, Nicolae Labiș a fost un poet angajat, și-a valorificat talentul așa cum l-a îndrumat maestrul Sadoveanu, cînd a deschis cursurile Școlii de literatură „Mihai Eminescu”, printr-o legătură strînsă cu viața”, prin „cunoașterea temeinică a literaturii clasice, române și universale”.

Anii grei ai războiului, anii grei în care au bîntuit seceta, foametea și sărăcia, l-au călit pe băietăndul din Mălini, l-au creat un univers lăuntric îndemîndu-l să aștearnă pe hirtie versuri de mare vibrație, care cheamă la depășirea întierii, la marile bătălii pentru triumful evului aprins.

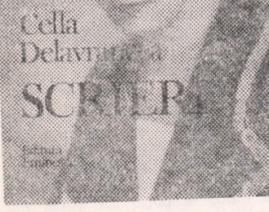
Camera în care se află sifonierul și patul, cravata de pionier, o piscuță și un ursuleț, jucării care au aparținut poetului, păpușile soarelui sale, pielea de căprioară la moartea căreia el a fost martor, masa de lucru, stiloul, un aparat de radio, cărțile citite de poet și altele obiecte, întregesc expoziția dedicată celui ce auzea cum cîntă muntele și vedea „Cînd soarele răsare rubiniu, dimineață / Prin munți / Peste ape și punți” și cum „Se naște un vuiet de muncă, viață”.

Cum spuneam l-am cunoscut pe copilul minune din Mălini, pe autorul versurilor care se disting prin limpezime și maturitate, prin densitatea ideilor și a metaforelor, cu un an înainte de tragicul sfîrșit, în compania prietenului Alexandru Andrițoiu, care i-a fost foarte apropiat poetului răpît de „Pasărea cu clonț de rubin” și căruia i-a închinat o frumoasă și emoționantă poezie cu titlul „Era romantismul în floarea și amurgul superb de cară”. La încheierea vizitei la Casa de la Mălini mi-au venit în memorie cîteva stihuri din superba poezie: „O dulci convorbire literară / din anii pleacăci dintre noi, / Cu Labiș la podul de soare / Cu moartea la podul de ploa / Căci Labiș era o idee / un abur, o stea și un duh, / o flăcără lîngă scînteie, / un soare căzut prin vîzduh”.

Da, Prin tezaurul pe care ni l-a lăsat, Labiș a fost o scînteie, un soare.

Selecție alecutinută de Mihai BORDEIANU

Lazăr BĂCIUCU

„am rămas cu același entuziasm de când eram tânără de tot“

Vineri, 18 noiembrie 1983, la amiază. București, strada Eminescu nr. 151, acasă la Cella Delavrancea. Din odaia cea mare a casei se mai zăresc încă urme de pași pe zăpadă. Pe strada lungă, parcă nesfârșită, marginită de case bătrâne, cele mai multe din celălalt veac, case de mahala de odinioară, miraculos, ca și cum nu ne-am afla la câțiva pași de centrul Capitalei, masinile, ce curg fără conținut, improșcău cu o zeamă murdărie, adică cea mai rămasă din albul cu scîlpăt lunar, din omătul căzut cu imbelșugare, fantastic, toată ziua de marți.

Înăuntru e liniște de început de lume, pereții groși estompează spasmul unei străzi foarte circulante. Gazda noastră își petrece una din zilele obișnuite, adică e plină de neastîmpăr, de un entuziasm cloocitor, risipind vorbe înțelepte și frumoase, trăind cu intensitate viața. Convorbirea noastră, care a durat aproape două ore, a fost un recital Cella Delavrancea. Nu la pianul cuprins de tăcere la acea oră, ci recitalul unei minți scîlpătoare. Întrebările noastre s-au ivit doar atunci cînd în ropotul încântătoarelor și tihnitelor vorbe se producea un respiro atât de necesar. Ceea ce-mi spunea Cella Delavrancea era rupt de-a dreptul din suflet.

— Mărturiseați, la festivitatea de la Uniunea Scriitorilor, cînd ați fost sîrbătorită cu prilejul împlinirii la 90 de ani, că purtați cu vîlă, jîle vîrstă. E un lucru care face plăcere și uimește pe toată lumea. Cîmeste pentru că e adevărat, nu?

— Da, de bună seamă că da! Adevărat nu par vîrsta mea. Uneori mă întreb, dar unde sînt anii mei? unde? de-i port așa ușor, unde i-am pus? pentru că umblu repede, sînt entuziasmată de tot ce e frumos, nu mă dau în lături să lucrez.

— De altfel, vroiam să spun, conținîndu-mă la început, ați uitat dintotdeauna, sau mai bine zis, ați fost fascinat prin bogăția lumii dumneavoastră interioare. De pildă, Ion Luca Caragiale a scris entuziasmat despre pianista de o șchioapă.

— Da, da, Caragiale mă lubea foarte mult, pentru că eu sînt pasionată de muzica lui Bach.

— În confesiunea la care ne-am mai referit, spuneți că ați fost ferită de trei calamități.

— Da, nu-mi mai aduc aminte. — Orgoliul.

— Invidia și gelozia. Acestea erau în cutia Pandorei. Pandora, cînd a venit să mă viziteze, cîndva, cînd eram numai suflet, cînd nu eram pe pămînt, a spus — „dăm la o parte cele trei ticăloșii care asasează mîndria omenească“.

— Aș vedea în această, în oglindă a celor trei primejdii, sursa tineretii dumneavoastră perpetue.

— Ai dreptate. Acestea trei sînt în fond un fel de mușcag pe sufletul omului. Eu n-am mușcag pe suflet. Am rămas cu același entuziasm de cînd eram tânără de tot.

— Un entuziasm laș zice conținut.

— Cerul pentru mine este cel mai bun prieten. Astăzi nu e frumos cerul. De multe ori pe zi eu mă uit pe ferăstră la cer.

— Vorbiți undeva, în „Scrieri“, despre bivalența personalității dumneavoastră. Aceasta penultima permanentă între muzică și literatură. Mai întii am impresia că a fost muzica!

— Instinctual e muzica, pentru că mama era o foarte bună pianistă și eu am auzit cîntind de cînd aveam trei ani. Dar nu pot să spun că literatura nu m-a preocupat. Nu mă gîndeam ce se cheamă literatură, dar întotdeauna am scris foarte mult. Bunăoară cînd eram copilă, și-mi doream ceva copilăresc, să mă duc în grădiniță, să mă joc, în loc să stau în odaie și să copiez ceva, atunci scriam mamei: mama era în odaia de alături, treceam sub ușă un bilețel. Vrasăzică era un instinct, mă purta un instinct să am un creion în mîna și să scriu.

— Tatăl dumneavoastră aprecia aceste scrisori, după cite am citit.

— Da. Am fost vreo patru ani despărțită de familia mea, mă aflam la Paris, la pension, la Conservator. Și nu scriam numai la unu, ci la ficare.

— Era legătura dumneavoastră cu cei de acasă, de care aveau nevoie ca de aer.

— Da. Aveam o mare, o mare nevoie. Între noi copilele eram foarte prietene. Eu și Beb, mai ales.

— Vă destăinuți, în aceeași profesiune de credință, pe care am mai invocat-o în convorbirea noastră, că întotdeauna v-ați simțit cu adevărat numai în legătură cu pămîntul românesc, cu patria.

— Da, da, păi ce vrei să mai adaug la asta! Simt asta după un timp în care lipsesc. Bunăoară, în Franța, Parisul este pentru mine e, cum să spun, ca o mamă mare, sint așa obișnuită, sint bine primită și am acolo prieteni de valoare, dar după un timp simt nevoia să mă întorc acasă. Și cînd ajung la graniță, îi spuneam parca prietenei mele Elena Balamaci, la graniță, era cîmpul gol și am văzut un popușoi, un porumb, care seceea așa. Și dintr-odată am simțit că toată fața mea era plină de lacrimi. Era bucuria să văd, era un singur, și deodată am avut impresia că ăla singur reprezenta tot cu-rajul, toată mîndria țării românești. Și din cînd în cînd mi-aduc aminte de păpușoiul ăla, zic păpușoi pentru că atunci cînd eram mică ne duceam vara în Moldova și ei acolo nu zic porumb, ci popușoi.

— Această emoție permanentă, proaspătă în fața cerului, a pămîntului nostru coboară din înaintașii dumneavoastră, de la Barbu Ștefănescu Delavrancea. L-a definit această dintotdeauna.

— Nu mai spune Ștefănescu, că niciodată nu s-a chemat Ștefănescu. Pot să-ți spun că tata se irita. Tata zicea „sînt fiul lui Ștefan!“ Așa spunea: „Eacu, Eacu e teribil!“

— Da, este urmea celor învățate în școală. Așa s-a imprimat. Dar să-mi reiau ideea, Barbu Delavrancea a fost legat prin toate firele ființei sale de pămîntul acestei țări.

— Da... Ai spus foarte frumos. N-am nimic de adăugat.

— Mă gîndesc la un lucru pe care ați început să mi-l istorisiți. Îmi vorbeați, în modul fermecător ce vă e propriu, despre tristețea ochilor săi în momentul în care, cu greu, s-a lăsat convins să părăsească Bucureștiul în timpul primului război mondial.

— De altminteri am plecat în ultimul moment. Și veneau aici, nu locuiau în această casă, ci colo, la Școala centrală, și-i spuneau mereu: „nene Barbule, trebuie să pleci“. Nu vroia să plece. Spunea: e o lașitate. Nu mă așteptam să fim imediat anihilați din cauza că francezii n-au venit în ajutor cum trebuiau să vină și nu plec. Și mereu veneau prietenii și-i spuneau: „Nene Barbule, ești primul pe listă. Au să te spînzure imediat“. „Nu mă spînzură, le răspundea, că dacă se întimplă drama asta, eu am revolverul și știu că mă împuşc“. De plecat nu voia să plece. Tot a trebuit pînă la sfîrșit. Și atunci de scribă, de o durere, care era imensă, la ideea că pleacă din București, că părăsesc, că nu mai avem speranță. Am plecat fără nici un bagaj. Îți închipui asta! E de necrezut! Nu-i așa? Eu aveam pantofi mai subțiri ca ăștia în picioare. Nu ne-a dat voie să plecăm decît cu un mic geamantan fiecare. Încît am sosit la Iași fără nimic. Și tot războiul, care a ținut destul de mult l-am făcut cu pantofii aceia. Iarna, iarna a ceea grozavă, o iarnă grozavă cu 30 frig. A fost ceva oribil. Mi-aduc aminte că așa mă duceam, că imediat am fost angajate noi toate fetele la spital. În sensul ăsta, pot să spun, mă pun deoparte, obiectiv vorbind, că tineretul român a fost admirabil. Nu s-a dat în lături de la nimic. A fost tifos exantematic, oribilul tifos. Toate spitalele erau pline, că mureau oamenii pe capete. Am avut două prietene care au murit de tifos. Noi am scăpat. Chiar mi-aduc aminte, nu știu dacă acesta-i un lucru care trebuie publicat, cînd aveai febră de 39-40, natural, se zicea și așa era tifos exantematic. Am pățit-o și eu așa, cu aproape 40 febră. Am fost izolată, dar în loc să mă ducă la spital, doamna Teodoreanu Sonia, mama lui Ionel și Păstorel, a fost cu adevărat sublimă. Era prietenă și cu mama, dar era prietenă și cu mine, fiind muzicantă cîntam împreună două pian. Mă lubea foarte mult. Eram foarte rău instalată, o odaie și

jumătate tata, mama și cu mine, jumătate era un coridor. Întii am dormit pe o masă citeva zile, pînă mi s-a găsit ceva de dormit. Era dezagreabil, mai bine pe jos. Și atunci cînd am avut o febră mare, doamna Sonia, un om de inimă, deși se decretase că am tifos exantematic, m-a luat la dînsa. „Nu se poate, mi-a spus, tu să dormi pe o masă, pe jos...“ N-aveam tifos, aveam numai o febră foarte mare, care în citeva zile a trecut. Și acolo am rămas, încît acolo am stat o bună parte din război, care era pe sfîrșite atunci.

— Barbu Delavrancea n-a mai trăit bucuria victoriei.

— Nu. A vrut să moară. Dar astea sînt lucruri penibile și eu trebuie să le scriu, dar să-ți spun așa pe scurt numai. Cînd a știut că pleacă francezii, englezii, că am fost obligați să facem pace separată, tata mi-a spus: „mie nu-mi mai rămîne decît să mor“. Și-a murit pentru că a vrut să moară. Și n-a avut nimic. Veneau toți doctorii de la Iași să vadă ce e. De ce? cum se zice...? E un cuvînt și nu-l găsesc. Da ce se topea. Se topea pur și simplu. N-avea nimic. Se topea și mi-a zis mie: „Taică, mie nu-mi mai rămîne decît să mor“. Eu bineînțeles plingeam cu hohote. Ii ziceam, nu se poate să spui un lucru ca ăsta, are să se schimbe, are să se schimbe. „Nu, zicea, nu pricepi că eu nu pot să văd uniformă străină aici, nu pot“. Și adevărat. În 20 de zile, fără să abă vîsătorit nimic, s-a sput, a plecat viața din el. Nu era nici bolnav, nici febră, nici un organ atins.

— Mîhnirea imensă.

— A murit de inimă rea. N-a mai avut răbdare. Mi-a spus: „nu mai am răbdare taică, nu mai am răbdare“. „Are să se schimbe, îi răspundeam, se schimbă ticule, eu știu, știi cum toți“. El făcea din cap, nu, nu mai am răbdare. Și-a murit cu zile. Și, se zice asta la noi, la țară. Veneau toți doctorii emoționați, se uitau și prin toate cărțile de medicină să vadă ce e cazul ăsta. Omul ăsta n-are nimic și se stinge.

— Ca o luminare.

— Exact așa. Dintr-odată s-a topit. Nici nu era bătrîn. Nu împlinise 60 de ani. Avea 59 de ani pe care-i purta ca un băiat de 27. Umbla repede, judeca profund și repede, scrisul nu era alterat, nici o schimbare, decît că n-a mai vrut să trăiască.

— Ați plecat din Iași după moartea lui Delavrancea?

— Nu. Am stat la Iași și după ce s-a isprăvit războiul. Îmi era foarte drag orașul. Mi-a plăcut Iașul foarte mult. Aveam altele amintiri, alții prieteni de-ai mei pe care i-am îngrijit, care au murit. Eu lucram la spital.

— Ce-a fost în sufletul dumneavoastră atunci, la 1 decembrie 1918?

— Ei, multe lucruri. Și o bucurie, o bucurie cu lacrimi multe, cu lacrimi de amintiri, de regret. Deci am păstrat pentru Iași o mare dragoste. Din cînd în cînd mă duc la Iași. Mai întii tata e îngropat acolo. Dar nu pentru asta. Cînd mă gîndesc la tata mă gîndesc la el, la sufletul lui care trăiește. În general mie nu-mi plac cîmîtirile. Chiar deunăzi mă gîndeam. Asta nu e ceva onorabil din partea mea, să nu mă duc la cîmîtir decît dintr-un spîrmit de datorie, dar nu de sfîntețe. Nu pot să sufăr să mă uit la un mormînt, și să zici aici, aici, aici... Eu cred așa mult în suflet că nu pot să cred în partea materială numai. Și ce mi se arată acolo, adică văd un pămînt, și zici, da, acolo e îngropat, acolo e o ființă, pe care ai iubit-o. Nu pot, nu zic nimic la un cîmîtir.

— V-aș ruga să ne întorcem puțin acasă la pămîntul dv., să evocăm ceva din atmosfera de acolo: prezența în acel univers a lui Vlahuță, Caragiale, cei doi foarte buni prieteni ai tatălui dumneavoastră.

— Așa opuși ca temperament, nu-i așa?

— Exact.

— Așa de opuși și aveau locuri așa de mari în sufletul tatălui nostru. Natural, cu o duioșie mai mare pentru Vlahuță. Cu Vlahuță era frate de cruce. Nu știu dacă dumneața știți, probabil că nu, nici nu știu cine știe, afară de noi bineînțeles, cum s-au întîlnit Vlahuță și tata pentru prima oară? Tata era tînăr, fusese trimis de mai multe persoane deșerte și care-l admirau de pe atunci, că să isprăvească studiile la Paris și era întregînut de aceste trei-patru persoane. Vlahuță era în țară, nu știu unde, în provincie. În aceeași zi, nu se cunoșteau, poate chiar la aceeași oră, cel care era la Paris a scris o scrisoare de o prietenie grozavă pentru Vlahuță și Vlahuță a scris o scrisoare de o mare prietenie lui Delavrancea, care era la Paris. E ceva ciudat, nu? Au avut un fel de coup de foudre, în aceeași zi. Unul și altul au primit o scrisoare care începea „Frate Barbule“, și dîncolo „Frate Alceule“. Și scrisorile s-au întîlnit și răspunsurile au fost tot așa și tata entuziasmat a sosit imediat în România să-și cunoască fratele, că-si propuneau să fie frați de cruce. Foarte ciudat lucru.

— Alțeva îl chema spre Caragiale, de bună seamă?

— Caragiale îl cunoștea dinainte pe tata; tata îl admira, îl udeca, știu că zicea „grecu are un suflet ascuns“. Îi cîntărea foarte bine pe Caragiale, care, uncori, pentru o vorbă spirituală, așa, era capabil să offenseze, ceea ce tata nu făcea niciodată.

— Ce credeți că-i atrăgea pe cei doi spre Delavrancea?

— A, cum aveam să nu fie atrași. Mai întii că toată lumea era atrasă de tata. Unii cu frică, cum intra tata într-o odaie, parcă toată lumea era gata să mărturisască ceva. Purta în el posibilitatea unei așa mari mîndrii de suflet, lumină, că lumina instantaneu sufletul persoanei cu care se întînea,

care cine știe ce păcate o fi avut, ce păcătoș era, ce pacătoș se credea, că imediat era în alertă, știi?

— Ca în fața unei instanțe.

— Da, da. Tata avea ceva impresiionant și e ciudat să te gîndești că această impresie o dădea tata, care evident purta în el acea putere de a da la o parte tot ce e urît și a face drum la tot ce e frumos, dar și în același timp era și un entuziasm copilăresc în el, care te făcea să fii foarte atras de el și dacă ești foarte tînăr, și dacă este copil, și dacă este babalic. Întotdeauna capta, capta așa pe oameni. Probabil pentru că avea un suflet de o mare generozitate și în același timp un fond de copilărie. Bunăoară noi aveam foarte multe pisici, todeauna, și cîini. Se juca cu pisicile cum ne jucam și noi. Pe jos, așa, făcea boabe de mîrție. Avea un fel de întîrziată copilărie, la care în mod instinctual ținea și îi făcea bine. Avea întotdeauna griji mari, că a fost un mare avocat, un foarte mare avocat. Îmi spunea, nu numai Caragiale, dar și multă lume, vai ce păcat că nu poți să te duci să-l ascuți cînd pledează într-un proces.

— Nați fost niciodată?

— Nu. Nu ne-a dat voie tata.

— Era afectuos față de copiii săi?

— Foarte afectuos, foarte tandru. Cum s-a spus, generos în vorbe, în povestire, afară de unele zile cînd era și obosit și scribit de politică.

— A dorit ca dumneavoastră să faceți muzică?

— Să-ți spun. Mama era o foarte bună pianistă, tata adora muzica, tata se asezea uneori la pian și făcea niște acorduri așa frumoase, improviză, așa, lucruri scurte, dar armonioase. Asta m-a mirat întotdeauna. Și-mi spunea mie uneori „taică să știți trebuie sufletul tău să-ți dai întreg în muzică, întreg“.

— Ceea ce s-a și întimplat.

— Da. Fiindcă era instinctual.

— În ce vă privește, ca pianistă, dîncolo de tehnică, ați fascinat prin adîncina și totala contopire cu muzica, prin trăire.

— Tehnica e obligatorie. Era cum ai spune nu te bibli cînd vorbești, că dacă te bibli nu te pricepe, dar trebuia să treci bibliatul ca să vorbești, tot așa și cu muzica, vrei să cînti într-un instrument, trebuie să fii mester mare. Mai ales pianul, că pianul e ceva foarte complicat, mai complicat decît vioara, vioara are dificultatea asta că îți mina cam crîspată, dar nu i se cere așa mult unui violonist, așa mult ca unui pianist. Un pianist cu zece degete face cu flexare altceva. E foarte greu, un instrument foarte greu. Dacă-l părăsești cîțva timp te resimți. Eu dacă nu fac un ceas și jumătate tehnic în fiecare zi, nu pot să spun că-mi place cum cînt.

— E ritualul zilnic?

— Da, cel puțin un ceas și jumătate. Uneori mă lenevesc, că nu fac destul tehnică, dar mă resimt, urechile mele știu ce trebuie să fie sunetul meu, pentru că am o mină făcută pentru pian, cum vezi, o mină foarte mare pentru un trup mic, dar cit pot să prind eu cu asta. E o mină de băiat, nu? Mină predestinată. Trebuia să cînt la pian. Nu la vioară, ci la pian și, natural, e mult mai complex, că pianul e orchestral.

— Ați stîrnit admirația ascultătorilor, a pianistilor, bineînțeles, dar sint pianistii care vă place să-l ascultați?

— Aa! Pentru moment Dan Grigore. E un mare artist. Un artist care nu e destul de apreciat. Din toți pianistii români pe care i-am auzit el e cel mult, cu mult mai mare. E un pianist mondial. Mai întii are o tehnică naturală, care pe urmă a fost și studiată, dar avînd o tehnică naturală, dar și o mină perfectă pentru pian, cum e și a mea, a ajuns să facă unele lucruri extraordinare. Și pe urmă e și foarte inteligent, extrem de fin, cîtește foarte mult, cîtește, cum să spun, cu luminozitate, cu lumină în suflet, pricepe ce cîtește, merge la a. dîncul sensului și scrie frumos. Cînd nu e prea lenes să-mi scrie citeva scrisori. E foarte fin, foarte deștept. Este un mare pianist. Îi socot unul din marii pianisti nu care-i avem noi, dar care există. Dar, cum să spun, e ca un om care-are avea un copil genial, dar nu-l băgă în seamă.

— Din această foarte bogată literatură de pian care s-a scris ce e mai aproape de sufletul dv.?

— Bach. Pentru că Bach este universal. În el găsești tot ce narțial e ocultat de alți autori. Are tot. Tata spunea: „Taică cînd vrei, stai cum șoune... taică cînd vrei să-ți curifici sufletul să cînti o fugă de Bach“.

— De altfel, aici vă întîlnești cu preferințele lui Caragiale.

— Da, Caragiale era partii pris, nu suporta pe Chopin, ceea ce era absurd. Rîdea de el și zicea că-l prea sentimental. Nu-i prea sentimental, și sentimentalitatea lui Chopin este de mare noblete și de o mare putere de răbdare și de convingere. Prin urmare se însela Caragiale. Da el era așa, unilaterial. Nu suporta decît Bach și Beethoven. Avea dreptate să-i placă și mai mult. Lui. Eu sint mai eclectică. Apreciez la fel și pe Bach și pe Beethoven, și pe Chopin, și pe Schumann. Și pe Wagner, dar mai puțin, pentru că mai întii Wagner nu a scris pentru pian, dacă-i vorba de pianist, că, dar dacă-i vorba de muzică îl apreciez și de Wagner. Wagner e un sîret, în fond e un farsour.

— Nu joacă cîntit?

— Nu că nu e cîntit, simplifică lucrurile reîntîndu-se. Te seduce prin recitativ, nu prin bogăția unei opere. Prin recitativ. E foarte sîret.

— Cîntul la pian presupune multă muncă și puterea de a birui suferința muncii.

— Dacă nu-ți place mai bine să nu te apuci. Dacă n-ai răbdare, dacă nu se iscă deodată o putere, un potențial de răbdare foarte mare, să nu faci muzică, să o ascuți, să-ți placă, dar să nu te apuci să faci muzică, pentru că și la vioară și la violoncel și mai

ales la pian trebuie și mai multă putere fizică. Eu bunăoară cînd cînt, mi s-a întimplat să cînt mult și frumos, și bine, adică cu multă dăruire interioară și m-am cîntărit în ziua aia, că am un cîntar, am făcut asta, dar nu voluntar, o dată cînt am cîntat aici, eram la mine acasă, cu prietenii și am cîntat mult. Cînd am isprăvit să cînt, am avut o curioasă senzație, parcă s-a topit ceva în mine. Nu mi-am dat seama să zic sint obosită. Nu mă simțeam obosită, dar sleită, suptă. Ceva în mine se supsesse. M-am dus atunci, am lăsat musafirii, m-am dus și m-am cîntărit. Închipuiți-vă că slăbisem cu un kilogram și jumătate. Nu că am cîntat așa mult, dar am cîntat cu multă trăire interioară. Și deodată am simțit că nu mai aveam greutate.

— Fața de Enescu ce stări ați trăit ca ascultător și muzician, evident?

— Am cîntat cu el foarte mult și ne-am înțeles foarte bine, cu toate că el n-avea simpatie pentru mine. Eu îi spuneam uneori, „n-ai simpatie pentru mine“. Cînd era nițel jenat, cu mina lui mare și frumoasă se ținea de nas. N-avea simpatie pentru mine. Nu știu de ce eu îl impresionam de-a-n. doaslea. I-am spus și n-a zis nu. A spus numai — „cum se poate, dar nu vezi cum ne înțelegem“. Adevărat, la pian cu el mă înțelegem de minune. N-aveam nevoie să repetăm niciodată nimic, Mergeam ca doi cai care-si cunosc trupul.

— Era imperocherea perfecțiunii.

— Da, perfect, imediat. Am dat multe concerte cu el, sonate Beethoven, Mozart, Schumann etc. Dar cînd ieșeam de la pian unde ne înțelegem atât de bine, nu mai eram aceeași. El mi-a spus de mai multe ori: „Cu nimeni nu m-am înțeles cum mă înțeleg cu dumneața“. „Și-atunci de ce nu suporti să mă uit, să te priveșc?“ Nu suporta să mă uit la el. Nu știu de ce. În fond n-avea simpatie pentru mine. Adică partea aia de atracție naturală. Vezi intrînd un om la tine în casă, numaidecît simți că-ți este simpatie. Uite, d-ta mi-ai fost simpatice, că altminteri nici nu-ți vorbeam așa liberal, așa natural. Cu el nu era. Din partea lui nu era și eu aveam o admirație, așa, cum să spun, sufletul meu ingenuitate în fața lui, că a fost un mare artist, un foarte mare artist. Un om rafinat, gînditor, ar fi putut să fie un mare scriitor. Ori ce ar fi făcut ar fi făcut mare.

— Cînd ați publicat ceea ce scriați?

— Păi au publicat alții nu eu. N-aveam nici, cum să spun, nici un respect pentru ceea ce scriam, nici o solitudine, ca să un zic respect.

— Cine a făcut acest lucru, acest demers?

— Nu știu, Mi se pare că Lovinescu.

— La Sburătorul n-ați citit?

— Da.

— Proză?

— Proză. Păi n-am scris poezii niciodată. Cu toate că am ritm în proză și cu toate că am atîta ritm în pian, nu pot să fac două versuri și admir foarte mult pe poeți și cîteșc multă poezie în toate limbile pe care le știu. La un moment dat citeam foarte multă poezie engleză, că știu englește, și știam multe lucruri pe dinafară, că englezii au poezie minunată, care se apropie mai mult de muzică decît poezia franceză. Cu mult mai mult. Poate pentru că sint scurte cuvintele, imi zic. Nu știu de ce se leagă, se lipeșc mai mult senzațiile în cuvintele scurte, bine alese, decît în cuvintele lungi. În cuvintele lungi cred că ai timp, o duci așa, și pierzi unitatea. În sensul acesta limba engleză dominează.

— În aceeași confesiune, de la sîrbătorirea celor 90 de ani de viață, spuneți că sinteți bucurioasă de această recunoaștere a breșlei scriitoricești față de preocupările dv. Că puteți cu mulțumire să vă socotiți în egală măsură și în rîndul muzicienilor și scriitorilor.

— Nu m-am socotit în rîndul scriitorilor. Mi-a plăcut întotdeauna compania scriitorilor și ei au binevoit, eu nici nu mă gîndeam să public.

— Amintiți într-un cuvînt al dumneavoastră — o tulburătoare profesiune de credință a lui Barbu Delavrancea, și anume, că esențial în viață e ca fiecare picătură de energie să o dai pentru neamul tău. Este lucrul pe care l-ați făcut și îl faceți și dumneavoastră într-un mod strălucit.

— Nu știu dacă e cu strălucire. Dar sint foarte legată de țara mea. N-aș putea să mă mut aiurea. Cu tot dragul meu de Paris, care nu e o dragoste numai pentru partea artistică. Mie-mi place pictura foarte mult și imediat mă reped la Muzeul Luvr și nu mă mai scoate nimeni de acolo. Cu toate astea n-aș putea să mă mut bunăoară la Paris. Să zic că stau la Paris și să vin din cînd în cînd în România. N-aș putea. După un timp simt că trebuie să mă întorc la mine acasă, aici, pe pămîntul nostru.

— În încheiere, țin să vă aduc mulțumiri pentru ceasurile pe care le-ați dăruit acestei convorbiri.

— Sint, cum să spun, bucățele, rupte de ici și de acolo. Ai să le cozi dumneața...

— Vă mulțumesc încă o dată.

Consemnat de Grigore ILISEI

Surprinzătoare, orice s-ar spune, cariera postumă a operii lui Anton Holban! Părint, la un moment dat, mai ales după moartea prematură a autorului, definitiv „clasată”, mai apoi, prin '64-'67, „reconsiderată” timid, prin câteva mici eseuri de tatonare, ea devine, în ultimii doisprezece ani, obiectul unor tot mai numeroase și mai întinse exegeze, ce au mers paralel cu editarea ei critică, marcată și de publicarea *Jocurilor Daniei* și a *Pseudo-jurnalului*. Ca unul care vorbește din interior, fiind în același timp martor dar și parte implicată în acest proces al „recuperării” operii holbaniene, faptul nu poate decât să mă bucure; dar el nu este, și îmi mențin aprecierea făcută la începutul acestei cronici, mai puțin surprinzător. Și asta fiindcă, astăzi în și mai mare măsură ca acum doisprezece ani, Holban îmi pare, dintre romancierii care au însemnat cu adevărat ceva în proza românească interbelică, scriitorul cel mai vulnerabil sub raportul expresiei: Holban scrie dezlinat, neglijent și stingac, iar față de Camil Petrescu (reiau o comparație care a fost și este un loc comun în studiile critice), atât de atent la compoziție și la tăierea frazei, el aproape că face figură de începător. Autenticitatea, febrilitatea și imediată conștiință sunt, în fapt, niște false alibiuri, și e semnificativ că practic totalitatea exegeților ignoră, eludează sau expediază problematica ce privește mijloacele epice propriu-zise. Critica s-a aplecat cu precădere asupra (auto)analizei, lucidității, raporturilor din interiorul cuplului etc., adică asupra structurilor de semnificații și nu a aceluia care formează însăși materia, „carnea” textului. Paradoxal, luminaresc insistent doar a anumitor zone ale operii a plasat destinul acesteia sub o zodie dintre cele mai favorabile. Corectând interpretările mai vechi, nuanțându-le și adâncindu-le pe cele mai noi, exegeza holbaniană a ajuns, astăzi, la maturitate și rafinament, la stăpânirea impecabilă a tehnicii despiciării firului în patru (tehnică în care, o știm prea bine, autorul *Ionei* era el însuși un redutabil specialist). S-a mers așadar, cu consecvență, pe dimensiunea psihologică, dimensiunea cea mai evidentă dar și cea mai plină de capcane a operii lui Holban. După cercetarea dedicată de Al. Protopopescu romanului psihologic românesc, după sinteza de anvergură realizată de Nicolae Manolescu, ce acordă, amindouă, lui Holban un loc proeminent, iată că anul acesta înregistrăm o adevărată „mare” holbaniană, prin apariția unei monografii, a unui eseu și a unui studiu având drept obiect romanul (ați ghicit) psihologic, prilej pentru noi de a vedea care e, actualmente, „cota” romancierului și, mai cu seamă, care sînt acele elemente noi în măsură să modifice imaginea constituită, linie după linie și tușă după tușă, de interpretările anterioare.

Cartea lui Gheorghe Lăzărescu, *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, prezintă interes pe latura lui documentară. Autorul inventarizează, fișează, conspicează, adună date, înscrie nume și titluri, citează, rezumă, însă interpretările sale sînt doar de o corectitudine plat didactică. Procedează cu metodă, discută întâi „conceptul de roman de analiză psihologică”, reconstituie apoi „tradițiile românești ale analizei psihologice” (capitol în care apare, surpriză!, și faimosul dialog din *Dale carnavalului* dintre Catandă și Iordache privind... autosugestia), iar în final face chiar un sondaj în romanul românesc contemporan, prin analiza unor cărți de Ivasiuc și Buzura. Partea centrală a studiului, organizată pe „teme” („Luciditatea analizei și tentația autenticității”, „Analiza obsesiei” etc.) e de fapt o suită de „medaliaoane” consacrate romanilor care, sub o formă sau alta, intră sub incidența „analizei psihologice”. Capitulul despre Holban nu aduce absolut nimic nou; dealtfel, peste tot ai impresia că autorul își propune să sistematizeze și să rezume lucruri știute. Notabilă e încercarea de a aplica operii Hortensiei Papadat-Bengescu sugestii din Bachelard, dar Gheorghe Lăzărescu recunoaște în-vr-o notă, cu onestitate, că ideea i-a fost, la rîndul ei, sugerată de redactorul de carte, Gabriela Omăt. Mai puțin stufoasă, cartea ar putea fi la un anumit nivel, cel didactic în primul rînd, folositoare.

De concepție tradițională este și monografia (la origine teză de doctorat) Silviei Urdea, *Anton Holban sau interogația ca destin*. Utilitatea primelor două capitole — „Anton Holban față de critica și istoria literară” și „Conștiințe estetice travestite” (de ce „travestite”?) — mi se pare indoielnică, prezența lor justificându-se mai curînd prin obligația respectării „tipicului” lucrărilor de această factură. Analiza propriu-zisă începe cu capitolul al treilea, „Aspecte ale «mediului»”. Deromantizarea romanului”, și avansează câteva ipoteze interesante. Autoarea încearcă să reconstituie ceea ce ea numește *mitul personal* la Holban, înțelegând ca „totalitate a reprezentărilor conștiente pe care le are despre sine personajul holbanian, și care-l conduc spre ideea superiorității sale față de mediu”. Un loc important îl ocupă aici fenomenul *mediului*, concept împrumutat de la René Girard, mediere realizată prin intermediul mitului personal și al lecturilor, aspect pe care exegeta îl tratează adecvat. Validă este și observația conform

căreia „conflictul de adîncime care marchează întreaga literatură holbaniană se produce între eforturile concertate ale personajului de restabilire prin cunoaștere a unității persoanei și obstacolele generate de chiar natura personajului însuși”. Sistemul de referințe în care a fost în-deoște inclus Holban se schimbă, de aici încolo, radical: sînt citați Ramon Fernandez, Unamuno, apoi Heidegger, pentru ca să se constate că Holban îl anticipă, prin „tema străinului”, pe Camus și că romancierul român este, de fapt, un „existențialist *avant la lettre*”. Mărturisesc că aceste afirmații, formulate atât de tranșant, nu m-au convins, deși nu neg prezența unor motive și teme comune. Acest gen de raporturi devine tot mai surprinzător: ni se vorbește, în legătură cu Holban, de un deosebit „simț al simetriei”, de „construcție geometrică gîndită pînă în cele mai mici detalii” (așa să fie?), iar „excitabilitatea și rigoarea (...) amînesc oarecum de construcția matematică a poemului teoretizat de Poe” (?). Mai e citat și Bacovia (pentru aparenta monotonie), iar cînd e vorba de finalul deschis al romanelor apare, firește, Umberto Eco [„Holban era (...) cu mult înainte de Umberto Eco, partizan al „operei apertă” (sic!)]. În fine, proza lui Holban ar ocupa, în contextul interbelic, o poziție asemănătoare cu aceea a noului roman francez în literatura contemporană. Nu am, aprioric, nimic împotriva asociațiilor îndrăznețe și spectaculoase, deschizătoare, adesea, de perspective nebănuite. Cred însă că în cazul acesta autoarea s-a grăbit, lansînd afirmații fără a-coperire suficientă și care nimeresc rareori ținta. Paginile consacrate artei narative sînt neconcludente, iar o sugestie din Barthes e folosită pentru a se arăta că prozatorul „preferă nuvela pentru reducerea funcțiilor catalizatoare”, ceea ce mi se pare cel puțin discutabil. Meritorie în anumite privințe, atunci cînd evită repetițiile și cînd nu riscă opinii prea de tot protocroniste, cartea Silviei Urdea indică, într-un fel, „media” interpretărilor de pînă acum privind opera lui Holban. E o lucrare, ca să zic așa, de „consolidare”, și nu de impunere a unei viziuni originale.

Punctul cel mai înalt al exegezei holbaniene este atins, pînă una-alta, de esul Marianei Vartic, *Anton Holban și personajul ca actor*. Complicatul creator al lui Sandu și-a găsit interpretul pe măsură, sau, ca să parafrazez o vorbă franceză: „à analyser, analyser et demi(e)” — revansă indirectă a eroinei lui Holban, torturate de furia interpretativă a lui Sandu, Mariana Vartic desface textul în bucăți cu o precizie chirurgicală, le înscrie pe masa de lucru, le examinează cu singe rece, fără să se grăbească, iar după ce trage concluziile de rigoare reconstituie cu dexteritate textul-corp, a cărui materialitate i se pare unica garanție a unui diagnostic exact; diagnostic care, în paranteză fie spus, infirmă nu o dată pe acelea date de alți specialiști, unii prestigioși. Două sînt regulile operatorii de la care Mariana Vartic își propune să nu se abată cu nici un chip: primatul textului și distincția autor-narator. (Această din urmă distincție, deși curentă în critica mai nouă, nu este, în ciuda aparențelor, unanim acceptată. Eu însumi, pornind în 1972 de la aceeași premisă, am fost vehement sancționat de Gheorghe Grigurcu, care mi-a reproșat „umoarea seacă” și, curios, faptul că l-aș fi încercat pe autor cu toate păcatele personajului. Aș fi interesat să aflu opinia criticului cu privire la cartea Marianei Vartic, unde se arată că Sandu folosește chiar și „mîncina în scopuri de zguduire terapeutică”, Irina fiind „beneficiara favorizată a unei asidue cure de suferință tămăduitoare”; a-utoarea ne mai vorbește de „un rafinement torționar extrem”, iar Sandu apare ca un „nou rege Midas al suferinței”). Așadar, exegeta pornește de la text în scopul, lîmpește formulat, de a elucida o serie de chestiuni asupra cărora critica s-a pronunțat contradictoriu sau neconvingător. Remarcabilă este, astfel, analiza finalului din *O moarte...*; nu mai puțin, observația că eroul nu e torturat atît de un demon al analizei, cît de un „demon al sovăielii”. În cazul lui Sandu, „incertitudinea nu e o consecință a atitudinii Irinei, ci premerge faptelor și acțiunilor independent de ele”, moartea eroinei nefînd decît un incident printre altele, împrejurare subiectivă investită cu semnificație doar de către eul narator. De asemenea, analiza nu înseamnă încercare de a defini partenera, ci „mijloc de a-și circumscrie (...) propriul eu”, propria interioritate. O comparație admirabilă vine în sprijinul afirmației: „E ca și cum, aplecat deasupra apei, cineva ar susține, obstinat și cu desăvîrșită bună-credință, că urmărește să-i scruteze adîncurile, fără a-și da seama că singurul lucru ce-i va fi relevant va fi propriul chip reflectat de oglinda ei”. Să menționez și subtilitatea paralelelor între Holban și Camil Petrescu, oportune și profitabile pentru cunoașterea operii ambilor scriitori. La acest punct, totuși, o observație. Reproșîndu-mi (perfect îndreptățit) că m-am îndepărtat de text atunci cînd, în esul meu, mă întrebam asupra personalității „reale” a Irinei, autoarea propune, puțin mai încolo, o mică experiență, și anume „transplantarea” imaginărilor a unui fragment din *O moarte...* în opera lui Camil Petrescu; dar nu e oare și aceasta o cri-

mă de „lese-texte”, nu înseamnă a ne imagina o *realitate textuală* imposibilă? O observație de detaliu, așa cum ar putea fi multe, stîrnite, în chipul cel mai firesc, de acest eseu atît de incitant, a-testînd un spirit critic cu o capacitate disociativă de excepție.

Să nu se creadă însă că Mariana Vartic face cumva „procesul” eroului holbanian. Dimpotrivă — și intruciva ne-așteptat — partea finală a cărții urmărește oarecum o „reabilitare” a lui. Astfel, dacă Sandu nu poate trăi decît sub regimul conștienterii interpretărilor opuse, dacă „emoțiile sînt spontane /iar/ manifestarea lor e „aranjată”, în ultima instanță „poza” la el nu implică simulare, ci doar *afîșare, ostentație*. Eu spunee (mă citez... citînd-o pe exegetă): eroul „ține nespus nu numai să fie autentic, ci și să *pară* astfel”; Mariana Vartic e, în principiu, de acord, dar mă corectează aducînd o „remaniere fundamentală”: „acest erou ține nespus nu numai să fie autentic, ci și să *arate* că este”. Deosebirea e într-adevăr chiar atît de mare? În plus, nuvela *Chinuri*, care contrazice schema, devine tocmai excepția ce confirmă regula. Demonstrația este în acest loc — iar aici sînt de acord cu Laurențiu Ulici — mai puțin convingătoare. În fond, autoarea pledează pentru o paradoxală autenticitate a... poeziei, considerînd personajul ca fiind pe deplin credibil: cînd Sandu zice: „Am început să plîng nenorocit...”, comentatoarea apreciază că fraza „nu lasă loc suspiciunii: indubitabil, lacrimile lui sînt neprefăcute”. Dar nu funcționează oare aici textul ca o capcană, acel text despre care știm prea bine că are o anumită finalitate, ba chiar, adesea, un anușir destinat, ceea ce îi alterează, implicit, tocmai... autenticitatea? O astfel de discuție, firește, nu poate fi expedită în câteva rînduri. Foarte bine scris, de o permanentă și captivantă mobilitate a ideilor, excelentul eseu al Marianei Vartic e o veritabilă demonstrație de virtuozitate analitică.

AL. CALINESCU

Gheorghe Lăzărescu, *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, editura Minerva, 1983.

Silvia Urdea, *Anton Holban sau interogația ca destin*, editura Minerva, 1983.

Mariana Vartic, *Anton Holban și personajul ca actor*, editura Eminescu, 1983.

cum se scrie istoria

A I patrulea volum de *Istorie* nu încheie nici el ciclul proiectat, inițial, în numai trei părți. Mai mult, experiența celor patru volume ne face să deducem un *model radial* de construcție, ce se poate reproduce, teoretic, la infinit. Modalitatea epică abordată de către Mircea Ciobanu nu ne îndreptățește decît la judecări parțiale, ce au în vedere mai degrabă scriitorul, ajuns la deplina maturitate artistică, decît opera. aflată în faza unei elaborări imprevizibile, *Istorie* nu e un roman ciclic în adevăratul înțeles al cuvîntului, pînă a-și putea bănuși, din arhitectura ridicată pînă acum, înfățișarea finală. Fiecare din cele patru volume are autonomia lui, se citește, cu alte cuvinte, și de cititorul întâmplător, ce nu are deprinderea bibliotecii, spre a completa cu informații din celelalte cărți biografii personajelor, sensul romanului. În condițiile în care primele trei volume nu mai sînt de găsit în librării, metoda adoptată are meritul de a scuti pe cititor de frustrarea pe care-o trăiește spectatorul intrat prea tîrziu la cinema. Cită vreme la finele fiecărui volum se anunță o continuare, reacția de așteptare se produce spontan, dar acest *respiro*, ca între două acte, nu are caracterul provizoriu din teatru. Mircea Ciobanu încheie, în fiecare volum, o etapă din viața „Marelui Palada”, consumă o materie pe care alt scriitor ar numi-o „roman” și-ar încheia-o fără scrupul de continuitate. De altfel, volumul IV din *Istorie* e un roman al crizei, de sine stătător, avînd în centru clasicul triumf: Leon și Iana Pascal, alături de Palada, eroul acestei originale *saga*.

Fără să respecte cronologia, Mircea Ciobanu are, totuși, în vedere construcția în timp, lucrînd, cu un desăvîrșit simț artistic, la arhitectura timpurilor narative, găsînd proporția justă între un rezumat ce înghețe ani din viața personajelor și relatarea unui moment de criză, cum este acela trăit de Leon Pascal în acest al patrulea volum. Interesat, pe spații mici, ca și la nivelul întregului de rigoarea aproape muzicală a compoziției, Mircea Ciobanu face din „subiectul” fiecărui volum o „temă” pe care o dezvoltă în „variațiuni”. Ca să simplific: în volumul IV trama epică, redusă la scheletul ei, reia firul abandonat în primul volum, la sfîrșitul petrecerii de revelion. Acolo, Palada se

duce pe Iana, soția bătrînilor profesor Pascal. După consumarea aventurii, Palada o vizitează la domiciliul profesorului și-i cere, în fața aceluia, să-și părăsească familia. Iana îl urmează și, într-un plan al cărții, e relatată intîlnirea celor doi într-un restaurant și noaptea petrecută într-o cameră de hotel, cu unele, supărătoare, repetiții de stare psihologică. Femeia aproape că nu există în acest roman al bătrînilor „la 60 de ani”: este un reflex în oglindă al dorinței lui tulburi, o iconă ce se întuneacă și dispăre cînd flacăra luminării se împuținează și pierde. Cu adevărat consistent e Leon Pascal, ce se relevă la cu totul altă dimensiune spirituală și psihologică. Volumul al IV-lea este, de fapt, romanul profesorului, independent de tribulațiile celor doi la hotel, surprinzător, intruciva, dacă ne gîndim la figura ștearsă pe care-o face în petrecerea de revelion, pe deplin verosimil, dacă avem în vedere schimbarea punctului de vedere narativ. Se dezvăluie, aici, biografia și interioritatea lui Leon Pascal, personaj complex și profund, scos de romancier, prin forța unei epici simbolice cu accente grotesci, expresioniste, din existența anonimă la care se condamnă, aproape, singur. Mircea Ciobanu face analiza excepțională a senilității timide, concentrînd într-un exemplar cu date biografice din ce în ce mai precise, trăsăturile generice ale speciei. E un „roman” deopotrivă fiziologic, compus din cruzimi privite și descrise ester, psihologic, prin insistența microscopică a observației și biografice-simbolice. Leon Pascal e victima agresivității fiului său, care, în anii '50, îi cenzurează lecturile, îi smulge din mînă cărți „prohibite”, sfîrșind prin a-i cere să înstrăineze din bibliotecă toate cărțile „interzise”. Bătrînilor îi este frică să mai citească în bibliotecă, unde poate fi „surprins” în orice moment: se refugiază în dormitor, începe să citească noaptea, în pat, dar adoarme cu cartea în brațe și e descoperit de fiu. Teroroarea dezlanțuită împotriva cărților, reacția pasivă a bătrînilor — tipar de victimă, amintesc de *Orbirea* lui Canetti. Chiar dacă petrecute cu adevărat (lucru incontrolabil), faptele se încarcă simbolic, depășind convenția realistă.

Interesul acestui „roman”, al lui Leon Pascal, vine, în egală măsură, din psihologie și simbol, dar și din planul estetic. Leon Pascal, substituit de către autor (e în esurile dezvoltate meditativ de profesor o forță a posesivității, prin inteligență și instinct, străină personajului), emite ipoteze, cugetări și parabole excepționale, cum este aceea a tabloului reprezentînd un portret de femeie, care, privit dintr-un anumit unghi, dezvăluie o altă compoziție, acunsă sub stratul de vopsea de deasupra: o imagine biblică terifiantă, o „grădina a deliciilor” ori, mai degrabă, o procesiune demnă de Bruegel. Secvența se poate citi, ca și alte fragmente din volumele anterioare, drept o artă poetică, încastrată în corpurile romanului cu intenție programatică. Aceste fragmente merită un studiu aparte nu numai pentru că dau la iveală principiile unei estetici implicite originale, dar și pentru forța imaginilor ce impun, în romanul de azi, o conștiință artistică singulară. *Istorie* e, în orice caz, una din cele mai elaborate scrieri ale prozei de azi, construcție cerebrală ce ordonează și temperează impulsurile neștiințite de posesiune ale unui romanier despotice, de tipul constructorilor din veacul trecut.

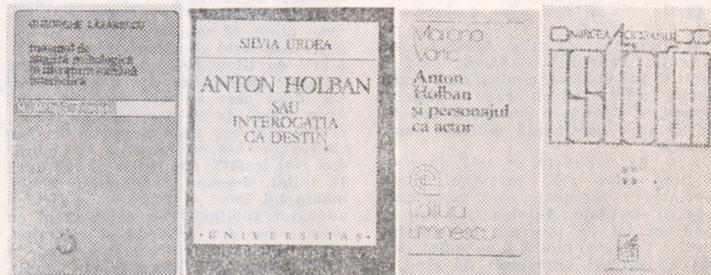
Romancierul-tiran răbufnește izgonind pe estep spre final, în episodul sinuciderii lui Miron Roșescu, fragment necontrolat, contrastant și la nivelul frazei cu arhitectura de armonie și echilibru de pînă atunci. Nu deranjează schimbarea de ritm, ieșit din matca leneșă a narațiunii și nici aglomerarea de evenimente pe centimetri de text, ci ieșirea la vedere a romancierului, care-și arată, ca scamatorul, trucurile. Ca și în primul volum, Mircea Ciobanu deschide o fearestră spre o altă lume, chiar și lingvistică, sufocat parcă de tensiunea acumulată încet ca scoraș terestră înainte de cutremur. Fragmentul nu este bine scris, iar sinucidera lui Marin Roșianu, vegheată de „Marele Palada”, face parte dintr-o altă literatură, cu iz senzațional, spectaculoasă exterior, fără suportul greu, de lăve, ce acumulează, în proza lui Mircea Ciobanu, marea energie ce se descătușează în explozii. Schimba-

rea de registru, necesară compozițional, nu și-a aflat suportul nimerit.

Metoda epică (putem vorbi de o *metodă*) își are riscurile ei. Volumele din ciclul *Istorie* nu numai că sînt autonome, dar nu repetă, ca în romanele fluvii ori în povestirile de tip *saga*, o experiență artistică unică. În fiecare dintre volume se experimentează o altă „literatură”, un alt principiu arhitectural, fapt care permite romancierului să scrie mai multe romane într-unul singur, să consume și mai multe idei în alcătuirea unei singure construcții. Comparația poate fi împinsă mai departe, pînă la studiul catedralei gotice, în care mai multe intenții arhitecturale, chiar mai multe catedrale, se topește în viziunea unui singur monument, așa cum îl cunoaștem. Aș merge mai departe în ipoteza mea: în construcții epice de felul acesta, prin simpla schimbare de nume a personajelor, prin ruperea legăturilor biografice de la un volum la altul, se obțin tot atâtea romane cite volume. Volumul întâi poate fi socotit un alt *Revelion*, tratat în manieră „flamandă”. Volumul al doilea, abia acela, e o cronică de familie, continuată în al treilea, însă în registru ester, într-un fel de „portret al artistului”, cu substanță parabolică și de eseu. În fine, așa cum am zis, acest al patrulea volum e un roman al crizei. Care sînt riscurile acestei formule, în care personajele, fără să-și piardă identitatea, dobîndesc identitate psihologică, după ce n-au avut decît una socială? Unul din ele a fost deja semnalat: urmîrind și alte intenții decît epice și psihologice în construcția lui Leon Pascal, romancierul i se substituie, scriindu-și „eseul”. Datele compoziției fiind altele decît cele dictate de „cronică de familie”, apar neconcordanțe, mărunte la prima vedere, destul de importante — în fond. În 1943, fiul soților Pascal avea în jur de 18 ani. Intră la facultate prin 1949, la ani buni după ce-și dă bacalaureatul. Nu avem motive să-l bănuim de veleități intelectuale, dar un tînr cu liceul terminat ar fi fost mobilizat pe front, la vremea aceea, dacă nu ar fi urmat cursurile vreunei facultăți. Și mai departe: presupunînd că Iana Pascal are copilul la 16 ani și tot împlinște 50 în prezentul acțiunii, adică în momentul aventurii cu Palada, E drept, ea are părul albit, dar privind-o sub duș, Palada nu descoperă, pe trupul ei, „nici o cută”. Nu vreau să intru în amănunte, deși sînt suficienți pentru a proba inadvertențe, fiziologice și psihologice: nu mai departe a dulterului din casa Palada, greu de atribuit, date fiind condițiile, unei femei de 50 de ani, ca și fuga, bovarică, de acasă, cu gîndul „refacerii vieții”. În dimineața care urmează nopții petrecute, steril, la hotel, Palada o părăsește pe Iana, nu înainte de-a arunca, asupra ei, o ultimă privire: „Iana s-a întors cu fața spre el și i-a arătat întregă. Dormea adînc, așa cum doarme omul spre dimineață. Pe obrazul ei tînr trecu o umbră de nemulțumire. Cămașa de noaptea i se ridicase pînă în dreptul șinilor — or, căldura încăperii nu era intrat în deîndestulătoare pentru ca a-dormita să se poată lipsi, pe jumătate goală cum era, de moliciniile ocrotitoare ale pături” (s.n.). Cum să zic? Sînt amănunte ce pot scăpa la lectură, dar pe ele se întemeiază psihologii. Nu avem argumente ca să presupunem, la Iana, o uriașă vitalitate, ce se conservă neașteptat, ci, mai degrabă informații de simț comun ce ne-o prezintă ca pe-o femeie cu mult mai tînră decît bărbatul ei, plină încă de erotism psihologic, gata s-o ia de la capăt, în orice caz — departe de vîrsta celei mai mici resemnări. Observațiile de mai sus nu se impun din apetitul de a găsi un nod în papură, ci din dorința de a feri o construcție atît de bine articulată de greșeli de calcul ce pot să-i surpe zidirea. Operă de estep, *Istorie* se sprijină pe un solid temel realist. Inadvertențele pot fi înlăturate în ediția definitivă a unui roman ciclic ce se înscrie de pe acum între izbînzile prozei de azi, făcînd din Mircea Ciobanu, stilist de marcă, unul din autorii de prim rang ai literaturii contemporane.

Val CONDURACHE

Mircea Ciobanu, *Istorie*, IV, editura Cartea Românească, 1983.

eminescologie (I)

Ca spre a marca centenarul *Luceafărului* și al primei ediții a poeziilor eminesciene, anul 1983 a numărat între aparițiile sale editoriale câteva remarcabile volume consacrate poetului național. Acestea sînt: *Mihai Eminescu* de D. Murărașu (de care ne-am ocupat într-un număr anterior al revistei), *Mihai Eminescu* de Petru Rezuș, *Intregiri documentare la biografia lui Eminescu* de Augustin Z. N. Pop, *În căutarea lui Eminescu* — gazetarul de mult prea devreme dispărut Al. Oprea și *Eminescu — viziunea cosmică* de D. Petrescu. Lor li se adaugă binevenitele și cuprinzătoarele antologii de texte din colecția *Eminesciana* a Editurii Junimea, M. Eminescu: *Economia națională și Persecuția*: *Eminesciana*. A fost, se vede, un an bun pentru eminescologie, motiv pentru care ne propunem să aruncăm în citeva numere consecutive, o privire mai atentă asupra roadelor muncii lor, spre a cerne, pe cit se poate, spurciurile pe care fiecare, în parte le aduc în cunoașterea vieții și operei lui Eminescu. Deocamdată, să trecem în revistă contribuțiile prin excelență biografice, datorate lui Augustin Z. N. Pop și Petru Rezuș.

Să-ți consacrî întreaga viață descoperirii firelor din ghemul ce constituie biografia lui Eminescu, să fii animat nu de gândul completării „petelor albe”, ci de cotecost, pentru asta, arhive puștice și particulare, adunînd cu simț de finețe petec de hirtie în legătură cu vago de trecerea poetului prin viață performanța puțin obișnuită, înălțată de respect și admirație, pe care Augustin Z. N. Pop, *Volumul de Contribuții documentare și Mărturii*, ediția corespondenței Veronică Micle, sutele de articole stau mărturie pentru devotamentul autorului lor față de Eminescu, spre a cărui cunoaștere și-a zădărnicit priceperea și energia. Mai mult ca sigur că, fără extraordinară perseverență, destule acte și scrisori ar fi și acum inaccesibile publicului și specialiștilor, așteptîndu-și cine știe cît fericitul descoperitor. *Intregiri documentare la biografia lui Eminescu* conține benedictina siliată a lui Augustin Z. N. Pop, hotărît să lămurească alte și alte puncte obscure din viața poetului. Parte din „intregiri” privesc afacerile lui Gheorghe Eminovici, complicate și păguboase, licitații, contracte, plăți, procese-verbale referitoare la starea clăcășilor de pe moșile al căror administrator era, cereri ș.a. Unele le știm, precum jalba către Epitropia Casei Sfintului Spiridon (p. 17), tipărită în *Eminescu în documente de familie* altele sînt inedite. Interesante se arată scrisorile soților Micle, el scriindu-le rudelor din Feleac ca să le ceară să se fotografieze, dar folosind prilejul pentru a-și descrie situația, inclusiv familială, „picțină” o Veronică amatoare de petreceri, nelipsită la „toate balurile din carnaval”, și o soacra „sănătoasă tare și mare”, ea — dialogînd prin poșta cu Eminescu (pp. 110—114), dar și cu pretendentul imberb Iuliu I. Eoșca (pp. 106—107). Aflat în iunie la Marea Neagră pentru băi, poetul îi trimite de acolo o scrisoare (pp. 99—100) cu amănunte despre tirgul Constanta și cu promisiunea că „La anul să știți că venim amîndoi aci, căci băile de mare întăresc și grăbesc bățiile inimii. Cu toate că omul pare a întineri de ele, privirea mării liniștește, mai ales sufletele furtunoase”. Altele acte și extrase se referă la relațiile lui Eminescu cu membrii „Junimii”, la numirea sa în comisi de examene, la ediția princeps a poeziilor și biblioteca poetului, la subscripțiile pentru înmormîntare etc. Augustin Z. N. Pop, publică, de asemenea, amintirile lui Leon Onicescu, fost casier al bolniței de la Neamț, unde a fost internat Eminescu în 1886, o misiună a lui Constantin Dimitriu referind criza din 1883, acte medicale, juridice și de poliție privitoare la același moment, precum și dosarul Tribunalului Ilfov din 1889 pentru stabilirea curatelei și, apoi, pentru constatarea decesului. Dacă adăugăm hirtiele rămase de la frații și surorile poetului, imaginea volumului de *Intregiri...* e aproape completă. E limpede că nu toate precizările sînt de aceeași valoare. *Anchete printre Eminovicieni*, ca să dau un exemplu, mi se pare a fi chiar prisositoare, pe cînd reproducerea unei lucrări a lui Matei Eminescu, de fapt o traducere, ca să dau un alt exemplu, e doar excesivă. S-ar putea însă, foarte bine, ca viitorul biograf al lui Eminescu să le folosească pe amîndouă cu folos, cum sîntem siguri că îi vor fi de trebuință celelalte cuprinse în volumul lui Augustin Z. N. Pop.

Petru Rezuș are ideea fixă că biografiile marilor scriitori, puținele redactate pînă acum, nu respectă adevărul istoric, proiectîndu-și eroii în mitologie. Ceea ce e pe cît de drept, pe atît de cunoscut. Călinescu, la care se referă cu deosebire Petru Rezuș, declarase fără înconjur că efortul de mi-

tizare este indispensabil biografului, dator să vadă în ce măsură existența personajului semnifică în absolut. El sare din real în ficțiune, construind, pe date verificabile, o poveste exemplară. Ultimul biograf al poetului e de altă părere. El reclamă dreptul sacru al adevărului, singurul care ar interesa în viața oamenilor de seamă și își propune, de aceea, să trateze lucrurile cu seninătate, fără nici o prejudecată, spulberînd legendele create în jurul existențelor lor pămîntene, ca și „minciunile” convenabile ale memorialiștilor de ocazie. O primă încercare făcuse Petru Rezuș în *Ton Creanga — mit și adevăr*, a doua este voluminosul op *Mihai Eminescu*, ce cuprinde, pe lângă biografia poetului, studiile asupra operei acestuia concepute într-o jumătate de veac. Întrebarea care se pune e ce înțelege autorul prin adevăr. Dacă e vorba de informațiile ce se pot susține prin documente, atunci ar trebui să adăugăm imediat că nimeni nu s-a gîndit să le conteste rostul. Dacă e vorba de interpretarea lor, atunci se cuvine a preciza că nu există interpretare curat științifică, deci neindoielnică, ci doar puncte de vedere mai mult ori mai puțin convingătoare. Orice biografie pleacă de la o intuiție fundamentală, în jurul căreia ordonează materialul faptic. Ea atribuie un sens, firește că subiectiv, datelor sigure. Dar biografie obiectivă nu e cu puțință, obiective sînt doar secile table cronologice. Că așa stau lucrurile ne convinge chiar întreprinderea lui Petru Rezuș, plină nu de adevăruri incontestabile, deși se sprijină pe o temeinică documentare, ci de interpretări, vom vedea îndată cit de plauzibile. Reluînd chestiunea numelui de familie al poetului, biograful îl derivă de la Euminie (*Sinaxar*, 18 sept.) > Ieminie > Iminie, de unde ar rezulta Ieuminovici > Ieminovici (Iminovici) > Eminovici, tot așa cum Eufimie > Eufimovici, Eustatie > Eustatievici etc. Soluții ispititoare, cu un ridicat grad de probabilitate, însă departe de siguranța adevărului. Să luăm un alt caz, anume spinoasa problemă a certificatului de studii. Cum la Viena Eminescu se înscrie ca „auditor extraordinar”, probabil pentru că n-avea actele necesare, dar la Berlin posedă un caiet de prezență la cursuri, ce nu se elibera decît în baza certificatului de studii, Petru Rezuș conchide, pe urmele lui G. Călinescu, că poetul și-a dat examenul gimnazial în anii 1870—1872, dobîndind multirivitul document. În sprijinul acestei ipoteze invocă, tot după Călinescu, faptul că o cerere a sa pentru un atestat de absolvire a două semestre, avea mențiunea „înscriș la această Universitate la 18 decembrie 1872 în baza certificatului anexat de la Gimnaziul din Botoșani”. Și mai „plauzibil”, argument de bun simț, că, de nu și-ar fi isprăvit studiile medii, e greu de crezut că Eminescu n-ar fi scris cu atîta dispreț despre cei ce „s-a(u) strecurat cu greu prin liceu sau poate nu l-au făcut defel”. Însă acestea sînt, în lipsa bucucașului lui, tot ipoteze, nu adevăruri. Cum supoziție este, în pofida credibilității ei, și opinia potrivit căreia poezia *Inchinare lui Ștefan Vodă*, citită de poet la Putna și tipărită în *Curierul de Iași* și în *Telegraful* sub semnătura lui D. Gusti, ar fi fost îndreptată de pana lui Eminescu. Pornirea „demitizatoare” a lui Petru Rezuș ascunde oricît de vehemenți ar fi termeni în care se exprimă, tot o înclinație spre „mitizare”. În lipsa dovezilor scriptice, interpretarea e „mitologie”. De mirare e că biograful iubitor de adevăruri nu le preia respectă nici pe acelea, puține, de care dispune. De pildă, la pagina 29 aflăm că Nicolae, fratele lui Mihai, se sinucide la 9 martie 1884, iar la pagina 124 citim că se împușcase cu două zile mai devreme. Derutantă e și informația de la pagina 40, după care, biblioteca gimnaziștilor cernăuțeni cuprindea, la 1865, și scrieri de Iacob Negruzzi, despre care știm că debutează abia în 1866. Și încă: procesul intentat lui Maiorescu în 1864, în care fusese audiată ca martor Ana Cămpănu (Veronica Micle) nu a atras, cum scrie la pagina 138, „excluderea”, ci doar suspendarea din învățămînt a viitorului critic; Eminescu pleacă la București, în 1877, pe cheltuiala junimistilor (Augustin Z. N. Pop, *Intregiri*, p. 79), nu cu banii lui Slavici (p. 97); Ștefan Micle era gelos, iar nu, cum se spune la p. 147 „o fire concisivă”. Cît despre următorul raționament: „Ștefan Micle era un om sub media normală de înălțime, un pitic, cum este descris de contemporani, deci împlinirea obligațiilor conjugale era pur formală”, el se cere revizuit, pentru că intră în conflict

cu empiria, cît și cu tradițiile literare. În altă ordine de idei, remarc la Petru Rezuș, ca și, nu demult, la D. Murărașu, tendința de a inovăți pe unii contemporani ai poetului, răspunzători — ni se dă a înțelege — pentru viața de privațiuni pe care a dus-o. Cel mai scuturat iese din biografie T. Maiorescu, pe capul căruia se îngămădesc toate reproșurile, împotriva căruia se îndreaptă cele mai mușcătoare ironii. El „nu-l lasă director la Biblioteca”, deși în respectiva conjunctură politică a fost forțat să-i dea postul lui Petrino, el e corect în 1883, „numai de ochii lumii”, el nu renunță, atunci, la obișnuita plimbare în străinătate, în loc să-l îngrijească pe Eminescu, el îl trimite — în aprilie 1884 — la Iași, pentru a-și asigura tihna sărbătorilor pascale, el îl cultivă pe poet doar pentru reputația *Convorbirilor literare* și *Junimii* și-l ajută „numai în perspectiva aceasta” etc., etc. Nu știu cui mai folosește această nefericită „răfuială”, actualizată din vreme în vreme, cu cei dispăruți. Ne-am deprins a împărți cu dascălească ușurință note de conduită și nu e bine. Probabil că Maiorescu putea face mai mult decît a făcut pentru Eminescu, dar care alt contemporan cu oarecare stare l-a ajutat mai consistent? Înainte de a arunca anatema, ar trebui să ne imaginăm o clipă în locul junimistului, spre a vedea de i-am repeta gesturile. Mă tem că nu. Că l-a sprijinit și ajutat pentru că talentul lui Eminescu sporea prestigiul revistei? Dar nu e normal? Am fi fost mai mulțumii dacă grija criticului ar fi avut drept obiect un versificator anonim? „Sărăcia constantă a poetului a fost exagerată pînă la mizerie fără temeiuri pentru a lovi indirect în Titu Maiorescu”, notează cu dreptate Petru Rezuș. Se pare însă că și zeloasa obiectivitate e animată uneori de cam aceleași scopuri.

AI. DOBRESCU

Augustin Z. N. Pop: *Intregiri documentare la biografia lui Eminescu*, Editura Eminescu, 1983.
Petru Rezuș: *Mihai Eminescu*, Editura Cartea Românească, 1983.

e noapte și e frig, seniori

E greu de spus prin ce încercări ar mai putea trece romanul după profunzimea de tendințe experimentale cunoscută în acest secol. În ciuda acestora însă de cite ori poate fi citită pe coperta vreunei cărți eticheta „roman” cititorii așteaptă să dea peste un fir narativ (mai mult sau mai puțin coerent) pus în scenă de un număr de personaje. După acest punct de vedere ultima carte a lui Laurențiu Fulga ar putea să se numească la fel de bine poem, evocare etc. E noapte și e frig, seniori se îndepărtează evident de ideea comună vizavi de roman. Lăsînd însă la o parte discuția pe marginea genurilor (aici, în ultimă instanță, inutilă) mărturisesc că am făcut observația pentru că facilitează apropierea de substanța cărții. Un roman la persoana întâi trimite de îndată la povestire. Personajul narator depășește în fața ta întâmplările, se implică într-un fel sau altul în ele și, în același timp, le determină. Și oricît de umil ar fi zăgărit, cel care „compune” prin discursul său o face de pe o poziție... „de forță”: tot ce se întîmplă se întîmplă prin cuvintele lui, viziunea întregului e îndatorată felului lui de a fi în fața unei anume realități. Oricît de „obiectivă”, o astfel de carte ar fi un eșec dacă n-ar emana, în totalitate, personalitatea personajului-narator. Iar un astfel de personaj, în puterile căruia stau toate cele întîmplări în carte este autorul adecvat (care poate, evident, să se deosebească fundamental de autorul propriu-zis) universalului respectiv. În cazul romanului în discuție această identificare este voită și programatică. Autorul se mărturisește, își rostește neîntrerupt dragostea față de ființa pierdută pentru totdeauna. De multe ori însemnarea faptului concret are atîta simplitate încît e vecină cu notația neutră, jurnalistică („De la înălțimea rezervei 1308, prin fereastra ce da chiar spre Răsărit, nu se zărea decît turla Mînaștirii Cașin. Dînsa nici turla n-ar fi putut s-o vadă, patul fiindu-i instalat aproape de ușă, de partea cealaltă. Eram convins că dangătul clopotelor ar fi umplut văzduhul pînă la Dînsa, poate că și un zvon al cîntării sutelor de participanți la slujbă, și asta ar fi împăcat-o într-un fel cu Dumnezeu.”).

Altfel, arăta foarte liniștită într-ale sale și un suris inefabil, de o incredibilă suavitate, îi lumina fața. Mi-a sosit îmi pare rău că n-o să fim și noaptea asta împreună, să nu te superi pe mine! și a tăcut. Am sărutat-o pe amîndoi obrazii, i-am sărutat și mina de deasupra, pusă cruce peste cealaltă, și zadarnic a schițat Dînsa gestul de a-mi atinge pentru o clipă fruntea, nu se mai putea face nimic. Datele erau înscrise în calendar cu precizie matematică, nu făceam alte-

va, foarte conștienți, decît să ne înșelăm”) — dar cit de departe e de neimplacabilă reportericească!

Efectul e cu atît mai puternic cu cît lucrurile ne apar mai simple — pentru că e îndepărtată bănuiala care plutește asupra oricăror întîmplări închise între copertile unei cărți și izvoarele din condiția cărții: literaturizarea, Păstrarea firescului, a tensiunii emoției imediate în acest „imperiu al semnelor” nu este deloc o calitate de trecut sub tăcere. Și tot pe această linie a firescului vine și consemnarea reflecțiilor care întretaie cu regularitate desfășurarea romanului. E vorba de inserții pe cele mai variate teme: condiția omului și a societății contemporane, libertatea individului, rosturile literaturii sau pur și simplu comentarii pe marginea actului concret al scriurii: „Totul, deocamdată, este haos, ceva ca de magmă primordială. Nici nu se ivește bine ideea, care ar trebui să fie totuna cu începutul, că ideea s-a și tulburat, a pierit fără urmă. Cel puțin dacă mi-ar fi dat să stau la marginea haosului, pe de marginea magmei care se zbate și clocoțește, eu să fiu acela care să decidă asupra lor, asupra actului de generez mult așteptat. Să separ, adică, eu pămîntul de ape și lumina de întuneric, spiritul de materie și cunoașterea de necunoaștere. Nici o îndoială că și Omul s-ar ivi de la sine, dublul meu răsărit dintre flăcări. Dar nu în afara mine și haosul, ci în mine, și tot în mine magma din fierberea căreia nu mi se propune nici o idee salvatoare.

Așa mi s-au născut toate cărțile, în mare zbatere și devoratoare suferință. Vă întreb, totuși: la ce bun...?”. Însemnările de acest gen, care par deoseși a nu avea nici o legătură cu continuitatea întîmplărilor nu numai că întregesc imaginea naratorului autor. Evocarea neputînd rămîne neutră ca o fotografie, reflecțiile, deși de multe ori făcute pe un ton abstract, „datează” cartea cu un anumit timp și o fixează într-un anumit spațiu, dîndu-i concretețe. Așa cum simplitatea notației potențează efectul autenticității, comentariile „din off” ale autorului întăresc caracterul concret al evocării. Pentru că a intra pe poarta persoanei întîi într-un roman trimite înainte de orice la conceptul de autenticitate — concept tot atît de puțin frecventat în discuțiile din ultima vreme pe tema romanului pe cît a fost de circulat de prozatorii interbelici. Deplasare de interes care mărturisește, evident, o modificare a mentalității: lumea romanului e văzută acum mai categoric decît altădată ca ficțiune, ca rezultat al unui raport cu lumea limbajului și a imaginărilor și dincolo de asemănările „întîmplătoare” cu personaje și situații din realitate.

Indiferent de justificarea problematicii autenticității și de influența care o va fi avut asupra autorului nostru, *E noapte și e frig, seniori* vine în continuitatea unei direcții bine conturate a romanului interbelic. Ca la Mircea Eliade, de pildă, personajul său nu e un om ci o obsesie și apropierea de acest scriitor poate fi recunoscută și în următoarea afirmație din *Santier*: „Nu înțeleg de ce ar fi „roman” o carte în care se descrie o boală, o meserie oarecare sau o cocotă — și n-ar fi tot atît de roman o carte în care s-ar descrie lupta unui om viu cu propriile sale gînduri, sau viața unui om între cărți și vise”.

În *E noapte și e frig, seniori* e vorba de o boală necruțătoare, de pierderea ființei iubite, dar substanța cărții nu e descrierea bolii. Rememorarea unor situații concrete e, de altfel, sumară și ea e făcută pentru semnificațiile care depășesc notația realistă. Celelalte scene, întretaite ici și colo de meditații pe marginea acestor date, lasă, treptat, locul obsesiei, „luptei unui om viu cu propriile sale gînduri”. Dragostea nu e pentru naratorul/autorul romanului evocare sentimentală, ci se transformă în obsesie. Obsesii care se traduc în fragmente onirice, ascunzînd, în fond, parabole ale celorlalte întrebări, mereu repetate. Realismul și fantasticul se alătură pur și simplu în secvențe care se succed și autorul nu ezită să se întrebhe asupra căreia din modalități ar trebui să cadă alegerea sa: „Stupefiat și fericit de cite ori am revelația altei zone de fantastic, pe care o pot explora în favoarea cărții la care lucrez acum. Tot mai convins că sînt depozitarul unei neobișnute memorii ancestrale, de mituri și de eresuri, care-și strîie prin mine dreptul la afirmare. Dar

sunt, deopotrivă, și martorul unui timp destul de nervos, dacă nu chiar tragic în toate contrariile sale fără măsură, oscilînd între delir și nepăsare, între panică și fie ce-o fi, timp convergent cu însăși istoria care nu-i altceva decît o sumă de crime împotriva condiției umane, și care timp ar merita să fie reconsiderat, demascat, pus în lumină cu toate fețele sale ascunse. Oscilez astfel între două formule de roman, chinuit tot mai mult de chestiunea dacă n-ar trebui să încerc și eu experiența unei creații foarte realiste. Aș mai fi eu însă același, egal cu mine însumi, și n-e măsură tocmai o astfel de literatură m-ar pierde?”. Personaje enigmatice se perindă așadar în fragmente fantastice și mai fiecare prezență se dorește a fi o personificare a destinului — supunîndu-i pe muritorii la adevărate probe ale labirintului. Pe cit e de ponderată notația scenelor reale, pe atît e de efervescentă invenția atunci cînd este vorba de încursuri în lumea imaginărilor. O febrilitate subită îl cuprinde pe autor de parcă ar fi aflat, deodată, în întîmplările de vis pe care le povestește, voluptatea unei izbăviri. Limbajul e atunci mai spontan, totul pare a fi spus cu sufletul la gură (unori cu emfază, iar alteleori chiar cu neglijență: „cîțiva adolescenți aproape efebii”) ca și cum ar exista conștiința faptului că fragila și inconsistentă fantasmă se poate destrămă în orice clipă.

În fapt, aceste labirinturi cosmaresti sînt rezultatul unor confruntări cu vesnicele și marile întrebări ale lumii: „Personal nu cred în fanteziile care se opresc la ușa labirintului, fără să aibă curajul de a trece dincolo, nici în singurătățile care se consumă fără bibliotecă și fără confruntarea cu marile spirite ale lumii”. Trecerea prin toate probele imaginărilor seamănă cu o încercare a puterilor literaturii. Pînă unde poate acționa literatura asupra vieții și a morții? se întrebă autorul și pare a-și răspunde singur: „La orice s-ar fi așteptat personajul-narator în afara de asta, tunelul să se termine chiar dinaintea propriei case. Vesnicele sale călătorii în cerc închis, fără început și fără sfîrșit”.

Toate eforturile lui Orfeu de a o readuce pe Euridice din lumea de dincolo pot să eșueze în aceeași măsură în care ele răspund unei promisiuni fantastice. Îndoială merge atît de departe încît nu dîficultatea probelor e văzută ca piedică, ci însăși autenticitatea mitului: „Si dacă ratase aventura, de a-și smulge Femeia iubită din caznele Vieții de Apoi, pentru simplul motiv că însăși mitologia care-l inspirase era o minciună feroce?”.

Recunoașterea limitelor efortului de a depăși orice limite duce însă la un răspuns care poate liniști, măcar într-o anumită măsură: prin însăși încercarea de a învinge prin mijloacele literaturii ceea ce nu poate fi învins există o șansă de izbăvire în fața morții. Femeia iubită nu mai poate dispărea — va dura cît va dura cartea. Iar romanul, cel mai curajos implicat din cite a scris pînă acum Laurențiu Fulga, are toate șansele de a face să trăiască mereu chipul Dînsiei, fie și pentru poezia unei asemenea pagini — legată, prin cutremurarea plină de măreție și demnitate în fața cosmosului, de destinul celei trecute în cealaltă lume: „A te afla pe plajă la ora dinaintea zorilor, numai pentru a vedea cum răsare soarele de dincolo de orizontul mării. Fabuloasă, infinitizantă sau ia ieșire din ape, aparent din mare, trezește în noi același amestec de tulburare și de extaz pe care-l va fi resimțit față de cosmos și omul primitiv. Civilizațiile însă ne-au învățat să ne păstrăm calmul și să ne cenzurăm superba frică ancestrală, în numele friei de a nu fi socotii refractari la datele științei. Altfel, ar trebui să îngenuchem, cu fruntea la pămînt, și să-i glorificăm soareului înălțarea sau să-i cîșmăm îndurare. Și decî, la sfîrșitul veacurilor, se va adevăra că omul din epoci imemorabile a avut dreptate adorîndu-l și înfricoșîndu-se de atotputernicia lui?”.

Oricum, e mai odihnitor să te închini lui decît atîtor statui care au cotropit lumea, fiecare pretinzînd că-l reprezintă pe adevăratul Dumnezeu...”.

Constantin PRICOP

Laurențiu Fulga, *E noapte și e frig, seniori*, Ed. Cartea românească, 1983.

critica în perspectiva istoriei

Nu numai critica și istoria literară, ci și istoria propriu-zisă — ca proiecție a duratei — a găsit de mai multă vreme în Valeriu Răpeanu un pasionat slujitor. Ar fi de ajuns să amintim drept argument restituirea citorva opere importante pentru tradiția gândirii istorice românești și exegeza prilejuită de ele pentru a înțelege că istoriografia îi datorază deja o contribuție de seamă. Incidența operelor sale și sub un asemenea unghi a mai fost sesizată și ea a fost înțeleasă de Valeriu Răpeanu ca o condiție a însăși criticii de valoare, atență la plasarea faptului individual în constituția și evoluția întregului ca și la justa sa circumstanțiere în perspectiva de durată a unei culturi. Altfel, studiul în sine al literaturii i-ar răpi acestuia „tocmai vocația ei esențială: aceea de a fi conștiința unei colectivități, a unei generații, a unui moment văzut din perspectiva devenirii sale istorice. Mai precis a unei istorii” (p. 185).

Fără a proveni dintr-un profesionalism rigid, aplecarea constantă a lui Valeriu Răpeanu asupra dimensiunii istorice și culturale a creației dispune de rigoarea proprie oricărei căutări de esențe și adevăruri. Ea arată că pasiunea istorică a omului de cultură este mai cu seamă o stare de spirit, una care veghează neostenit la critica de valoare, așa cum au ilustrat-o în anii din urmă articolele publicate de Valeriu Răpeanu în coloanele marilor reviste literare. O parte dintre acestea au fost reunite în recenta sa carte, *Memoria și fețele timpului*, una menită să marcheze mai bine cauzele unei asemenea stări de spirit în ordinea preocupărilor intelectuale ale autorului. Fie că rezumă momente din istoria culturii românești sau evocă portrete și destine ale unor personalități, suita de articole are un corolar sugestiv exprimat de titlul cărții și de atitudinile mai precis detașate în ultima ei parte. Fiindcă „pentru mine — ne lămură autorul dintru început — istoria a fost expresia totală a unui timp, deosebitele ei fețe luminându-se, influențându-se și definindu-se reciproc. Dar nu le-am considerat în relația lor directă, imediată, care poate fi și înșelătoare, ci în jocul de lumini și umbre, de tăine reverberații” (p. 5—6). Istoria există, desigur, în fiecare dintre noi, dar numai ceea ce transgresează realitatea curentă, devenind expresie a unei permanențe sau a unei devenirii în timp, capătă sens real, interesează istoria unei culturi. A judeca fenomenul cultural, mai cu seamă cel de astăzi dintr-o atare perspectivă nu este lesne și istoricii de profesie nu s-au încumetat încă să o facă dintr-o excesivă prudență, proprie breslei lor. Dar poate fi gândit trecutul fără experiența prezentului și fără curajul de a scruta în viitor? Valeriu Răpeanu are meritul incontestabil de a verifica armonia acestei legături în propria analiză a culturii, o analiză gândită într-o largă deschidere temporală și într-un registru variat de „specii”: plastice, literare, muzicale. Ceea ce le unifică, justificând opțiunea sentimentală a autorului pentru ele este sensul lor moralizator, puterea de a irumpe din teritoriul unei arte anume sau al științei pentru a deveni forțe sufletești ale unei întregi colectivități în continuă modelare culturală. Plăcerea estetică și intelectuală nu s-ar verifica în această viziune decât odată cu împlinirea ei morală, capabilă să înnoibeză sufletele, sensibilizând gustul. S-ar putea schița în acest fel o interesantă tipologie a culturii românești ale cărei elemente structurale le sugerează și pledoaria lui Valeriu Răpeanu, căci o pledoarie este în fond cartea din urmă, de vreme ce impresiile și atitudinile pe care ea le exprimă nu susțin doar un crez artistic și o sumă de judecăți critice, ci însuși „codul moral” ce a prezidat neîntrerupt destinul culturii românești, devenind elementul restructurant al oricărei opere durabile. În numele acestui cod, capabil să pună în relație opera cu beneficiarii ei spirituali, solidarizând în timp generații succesive de cărturari se înțeleg și reperate pe care le aminteam mai înainte. Sistemul dictează și schema, încorsetând-o uneori pe nedrept, ca în considerația potrivit căreia „până în jurul anului 1820 opera literară se crea aproape exclusiv pentru autorul ei și avea răsunet mai ales în cercul unor prieteni”, ceea ce ni se pare nefondat, cum ni se pare și îndoiiala autorului că s-ar putea vorbi până la aceiași dată „de o literatură română în adevăratul înțeles al cuvântului” (p. 11). Notele specifice ale literaturii noastre în epoca „premodernă” nu pot fi puse la îndoială. Sugestiile oferite discuției în acest sens sunt interesante și lor nu li se poate contesta, între altele, meritul de a rezista interpretărilor excesiv modernizatoare ale vechii culturi (ca în însemnările despre baroc) dintr-un imbold nu polemic, ci constructiv. În căutarea notelor specifice ale spiritului românesc, ca în eseurile despre *Metamorfозele barocului autohton* sau despre *Reverberațiile și nostalgia clasicismului*. Evocarea sărbătorilor la români devine, astfel, un mod de a percepe realitatea prin filtrul unei mentalități „care a rămas până la mijlocul secolului XIX dominant orientală” (p. 22), după cum nostalgia clasică — leitmotivul spiritualității românești — un mod de a demonstra receptarea specifică a culturii grecești, neîntreruptă odată cu reacția contra fanariotismului ca fenomen politic.

Destinul unei culturi în întregul ei se înțelege nemijlocit prin însuși destinul personalităților ce o compun. Asupra acestora și-a concentrat Valeriu Răpeanu cu deosebire analiza sa, refăcând o sugestivă galerie de „caractere” prin care cultura română și-a găsit mesagerii de excepție. Unul dintre ei este și George Enescu al cărui umanism reprezintă „o sinteză între idealul clasic și cel romantic al unui artist care a trăit sufletește și a sublimat drama secolului nostru nu în mod direct, nu în mod nemijlocit, ci în lumini îndepărtate care nu aveau structuri istorice, sociale și politice” (p. 48). Alt mesager, Cella Delavrancea, „simboliza o lume a permanențelor spirituale, a purității și absolutului” (p. 50) în care calitatea umană și calitatea artistică au fost „două noțiuni inseparabile în sistemul de valori” (p. 58). „Portretele” clasicilor intrați deja în istorie sunt întregite cu acelea ale contemporanilor pe care Valeriu Răpeanu le plasează, de asemenea, într-un sistem de valori perene ale culturii, reținând mai ales puterea de sugestie a modelului, impactul și sensul formativ uman. Șerban Cioculescu, admirabil evocat, apare astfel ca „un simbol al continuității unei culturi, ca o expresie a dăruirii, ca un model de intransigență morală”, întrunind „toate calitățile exemplare ale omului de cultură român” (p. 67), tot așa cum apar — cu disocierile convenite de la personalitate la personalitate — Al. Rosetti, Petru Comarnescu, Dan Hăulică, reprezentativi pentru seria erudiților. Scriitorii Emil Botta-I. Peltz, Aurel Baranga, Dinu Săraur, ziaristii Tudor Teodorescu-Branște, L. Kalustian, artiștii H. H. Catargi, Dumitru Ghidă, Marius Bunescu, Valentin Gheorghiu, Ion Voicu, Gheorghe Zamfir, scriitorii și artiștii străini (Jean Giraudoux, Albert Camus, Pablo Casals, Igor Markevitch, Bruno Walter) prelungește din tot atâtea experiențe proprii mesajul perpetuu al culturii, ceea ce îi conferă „dimensiuni ce trec dincolo de timp și spațiu, făcând din artistul de geniu și un simbol al demnității umane” (p. 165). Istoricitatea actului cultural, înțelesă ca plasare a acestuia în timp și într-o anumite tipologie a devenirii umane se înțelege ușor și ea conferă notă distinctivă criticii profesate de Valeriu Răpeanu, o critică de atitudine prin excelență. Faptul se înțelege din pledoaria sa stăruitoare pentru considerarea domeniului criticii, a literaturii și creației, în general, într-un raport „direct sau indirect de istoria care s-a scris, de istoria care se scrie în vremea lor” (p. 187), raport ce trimite, mai departe, la prețuirea actului istoriografic ca unul esențial pentru relevarea fenomenului cultural, cristalizat în gândirea și sensibilitatea colectivă. De aici, apelul fervent pentru necesitatea publicării edițiilor critice ale marilor noștri istorici într-un corpus al istoriografiei naționale, proiect pe care autorul însuși l-a slujit prin edițiile îngrijite de el sau prin acelea încurajate, mai cu seamă în noua colecție de „Filosofie a culturii românești”; de aici pledoaria pentru predarea înnoitoare a istoriei în școală, dar și pentru justa evaluare a sensului tradiției, astfel încât revindicarea dintr-un trecut să nu ducă la narcisism și megalomanie intelectuală, „ci să însemne strădania aflării acelor direcții adevărate de afirmare a culturii ce au influențat dezvoltarea” (p. 200). Istoria înțeleasă nu numai ca o știință cumulativă, „ci și ca una neconținut prezentă în fluxul memoriei colective” (p. 187) își găsește astfel expresia în chiar timpul cultural sondat de Valeriu Răpeanu de la distanța judecății critice.

Dar istoria răsfrântă în conștiința și spiritul său este, în parte, și istoria trăită, încât memoria autorului devine inerent fragment al istoriei. Ea are ca reper stagiul de redactor la *Gazeta literară* când lui Valeriu Răpeanu i-a revenit misiunea de a „media” readucerea în atenția zilei a clasicilor scrisului românesc. Aflăm mulțumită peliculei memorialiste că „cei mai mari în funcție” l-au chemat în 1956 pe tânărul redactor de atunci să-i solicite un articol lui Șerban Cioculescu, tot așa cum îi ceruse cu un an înainte lui Petru Comarnescu și așa cum avea să-i ceară mai târziu lui Tudor Teodorescu-Branște pentru revista *Lucașfăruș*. Implicarea în istorie a fost de natură să provoace în cel mai înalt grad conștiința autorului, făcând ca reflectarea literaturii și artei să poarte însemnele duratei. Memoria și fețele timpului este astfel expresia unei conștiințe angajate plenar în existența culturii, cu sentimentul responsabilității față de necesitățile și rosturile ei eterne.

Ștefan LEMNY

istorie literară

Ion Arhip, Constantin-Liviu Rusu și Constantin Parascan sint autorii unui volum de istorie literară a cărui formă de prezentare doar a făcut să fie intitulat *Album Ion Creangă* (Ed. „Junimea”, 1983); spun aceasta pentru că, dincolo de modalitatea „vizuală”, specifică albumului, concepția acestuia este una esențial „critică”, literară, autorii intenționând nu doar să însoțească prin montajele documentare biografia și opera humuleșteanului, respectând reperatele cronologiei lor, ci, mai mult decât atât, au reușit să ofere o imagine care să le aparțină, în liniile căreia se pot recunoaște viața omului și destinul scriitorului altfel decât ne-am obișnuit, unii dintre noi, să le vedem: autorii acestui album sint aici muzeografi, arhivari, geografi, fotografi dar, în primul rând, istorici literari. Iată, de pildă, secțiunea a doua a albumului unde autorii au încercat să refacă itinerariul școlar urmat de scriitor de la școala din Humulești, pe la acelea din Broșteni, Neamț și Fălcieni, până la seminarul de la Socola: nimic complicat, în aparență, numai că studiul acestui aspect al biografiei humuleșteanului presupune rezolvarea problemei numelui de scriitor al acestuia, fără de care nu se pot defini exact dimensiunile reale ale personalității lui Ion Creangă. În general, istoria literară a considerat închis dosarul acestei chestiuni, ajungând la concluzia că fiul lui Ștefan al lui Petrea Ciobotariu și al Smarandei Creangă a fost silit să adopte numele mamei întrucât la Școala catihetică din Fălcieni nu erau admisi decât cei care aveau în familie slujitori ai altorului; într-adevăr, Gheorghe Creangă, fratele Smarandei, era preot la Tîrgu Neamț, la paraliziserul spitalului de acolo și duhovnic al bolnavilor (albumul ni-l prezintă la p. 19, alături de soția sa). Critica literară a luat act de această rezoluție pusă de istoria literară, considerând și ea definitiv încheiată controversa provocată în jurul numelui scriitorului. Cercetarea mai atentă a contextului în care elevul de la Școala catihetică a semnat pentru prima dată cu numele de Creangă poate relansa întreaga discuție, gestul scriitorului căpătând alte motivații. Autorii albumului oferă două autografe în fașimil (primul al lui „Ion Ștefănescu” din 1854, al doilea al lui „Ion Creangă”, datat „1854—1855”), fila catalogului de la Școala catihetică și o adeverință eliberată tot de acolo cu numele lui „Ion Creangă”. Aș adăuga la acestea, reproducerea de către Nicolae Țimiraș a unei file dintr-o carte împrumutată de preotul Conta elevului Creangă: „Lui Ioan Krenga i s'au încredințat. Februarie în 4 zile. 1855. (ss) iconom Conta”. Dedesubt semnătura elevului: Kreangă Ioan” (Nicolae Țimiraș, *Ioan Creangă, după documente vechi, însemnări și mărturii inedite, cu numeroase reproduceri și autografe, portrete și vederi*, „Bucovina”, 1933, p. 66). Această semnătură, datată 4 februarie 1855, alături de autograful semnalat în album (p. 38), reprezintă, se pare, primele atestări ale semnăturii scriitorului; elevul înscris la Școala catihetică sub numele de Ion Ștefănescu, cum semna — s-a văzut — în 1854, a început să semneze „Creangă” din februarie 1855, deși venirea sa la Fălcieni avusesse loc în toamna anului precedent, după cum însuși mărturisese în *Amintiri din copilărie*: „Ajungând acolo (la Fălcieni — n.n.) toamna târziu, m-am așezat în gazdă la Pavel Ciobotariu din ulița Rădășeni, unde erau și ceilalți tovarășii ai mei”.

Dincolo de un posibil îndemn al părintelui iconom Conta, elevul Ștefănescu își alege singur semnătura, conform propriei dorințe și neinfluențat de vreo instanță exterioră. Dealtfel, conjunctura în care funcționau la acea dată școlile catihetice nu permitea impunerea unor condiții prea aspre candidaților: „«Catihet» însemna odinioară o școală seminarială particulară, sau chiar numai un preot-profesor, autorizat de mitropolie să pregătească preoți pentru *grabnicele nevoi eparhiale*. Era într-o vreme când *în vâșămîntul ecleziastic oficial al Moldovei nu putea scoate un număr îndestulător de slujitori ai altarelor* (s.n.)” (Nicolae Țimiraș, *loc. cit.*, p. 63). Din această perspectivă, este greu de crezut că Școala catihetică din Fălcieni, înființată în scopul satisfacerii cerințelor urgente ale cultului religios de atunci, ar mai fi făcut uz de acel prerogativ conform căruia candidatul trebuia să provină dintr-o familie de preoți; dealtfel, și textul *Amintirilor* sugerează această grabă a oficialităților religioase ale timpului: „Pentru mine însă numai două merțe de orz și două de ovăz a dat tata cui se cuvine,

de am fost primit la Folticeni, căci școala era numai de mîntuială; boii să iasă (s.n.)”. În aceste condiții, se poate presupune că Ion Creangă n-a fost silit să facă apel la titlul de rudenie matriliniar, iar alegerea semnăturii sale, consemnată în anul 1855, reprezintă un act liber conștient al cărui motivații trebuie căutate în profunzimea legăturii afective ce s-a creat între Smaranda și fiul ei. Adolescentul de 18 ani se apropie sufletește mai mult de mama sa care venea în întimpinarea dorinței de carte a viitorului scriitor; Humulești — Broșteni — Tîrgu-Neamț — Fălcieni — Iași, iată etapele itinerariului școlar parcurs de eroul *Amintirilor*: acest traiect al devenirii personalității scriitorului, conceput și „regizat” de mama sa, constituie, în același timp, premisa realizării acelei intime legături afective dintre autorul *Amintirilor* și Smaranda Creangă. Opțiunea elevului Ștefănescu, determinată de acțiunea acestui resort afectiv, va fi recunoscută și validată, mai târziu, de scriitor: pentru debutant, „Ion Creangă” constituie un „nume de scriitor”, iar pentru autorul *Amintirilor*, numele de pe coperta cărții re-prezintă aceea corespondență intimă a conștiinței artistice cu spațiul reconstituit. Continuumul genealogic (bunic — mamă — fiu) se înscrie în continuumul spațio-temporal al satului, al *locului*, el însuși matrice fizică și spirituală a unei arii geografice; Humuleștii reprezintă atât reperul autobiografic al unui destin uman, cât și teritoriul cultural pe care scriitorul îl caută mereu, obsesiv, pentru a-și redescoperi aici propria substanță: textul devine astfel o expresie a acestui spațiu geografic și spiritual, dezvăluit pe dimensiunile aceluși continuum genealogic matriliniar, filtrat prin conștiința artistică.

Nu doar problema numelui, dar și aceea a *datei de naștere* a scriitorului este la fel de tranșant rezolvată de autorii albumului; volumul se deschide cu un citat din *Fragment de autobiografie* în care Creangă însuși indică data de 1 martie 1837; deși s-au făcut numeroase supoziții, s-au inventat documente, s-a cheltuit multă cerneală și s-au topit multe ambii în disputa din jurul datei de naștere a lui Ion Creangă, 1 martie 1837 constituie cu certitudine adevărul. Cîteva descoperiri spectaculoase dau culoare acestui album; dintre acestea, remarc, în primul rând, decretul de numire a lui Ion Creangă ca institutor la clasa I de la Școala primară de la Trei Ierarhi, semnat de Alexandru Ioan Cuza în 1864. Cel mai bine documentate și, pentru mulți, adevărate revelații sint paginile din album rezervate scriitorului Ion Creangă. Rețin dintre acestea documentele legate de activitatea lui Creangă la „Junimea” și de relațiile sale cu jurniști, precum și insistența cu care autorii albumului urmăresc procesul de creație, încercând să surprindă detalii ale laboratorului unde s-au plămădit operele humuleșteanului. Pentru primul aspect, importante sint fragmentele reproduce din scrisorile către Titu Maiorescu, textele celor șapte epistole (1876—1887) dovădind că, împotriva afirmațiilor unui George Panu sau Th. D. Speranția, opera lui Creangă nu datează nimic de la Titu Maiorescu: aceste scrisori, unde humuleșteanul se rostește cu o ironie fină dar incisivă, deosebit de agresivă, arată mai degrabă *distanțarea* creatorului față de instanța critică, decât supunerea sau măcar intenția de a se revizui conform exigențelor acesteia. În legătură cu prezența lui Creangă la „Junimea”, era necesară introducerea în paginile albumului a unei informații pe care o dă Maiorescu însuși pentru a se vedea că nu Eminescu a fost cel care l-a adus pe humuleștean în saloanele societății ieșene: Ion Creangă frecventa regulat *adunările literare* ale „Junimii” încă din 1871, iar data cunoștinței cu Eminescu este iulie-august 1875 (cf. Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României (1866—1900)*, Buc., „Socec”, 1925, p. 38—39). În sfîrșit, aproape toate manuscrisele reproduce de autorii albumului dovedesc faptul că Ion Creangă era deosebit de scrupulos cu textele sale cărora le urmărea tipărirea corectînd greșelile și avînd grijă să i se respecte întocmai ortografia și punctuația.

Dacă actul scrisului reprezintă pentru Creangă o modalitate de a se redescoperi, creîndu-și astfel ființa, scriitorul Ion Creangă își dezvăluie dimensiunile conștiinței sale artistice prin raportare la realitățile și personalitățile literare ale epocii, trăind în fiecare clipă avatarurile condiției scriitorului în contextul cultural și social al epocii, pe care autorii albumului reușesc să-l reconstituie în detaliile sale: oameni vechi, oameni de seamă, Iașul de la sfîrșitul veacului trecut cu străzile și clădirile sale, documente de arhivă, manuscrise cu cerneala humuleșteanului și, pe fiecare pagină, chipul lui Harap-Alb care se privește în Ozana cea lîmpede curgătoare — totul se cuprinde în acest album care ne oferă viața lui Ion Creangă așa cum a fost.

Ioan HOLBAN

tînărul goga

Considerațiile care urmează sint datorate volumului Octavian Goga în corespondență (Editura Minerva, 1983), ediție îngrijită de Mihai Bordeianu și Ștefan Lemny, volum ce cuprinde, în cele patru secțiuni ale sale (*Corespondența cu familia*, *Corespondență trimisă*, *Corespondență primită* și *Varia*, secțiune ce grupează o întinsă corespondență referitoare la Goga), epistole aflate în fondul bibliotecii Centrale Universitare „M. Eminescu” din Iași, scrisori achitate nate de respectiva instituție de la Iași — aflăm din Cuvîntul înaintea editorilor — în anul 1979 de la Dan Smântănescu (și care au fost coperite și procurate de către mine de la Brasov între cele două vizite mondiale și par a fi (...) o parte din Arhiva revistei *Lucașfăruș*, pierdută sfîrșitul primului război: de Octavian Tăslăuanu). Nu mă îndoiesc că o parte din această corespondență va fi făcut și prin mîinile lui Tăslăuanu, sint motive să ne îndoim că toate puțin probabil, de pildă, ca Ilarie Chendi să-i fi trecut acestuia scrisorile în care bunul său prieten Goga îl descrie în culori nu tocmai măgulitoare pe acela căruia, aproape în fiecare epistolă îi găsește un nou păcat, o nouă poreclă: Țicnea, Țingă etc. Ar fi în discuție, desigur, și ipoteza intrării în posesia lui Tăslăuanu a acelor scrisori după 1913, adică după moartea lui Chendi, dar lucrul mi se pare puțin probabil, întrucît mai plauzibil ar fi fost recuperarea scrisorilor de către expeditor. Dar aceasta este o observație lipsită de importanță în comparație cu bogăția și buna alcătuire a acestui volum de mai bine de 500 de pagini format mare, însoțit de un sistem pertinent de note și un foarte util „indice general”, volum pentru care editorii merită toată stima și toate mulțumirile noastre.

Marea majoritate a epistolelor cuprinse în această carte se referă la perioada 1902—1914 și reușesc, într-adevăr, să realizeze în ansamblul lor „o adevărată frescă a vieții politice și spirituale a epocii” și, nu mă îndoiesc, prin aceasta sint în măsură să atragă atenția, nu doar istoricului literar, dar și specialistului preocupat de perioada premergătoare Marii Uniri.

Dar perioada aceasta a fost plină de evenimente și pentru Goga. Sint anii în care poetul se angajează viguros în activitatea politică și publicistică, în care călătorește enorm în țară și străinătate, întreține relații cu personalități marcante ale vieții culturale și politice din Ardeal și din Vechiul Regat. Sint, de asemenea, anii în care se căsătorește, cunoaște rigorile închisorii politice în urma unor repetate procese de presă, cunoaște și rigorile bolii, ale deprimării. Este — în sfîrșit — perioada în care „cîntărețul Ardealului” a ars cel mai intens.

Așa cum îmi apare în urma lecturii acestui volum de corespondență din juneșe, Octavian Goga era o structură tipică de luptător permanent, de nemulțumit și revoltat, unul dintre acele spirite gata de a-și construi o „opozitie” dacă — prin absurd — aceasta nu ar exista. Din fericire, epoca a fost în măsură să-i ofere cauze și motive de a-și exercita convingerile și pornirile temperamentale. Membru al grupării „tinerilor oșelîți” strînși în jurul revistei *Tribuna*, editor el însuși de publicații politice și culturale, tînărul Goga nu se mulțumește să polemizeze cu autoritățile Imperiale și cele ale guvernului maghiar, dar desfășoară ample campanii de presă (și reflexele a-

pasiunea istoriei

Al. Zub

Autor de serioase și informate studii (Vasile Pârvan — *efigia cărturarului*, 1974, *Mihail Kogălniceanu istoric*, 1974; *Junimea — implicații istoriografice*, 1976; *A scrie și a face istoria — istoriografia română postpașoptistă*, 1981), biobibliograf de remarcabilă scrupulozitate (*Mihail Kogălniceanu*, 1971; *A. D. Xenopol*, 1973; *V. Pârvan*, 1975), editor și coordonator de volume (*Vasile Pârvan — Corespondență și acte*, 1973; *Vasile Pârvan — Scrieri*, 1982; *A. D. Xenopol. Studii pricivoare la viață și operă*, 1972, aceasta din urmă împreună cu L. Boicu), autor de asemenea a sute de studii și articole în publicații de specialitate și culturale din țară și străinătate, Al. Zub nu este doar un istoric extrem de activ dar, așa spune, unul complet, de un enciclopedism poate demodat în vremea extremei specializări, dar cu atât mai demn de

semnalat. De o discreție socială aproape totală, retras în biroul său plin de cărți, publicații și fișe de la *Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol”*, unde îl poți găsi până târziu în noaptea studiind, redactând, corectând spalturi sau ocupându-se de *Anuarul* institutului, el nu este mai puțin atent cu eventualul solicitant, gata oricând să-ți furnizeze o informație pe care n-o găsești sau să-ți semnaleze o sursă. Cărțile sale proprii, ca și cele repuse în circulație prin grădăni, bibliografiile monumentale care au solicitat un volum de muncă imposibil de măsurat, au devenit, prin rigoarea exemplară pusă în joc, instrumente indispensabile cercetării istorice și din domeniile conexe. Probitatea sa profesională este aproape proverbială, scrupulozitatea bibliografică tipic redescă, așa încât nu trebuie să te mire de vei găsi vreun articol de-al tău aproape uitat citat în una sau alta din cărțile sale. Specialitatea „de bază” a cercetătorului este istoria modernă a României, mai cu seamă epoca pașoptistă și postpașoptistă, cum o dovedesc cele mai multe din cărțile și studiile sale, dar incursiunile în epoca mai apropiată prezintă același interes — cel puțin în privința lui Vasile Pârvan greu găsești un specialist care să-i stea alături.

Cea mai recentă carte a sa, *L'Historiographie roumaine à l'âge de la synthèse*: A. D. Xenopol, apărută anul acesta în seria pentru străinătate a *Editurii științifice și enciclopedice*, continuă preocupările asupra istoriografiei secolului al XIX-lea, conturând în puține pagini imaginea unuia din cei mai de seamă istorici români din toate timpurile. Născută în atmosfera propice a *Junimii*, vocația istorică a lui Xenopol s-a construit oarecum alături de activitatea societății ieșene. Interesant de semnalat este faptul că, de pildă, Titu Maiorescu, el însuși dornic — la un moment dat — de a elabora o sinteză asupra istoriei naționale, la apariția *Istoriei Românilor din Dacia traiană* are o reacție mai degrabă negativă. Nu este cazul să insist aici asupra relațiilor relativ contradictorii dintre Xenopol și *Junimea*, îndeosebi cele cu Maiorescu, ele nu reflectă în fond decît două viziuni diferite asupra vieții naționale (în care Xenopol, mai realist și constructiv, se pare că a avut dreptate), iar nu rupturi interumane ireconciliabile. Este știut, de altfel, că Xenopol nu a negat niciodată rolul fast pe care l-a avut *Junimea* asupra sa, inclusiv prin facilitarea urmării studiilor la cele mai strălucite universități din Germania. Ceea ce vreau să subliniez, însă, este deplina independență de gândire a lui Xenopol și stăruința sa de a lăsa la bun sfârșit — indiferent de dificultăți și chiar de adversități — a proiectelor concepute încă din prima tinerețe. *Istoria Românilor...* este un exemplu, cum *Teoria istoriei*, operă cu larg ecou internațional în epocă, este un altul. Adăugînd și pasionantele *Studii economice*, publicate puțin timp după război, lucrare de indiscutabil interes (și) practic pentru noul curs pe care trebuia să-l ia viața socio-economică a țării după realizarea dezideratului național, avem în față chipul intrinsec al istoricului, teoreticianului istoriei și economistului care a fost A. D. Xenopol. Toate aceste aspecte sînt relevate succint și exact în cartea lui Al. Zub, ca și preocupările de jurist, sociolog și pedagog ale cărturarului, dîndu-se astfel posibilitatea cititorului străin de a cunoaște, din sursă autorizată, una din cele mai interesante și complexe personalități românești de la confluența secolelor al XIX-lea și al XX-lea.

Ultimele două capitole ale cărții mi se par de interes major, nu doar pentru cititorul străin nefamiliarizat cu opera xenopoliană, dar și pentru specialiștii și oamenii de cultură români. Regretăm, de aceea, nepunerea în circulație prin librăriile noastre a unei părți din tiraj.

În capitolul *Les principes fondamentaux de l'histoire*, Al. Zub discută maniera în care s-au fîrîit „ideile generale” ale lui Xenopol de la primele articole pînă la *Principiile fundamentale ale istoriei* (1899) și *Teoria istoriei* (1908). Nașterea și structurarea concepției savantului român asupra istoriei ca știință, asupra seriilor și legilor istorice sînt privite în permanentă raportare cu ceea ce s-a înlăpătat pînă la Xenopol în domeniu și cu teoriile de circulație în epocă („Xenopol se detachait de presque tous les penseurs qui l'avaient précédé, non sans discuter cependant d'une manière critique leurs idées, non sans assimiler ce qui lui semblait encore valable”, și „Batissant une théorie de l'histoire parfaitement cohérente à un moment où l'Historiographie oscillait entre la spéculation métaphisique et l'empirisme positiviste”, A. D. Xenopol prenait ses distances par rapport à l'idée ciceronienne de l'histoire conçue comme *magistra vitae* et rejetait en même temps l'idée que l'histoire était une «censure»), astfel încît gestul xenopolian ne apare în lumina sa cea mai clară, în întreaga lui originalitate.

În sfârșit, capitolul *L'écho posthume de l'oeuvre de Xenopol et la nouvelle „histoire serielle”*, relevă punctele în care activitatea de istoric, economist și teoretician a cărturarului își păstrează actualitatea, cu un accent deosebit pe perenitatea ideilor din *Teoria istoriei*, idei discutate și astăzi de autori precum J. Hours, R. Aron, E. Callot sau H. M. Marrou. De altfel, punctele de vedere cele mai interesante din istoriografia contemporană sînt cele conturate în jurul „istoriei serielle”. Desigur, un Chaunu, de pildă, este foarte posibil să fi ajuns independent la ideea de serie istorică — el nu citează niciieri pe Xenopol, ne asigură, Al. Zub — dar asta nu ne împiedică prin nimic să semnalăm importanța punctului de vedere inaugurat de Xenopol în 1908. De aceea, poate nu ar fi de prisos — din considerente pur științifice, iar nu protocroniste! — o reeditare urgentă a *Teoriei istoriei* în una din limbile de circulație (ediția *princeps* este, de altfel, în franceză), reeditare ce ar contribui la repunerea în circulație — cu mai multă greutate încă, acum cînd istoria serială cîștigă teren — a acestei remarcabile contribuții teoretice românești.

Insoțită de o bibliografie selectivă, dar cuprinzătoare, a operei și exegezei xenopoliene și de o atentă cronologie a vieții savantului, cartea lui Al. Zub reușește, în numai o sută de pagini, să ofere o imagine pregnantă și nuanțată a acestei mari personalități privită în context național și universal. Îmbinînd armonios acribia științifică și scriitura participativă, Al. Zub ne dovedește, în acest loc ca și în celelalte lucrări ale sale, că adevărul și pasiunea nu se exclud: dacă se întîlnesc într-o personalitate într-adevăr accentuată. Cărțile sale de pînă acum mi-au trezit convingerea că putem aștepta din partea-i o temeinică sinteză filosofico-istorică asupra culturii românești moderne.

Mircea ANDREI

dreptul de a ne contrazice

Nu există idee care să nu poarte în ea posibilitatea respingerii ei, și nici cuvînt fără contrariul său”. Virgil Ardeleanu o spune (în *Jurnal de lectură*, *Vatra*, nr. 145/1983, p. 7). Frumos principiu, exaltant principiu! Ceea ce nu pot pricepe este de ce constatarea aceasta „de bun simț” îl deprimă... Pe mine, mărturisesc că ea mă extaziază. Oricum, totul e chestie de formație și temperament. M-aș amări numai dacă acest principiu *fundamental* al filosofiei (Virgil Ardeleanu contestă și acest fapt, la care ne vom opri mai la vale) n-ar funcționa. Și, de ce n-aș recunoaște-o, în anumite condiții el n-a putut funcționa. În Spanja lui Torquemada nu vîd cum ar fi cutezat vreun ins să-l invoce; știa prea bine ce *autodafe* îl paște. Și, tot așa, în orice societate *ideocratică* (termenul aparține lui Unamuno). În definiție, toată disputa se reduce la problema dreptului de a ne contrazice și, implicit, de a contrazice. Virgil Ardeleanu neagă cu strălucire acest drept. Și negația sa se sprijină pe un eșafodaj de argumente moralistice. Cel ce se contrazice vizează el ceva. E un *nevertebrat*, un *cameleon*, un *versatil* s.a.m.d. Nu se poate să se contrazice, să-și nege afirmațiile mai vechi chiar așa fără a dori vreun cîștig de ordin lumesc.

Și dacă, totuși, versatilitatea este de o moralitate desăvîrșită? Și dacă totuși, chiar această „versalitate” îi confirmă bunul simț și sinceritatea și franchețea, ba chiar perfectă moralitate? Asta sună a paradox, dar citiți dintre atleții unei niște idei nu s-au vădit pînă la fine nicidecum imorali? Ipocrizia celui cu o singură idee în cap și cu un singur cuvînt pe buze mi se pare cu mult mai periculoasă. Este tocmai pericolul denunțat de rectorul din Salamanca, Don Miguel, sub numele de *ideocrație*, *iranizarea ideii*, a dogmei. Interdicția de a te contrazice (un adevărat „somn al rațiunii”) nu poate să nu nască monștri; și-i naște. Chiar în critica literară, ca să revenim și în ograda noastră. Ce ne-am face dacă, urmînd îndemnul lui V. Ardeleanu, în momentul în care ne-am dat seama că am greșit, am refuza să îmbrățișăm „adevărul” numai așa, pentru a nu fi acuzați de „constanță intrinsecă”? Dar există și o versatilitate îndreptățită, am impresia.

Cît de moral aș fi fost (iertată fie a-luzia la sine) dacă aș fi rămas eu însumi la ideea dîntii, cum că *Al. patrula bagealic*, cartea lui Vasile Lovinescu, e un eșec desăvîrșit? Și, cîtă a recumbaste chiar Virgil Ardeleanu, că vreun avantaj material n-am avut a cîștiga schimbîndu-mi opinia la interval de numai două articole. Cel mult, mi-am mai aflat un amic în persoana lui Alexandru George, criticul ce a vituperat eroic cu privire la cartea amintită, fără a mai veni cu o „revizuire”. Și atunci, cum vine cu moralitatea și toate celelalte? Iar dacă tot am pomenit termenul *revizuire*, fost-a Eugen Lovinescu, cel ce a lansat și vocabula în cauză un campion al cameleonismului, cînd o lume întreagă recunoaște că a ilustrat oficial critică printr-o moralitate fără fisuri...

Cum vîd, paradoxul meu se vîdește a nu fi chiar atât de exorbitant; mai moral e adesea versatilită și nevertebratul lui Virgil Ardeleanu, decît cel cu oase tari și cartilajii înțepenite. Nu voi face greșala însă de a nega cu totul că autorul *Jurnalului de lectură* are într-

cîta dreptate. Dar, ceea ce am voit să argumentez este că niciodată dreptatea nu aparține în întregime unuia singur. O împărțim adesea între noi, după posibilități și, hai să zicem, după franchețea fiecăruia, fără a putea pretinde vreodată monopolul asupra întregului regat al adevărului. Anchilozarea într-o idee, într-o atitudine sau într-o judecată e semn rău, ca să nu zic mai mult. Iar în critica literară acest soi de „paralizie” e mortală pentru oficiani, întorc raționamentele lui Virgil Ardeleanu, afirmînd că e la fel de mortal ca și versatilitatea încredințată de domnia sa. Dar și aici, se cuvine a face o distincție: una e versatilitatea în sensul conferit de autor, alta cea elogiată de subiscălit. Prima e de o lărgime care nu mai lasă nimic pe dinafară, a mea e ceva mai modestă în pretenții.

Și acum să mai lămurim o chestiune, așa-zicînd metafizică. A citit Virgil Ardeleanu, cutez a-l întreba, *Topicile* lui Aristotel? Dacă da, e minunat. Dacă nu, e iarăși minunat. Că „nu există idee care să nu poarte în ea posibilitatea respingerii ei”, e tocmai teza fundamentală a mantalului aristotelic. A ignora acest principiu, e sursă infailibilă de dogmatism și, de ce nu?, fanatism. Orice idee, oricît de vădită ar fi ea, ne învață stăgîritul, trebuie supusă imediat acțiunii coroziv al obiectelor. În plus, nici nu e dialectic să susținem existența unor idei nedetronabile, veșnice. Și asta, fără a cădea în relativism. Au și ideile, ca și atitudinile, soarta lor! Vine o vreme cînd se vestejesc și succumbă. Și unii filosofi își fac chiar o distracție din a le ajuta să moară. Așa, Aristot, așa Kierkegaard, așa Unamuno. În fața contradicției e una fundamentală, filosofie privind lucrurile, vede Virgil Ardeleanu chiar în rîndurile următoare aparținînd filosofului Constantin Noica: „ideea „contrazicerii, dacă nu este direct una platoniciană, a rămas totuși stăruitor, pînă la maturitatea tîrzie a gînditorului antic, o umitoare temă de infruntat speculativ (...) și nicidecum de înlăturat printr-un simplu gest. Și de altfel nu erze tema contradicției fundalul oricărui dialectic, deci și a celei platoniciene?” (Platon, *Opere*, III, Editura Șt. și Encl., 1978, p. 9). Cine are urechi de auzit, să audă!

Și dacă bunului adversar de astăzi nu-i este deajuns fraza de deasupra, aibă misericordia să citească și rîndurile poemului Don Miguel: „Dintre toate tiraniile (...) pentru mine cea mai odioasă este tirania ideilor; nu există o *crăpătură* pe care să o urască mai mult ca ideocrația...” Și încă: „Între toate drepturile intime pe care trebuie să le cucerim, nu de la legi ci de la obiceiuri, dreptul nu cel mai puțin necesar este dreptul inalienabil de a ne contrazice, de a fi în fiecare zi nou, fără ca prin aceasta să încetăm de a fi mereu același (...).” Ii găsesc mai compaci, mai egali, mai coherenți în complexitatea lor pe scriitorii paradoxali și contradictorii, decît pe scriitorii care își trec viața făcînd pe apostolii neclintii ai unei singure doctrine, sclavi ai unei idei. Laude-se consecvența acestora — ca și cum nu s-ar putea să fii consecvent și în versatilitate și ca și cum nu versatilitatea ar fi forma de manifestare a unei cit se poate de fecunde virtuți a spiritului!” (*Essai sur l'Espagne*, Editura Univers, 1982, din articolul unamunian *Ideocrația*, p. 155 și p. 158).

Dar să facem popas aici. Cum după spusa-i proprie, pe Virgil Ardeleanu aceste constatări îl deprimă, nu voi a contribui tocmai eu la amărăciunile sale... Las asta pe seama „versatiliilor” autentici...

Valeriu GHERGHEL

Tudor PARASCHIV

Adrian Podoleanu „Flori”

Pentru cititorii de toate vîrstele
Almanahul
„Convorbiri literare
1984”

**almanahul
CONVORBIRII
LITERARE '84**

În cuprins: Hobby-Almanah, rubrici de poezie, proză românească și de peste hotare, pagini inedite de istorie literară, rubrici de filatelie, muzică, numismatică și, șah, foto, sport, literatură S.F. Almanahul este bogat ilustrat cu reproduceri după operele unor cunoscuți pictori, caricaturiști, graficieni.

aurel
rău

În prior

Fragmentul acesta de viață pastorală, își spune barbatul adânc în creșterea, pe care o găzduiește în reflectația boții, cu mustră de bufiniță, învârtind ca într-un mojar în cătea, cu tandra silința, obicei semnificativ desprinderea cu a-acevarat din noaptea, un neguri, a însăși speței, fragmentul acesta, un ochi de mare, solitar prin memorie, trebuie să-l convertească odată și-oada în cuvinte, odată și-oada. Redus la un singur punct luminos, cind acut, cind parălnic, nu mai păstrează amanunte, întâmplări, nimic epic, totuși se îndreptă să promită un acces la o camera fermecată, cum se autotreprimă, sub legi isihastice, inconcepibil într-un ev al arheologiei datinilor și într-un sezon atât de gras al comerțului cu tot ce-i tangențial la mouvele celebrei Balade.

Se face trezirea în plin întuneric, într-un răstimp situat după miezul nopții și înainte de cina-torii. E primăvară! strigă prin crăpătură usii, prin-tre mâinile ridicate ale virtelnice, gustul dulce amar al nuciului, și modulul care n-au tacut toată noaptea, color, de pasări exaltate. Contează e-norm comportarea conspirativă. Purcezi așa în-fășurat în somn. Fratele mai mare trage cu grija zăvorul corței și de acolo sar în lupinguri largi, respectând consenmul tăcerii mioarele, oile mame (nu și mării albi negri, suri, cafenii, oacheși sau pintenogi, separați de acum), constituindu-se astfel mica turmă, boteiul, căruia-i ții deschisă porțita dinspre drum până se înșiră să treacă, ia aspectul unei clespide, se ascute și se rotunjește iar. Nu se pierde timp mult, luneci printre două case. — și apoi aripile de fier, albastre, ale Podului.

Podul peste „valea mare” e un hotar, o vamă. Îl treci cît numeri pînă la o sută, cît numeri pînă la două, dar aici scotelile pot fi făcute și altfel. Așternerea-i de beton, survenită după porțunea de pietre și de praf a drumului, transformă într-un fosnet ușor păcănitul de ciocănașe de pian al co-pitelor mărunte. Cuprinsă de o năvală torțială, apa de dedesubt învaluite cu troznete, cu boncăluri care, de cu seară, în aval, loveau încă în trunchiuri și cruci de brazil, cerind parca viață de om, răs-plată năboirii numai în vrana albiei. Baiustradele din împletituri romboideale resimt cu indiferență clocotul acesta submontan, cum au început să-ți lu-nece sub palma netede, reci, cum deasupra lor pro-gresiv își încep traiectoria de hiperbolă arcuile dintr-o șarpantă lată, plumbuită, bombi din același metal, de mărime și la distanțe egale. Rațiunea a-cestor bulbucări își scapă, dacă nu cumva pentru a adera perfect tălpile desculțe, prin amiezi de scaldă, de aventură, de pariu, au fost făcute, cind cei mai temerari dintre temerari, bătuți zdrăvăn ul-terior, la întoarcerea acasă, traversează glorioz în ba-lansări de acrobați, de gâi pe aripi, genunea albastră. Iată-le acum scintiletoare, înmulțite cu o mie și cu o sută de mii, repetate pe o altă arcuire, incomparabil mai vastă, cu densitate de stup, cu priviri între-bătoare și totodată absente — Calea Laptelui. Prin înspăimîntătoare-i luminiscentă nu se aventurează nici cel mai palid semn de acvilă sau de nori, dar s-a și ajuns în capătul opus, unde din drum se prăvălesc spre stînga, pe un abrupt taluz, mari pietre de carieră, stînci, aduse cine știe cînd spre a constitui un virtual dig, și care se lasă fierăș-truite de o potecă îngustă sfîrșind „între răchii”.

Și ești în prior. De vreo doi-trei ani, de cînd poți fi luat și tu cu copiii mai mari, de vreo cîțiva zeci de ani, de cînd jungla aceasta de nuiele și plopi s-a plodit între mal și un teren comunal, plantat cu pomi, proprietate jumătate a Școlii ju-mătate a Primăriei, de vreo mie de ani, de cînd satul a coborît încet dinspre păduri în izbeliștea tuturor trecerilor de pe firul văii, în sfîrșit de vreo 2000 de ani, de cînd superlativul latin își men-ține cîntecul nealterat, străin aliajelor, în graiul local, ca într-un incunabul. Întîlnirea cu o altă mi-că turmă, cu copii ai vecinilor, e firească, la fel și lipsa oricărei borboroseli de salut spre a nu se contraveni legilor nescrișe, de cutumă. Cînd se în-tîmplă să facă ochi vreo ciobăncuță, complicitatea primește alte valori. Îți amintești pulpele mici, cu lică de licurici, incrucișate turcește, roșite de ro-ucă. Patrupedele se resfiță grăbit, diligent, dedin-du-se muncii lor dîntii, cînd încă vraja leagă și fe-recă. Ferigi, foi de podbal, urzici, hamei se feroc scuturîndu-se de stropi și cedînd strungi spre fire-le reavăne de iarbă subțire sau grasă, de viorele, de romaniță.

E un frig tonic, umed, pătrunzător, primit cu satisfacție însă. Adieri care se strecoară furis fac

ca frunzele de răchită să se răsucescă ușor și să-și arate o față lucioasă, ca niște bancuri de pești, de soizi, o aha aflîndu-se mată, întunecoasă, ambele de o comunicativitate misterioasă cu luna, care stă să scape după un deal împădurit, zis „al lingu-rarilor”.

Nu se aprind pipe din **Jupi**, țigări din frunză us-cată de bostan, ca toamna pe cîmp cu vitele, nu se scoate broasca din mușchii brațului strînsi cu două degete și trasi puternic în afară ca o coardă întinsă, nu are loc nici jocul în cuțite, oricît lutul e fraged, ductil, dar din amnar se scapără, ca să citești fața mogildetei de ceață care se apropie sprijinită și ea în botă mimetic, adunată sub gub de pănură. În șoaptă se întîmplă să se închege cite un dialog, evident strict păcurăresc. Cineva și-a cioplit o trișcă, un carimb, cineva a-nflorit o bilă de sus pînă jos, un stăpin de stîină și-a tocmît strungarul, e-n căutarea baciului. Face excepție privighetoarea. Da, ea trebuie să fie! întotdeauna de dincolo de apă. N-o surprinzi niciodată să-ți zboare cîntînd, pe deasupra capului, ceea ce poți spune despre cuc, li sunt opturile trilurilor lim-pezi, atât de limpezi încît în golurile ce le despart cîștingi mai răspicat smulgerile sau frîngerile ve-getației noi, cuminecările din dîntiul primăverii în dîntiul zilei. Purtarea tăcută n-are nimic lo-tresc, într-un loc al folosinții de obște, nimic to-tuși n-o clatină. O culpă există, dacă nu un prin-cipal merit: scopul de supranutrire în vederea măsurii, îngrijorător de apropiată la o numă-rătoare inversă. Imperceptibil cum s-ar fi scurs în pămînt, cum s-ar transmuta, inițiativa albă de pe sus a mai pălit, s-a mai rărit, poate spre a spori ca-ratele paianjenului de aur al luceafărului, apoi co-șoi nebuni, ciini speriați de o fugă de strigoii sparg din toate punctele cardinale, sau anulează, închid. „Cafeaua s-a răcit, omule!”, e traducerea limba-jului lor de alt regn. Hotărît lucru, își spune omul cu mustră de bufiniță, cu ochi negri aburii, adîncit între cărți, ochiul acela de mare, solitar prin me-morie, trebuie să-l convertească odată și-oada în cu-vinte, odată și-oada.

P.S. Cu oile în prior se stătea în jur de un ceas, păstorii improvizăți le aduceau acasă încă pe noaptea, ba citeodată reuseau să mai tragă o postată de somn bună pînă la trezirea celor mari ai casei. Scenariul era dus la îndeplinire cu strictețe chiar dacă în locuri diferite, dacă nori, piclă sau ploaie modificau decorul. Autorul acestor rînduri nu v-a poate spune precis cît din isteția aceasta răspunde unor rațiuni practice și cît doar unor rudimente ale unui stîns cult închinat solstițiului. Neîndoios vor fi funcționat explicații, ca primenirea sau sporirea laptelui, însă bătrîni care știu au murit, co-piții bătrînilor s-au făcut bătrîni și în decursul vie-ții au slugărit altor îndeletniciri, iar nepoții sînt demult suflete răzvrătiți, colindători în prag de ere cosmice, amintiri de amintiri.

un punct geometric

Mi s-a întîmplat de cîteva ori, în același loc, să întîlnesc un om care semăna cu un altul, decedat recent, ca două picături de apă. Acțiunea se petrece într-o intrare a unei clă-diri cu sute de birouri. Un forțot, un du-te-vino peștrîu constituie decorul. În primul caz era în cauză un ins care lucrase chiar lingă acea intrare, într-un oficiu numai cu director, fără nici un subaltern deci, iar dispariția omului în cauză pri-cinui și schimbarea destinației odăitei, plăcuța de pe ușă fiind luată, detaliu ce accentua în sufletul meu bănuiala pe care o aveam de cînd trăia — că personajul nu exista. Cînd...

Cazul din urmă privește un militar. Microbist în istorie, în plină vîrstă de rodnicie, fu găsit mort citind revista **Cosmos**. Un atac de cord subit, crunt. A fost înmormîntat cu plîns de alături. De ambele dați, uzurpatorii de fizionomie mă salutaseră, cu un suris depărtat, pierdut, cu ceva parca cerind scuze.

Cum locul este același, am intrat la idei. Da-că, aici, cumva...? Și m-am întors să-l agrăiesc pe falsul Dimitrie. A trebuit să fiu brutal și mărtu-risîndu-mi nevoia de a-mi verifica memoria am în-trebat de unde ne cunoaștem. Răspunsul fu eva-ziv. Poate nu ne-am cunoscut personal niciodată, dar fiindcă ne-am înfîlînit ades pe străzi... și („mă scuzați, tocmai a sosit autobuzul pe care-l aștep-tam”) dialogul fu întrerupt. Definitiv. Ocazia nu s-a repetat.

Pe lingă locul straniu am trecut un timp sfios, circumspect, neavînd curajul, de fapt știința să elucidez acest conflict cu mine al meu. Pe urmă am înțeles că mă găsesem în unul din punctele geo-metric de impact, ale ființei cu neantul. Există în fond în atîtea zone genezeice invizibile, și în ne-continire; de ce m-aș teme? Dar mă apropii, de acest loc, mai atent. Întîlnesc mulțime de **oameni care au fost**. Bărbați și femei. Unii, personaje is-torice. Filosofi, împărați, martiri, descoperitori geografici, reformatori. Pînă la acest stadiu, mă re-găseam în iluzia că de fapt prototipul n-au exis-tat în realitate, numai într-un spațiu al ideilor. Și erau zile întregi, decretate ale imaginației. Dar a-cum rezolvarea nu mai ține: irealității sînt uzur-patorii. Nu încapă înioială. Dacă omului grăbit spre autobuz aș fi avut perspicacitatea să-i întînd mina, ca atunci cînd faci în sfîrșit cunoștință, aș fi strîns aer, o mină de aer...

se tulburau pădurile

M-au invitat din nou la vînătoare
Se tulburau pădurile de-atîtea căprioare
Dar eu aveam cartușe numai pentru fluturi
Vinatul meu pîndit de la-nceputuri...

Din depărtări se auzeau cum vin
Urcînd spre noi cu urlete prelungi
Hăitașii chiuînd cînd peste-un pin
A coborît un roi de negri fluturi
Și eu am tras! O trupule ce blind te scuturi...

vînătorul de fluturi

Nebunul vînător de fluturi
(O trupule de viață cum te scuturi!)
S-a instalat comod la pînda de apoi
In verdele ogor cu frunze de trifoi
Cuminte sta și răbdător
Mîscîndu-și trupul subred și înalt
Întîi pe un picior apoi pe celălalt
Pîndea atent pîndea flămînd
El singurul nebul cu trupul pe pămînt
Doar s-o ivi un fluture stingher
Planînd prin timpul efemer
Doar s-o ivi un stol ca o năluca

Trecînd ușor ca un îndemn de căcă
Doar s-o ivi un fluture hain
Atras de floarea în declin...

peste orașe

Peste oraș plutea o grea amenințare
Un nor ceșos de fluturi carnivori
Căci ei aflaseră că sîntem muritori
Și de la moarte nu avem scăpare...

Urcau și coborau ziua și noaptea
Pînă-n albi zori
Fosîndu-și aripile terne fluturii devoratori
Mureau iubirile dîntii iubirile tîrzii
Și vinurile tari și graurii prin vii...

Peste oraș ca un blestem roiau
Fluturi imenși cu aripi oțelite
Cînd spre amurguri se infiripau
Alte iubiri sub flori de tei șoptite...

Și peste tot temuții fluturi mari
Lansau apoi rînjind cohorte de omizi
Omizi din care se scurgeau otrăvuri nenumite
De ura lor în taină anume pregătite...

George DAMIAN

vasile andru șase zile aproape de asprimea pămîntului

Seara, factorul aduce o telegra-mă. Este de la bătrîni mei, iar ei nu trimit telegrame decît dacă e foarte grav. Imi fac bagajul, plec cu primul tren. Călătoria du-nează o noapte, drum lung, dimi-neață e frig, frig.

Cu sacul de voiaj, pe umăr.
Cobor din tren. Multe trupuri, multe valize coboară din tren.
Oameni mulți. Fără legătură în-tre ei.

E zonă de graniță.
Am arătat buletinul, era în control.

— Nu sînteți din zonă, spune soldatul.

— Nu.

— De ce vă aflați aici?

— Aici trăiesc părinții.

Și mi s-a spus că tatăl e pe moarte.

Pe bătrîn îl vîd la spital.
— Ai venit, ai venit! zice bucuros. Azi mă simt mai bine, zice vorbind greu. Dar viața se scurtează, zice el.

O asistentă medicală spune:
Bătrînul a rezistat.

Am stat în rezerva lui, două ore.

— Mai vin și mine, am zis.

Am luat autobuzul.

I-am dat șoferului cinci lei ca să oprească unde vreau eu.

Îmi place să oprească la poartă.

Mama apare de undeva de pe cîmp, repede, să mă primească.

Primăvara.

Imagini și voci, relatare exactă.

Selectiv. Cuvintele autonome sînt mai puternice, mai sugestive. Au-tonomia părțile în cadrul între-gului salvează mai multă sub-stanță. O densifică. Fără analiză, fără descompunerea obiectului. Imaginea intercalată cu sonorul, să fie fotofonogramă. Și spații albe. Mă bucură spațiile albe, marginea de cer a paginii, golul alb. Există patru feluri de gol, spun orientalii.

E frig în casă, mama face focul. Apoi au intrat două femei. Una bătrînă, o cunoașteam, o mai văzu-sem.

Mama a scos din dulap și ceva de servit.

Vecina bătrînă îi povestea mamei cam așa: durere de cap, megieșă, un băiat mîntit ăla mic, griu mășcat, nepotul cu semințele lui, și a zis că să crapi, să te vîd că crapi, cîștiga mult la rampă, aducea banul acasă.

Mi se închideau ochii de somn.

Cealaltă vecină, foarte tînră, nu scotea nici o vorbă. Nici nu pleca, nici nu spunea de ce a venit. Stă-tea lingă ușă, privea.

— Cum te cheamă? am întrebat.

— Tofana.

Apoi a ris. Mă privea cu ochi de lunatică.

Într-un tîrziu au plecat.

Mama zice: Tofana parca nici nu-i în toate mințile. Cîteodată o apucă razna. Dar de lucrat, lucrează mult. M-a întrebat de cîteva ori cînd mai vii tu în sat. Într-o zi mi-a cerut o fotografie a ta. I-am spus că n-am.

Clînele latră la ciori.

— Povestește-mi despre Lara, spu-ne mama. Am auzit că nu vă împăcați. Am auzit că vă despărțiți. Ce face ea?

Ea spunea: N-am să te las să pleci. Ea făcea o nevroză de des-tin. Din viața mea s-a ales praful, zicea. Este o situație revol-tătoare. Mă chinuiești ca pe hoții de cai. În biroul meu au năpădit furnicile. Pe sub cristalul mesei aleargă furnici. Mă tem de pă-sări. Nu crezi că păsările au un aer agresiv, dușmănos? Nu te în-țeleg deloc, zice. Ai făcut vid în jurul meu și acum nici nu-ți pa-să. Faci rivalitate cu tot globul pămîntesc, pentru mine, fi dislo-cuiești pe toți, apoi renunți, te detașezi.

Prim-plan cu bătrîni. Ei, părinții, stabilizatorii.

Ei întrebă despre viața ta, des-pre Lara, despre cuviință.

Cineva trebuie să întrebă asta.

Plan-detaliu cu obraz de bărbat, de femeie. Tîmpla, ridul.

„Bătrîni nu se vînd”, zicea un re-gizor către domnul Marquez. S-a constatat asta. Că filmele cu bă-

trîni nu se vînd. Trece-l pe bătrîn în plan secundar, îmi spunea regi-zorul cînd i-am propus un scenariu cu proza asta. Spitalul, mîinile soase, doctorul — totul în plan pri-mar. Pune în plan central puterea sexual, banul. Pe asistenta asta drăg-ță, cu jupa scurtă, cu fundul maro, cu sîni bine crescuți, ea mă ațîr-gea din ea un vector. Un cal de la taie. Mă simt alt om cînd ea tre-ce pe lingă mine, simt viața, zice.

Grandangulare cu gura ei senz-lă, risul.

Cînd cuvintele sînt autonome, există numai prim-planuri.

Noaptea, la geamul casei, un om. Sint Gherasim, zice, întors... Am uitat unde e locu-me și am bătut la voi ca să tre-b.

— Doamne! Mata ești bade rasim! zice mama. Bea o cî-lapte, te rog.

— Multumesc, nu. Spune se ajunge la mine.

— Vii de la drum, bea la spital.

El se supune.

— Mai servește, zice ma-ma.

— Nu, gata. Acum spune unde vine casa mea? Ur-mă?

— Uite, cărarea asta. Trece la spital.

A mulțumit. Nu avea dînti.

A scrie prin cuvinte autonome.

Odaia ferestre a trăi a trăi

cinci trup și suflet.

Romanul moare din robia cu-vintelor.

A doua zi îl vizitez iarăși pe tata la spital.

Doctorul mă primește amabil, convențional.

— Bătrînul a rezistat bine, zice doctorul. Are inimă tare.

— Da, o ereditate sănătoasă, zic. Program genetic bun.

— Vitalitate, zice.

Pe doctor îl cheamă Bauman, e din partea locului. După studii a ce-rut post aici, în Siret. De 25 de ani lucrează în acest spital.

Apoi mă conduce în rezerva tatii. Ne lasă singuri.

Tata întrebă ce face Lara. Am observat la voi o mișcare ceva, zi-ce. Atunci cînd am fost pe la voi.

Într-o dimineață ea stătea cu fața în-tre mîini, plînsă.

Mă puni să-i spun tot. Ascultă în-crunțat.

Acum el vorbește despre pămînt.

Că a venit primăvara și el e slab, nu mai poate lucra. Zic să lase lucrul, să se odihnească. Gata cu muncitul, îl îndemn. A fost om harnic. A hrănit cinci guri.

— Pămîntul dă numai dacă tragi de el.

Ei a tras de pămînt toată viața. Și azi, pe acest pat de spital numai asta are în cap, lucrul pămîntului. Mă întrebă dacă mama a udat răsădul, sera, grădina.

Doctorul revine în salon. E curios să afle ce mai e nou prin Bucu-rești.

Autobuzul urcă peste dealul Si-retului. Trecem prin satul Mă-năstioara. Un cimitir la drum, o biserică. Iarăși deal, iarăși vale și un iaz. Cătunul Drăgușani.

Cîndva făceam pe jos drumul ăsta. Șapte — opt kilometri. A-tingem în goana mașinii margi-nea satului Băncești. La o răs-cruce se zărește Vicșaniul. Iar aici este satul Mușenița. Centru de comună, primărie. Pe o bornă scrie: Baineț 4 km. Și așa mai departe, Frătăuți, Costișa, Ră-dăuți, Putna, Sucevița. Geogra-fia tineretii.

— Ați ajuns, spune șoferul.

Coboram, îi salutăm fără să-i cu-nosc.

Constatam că atîția oameni n-au nici o legătură între ei.

Salutul, un minimum de legătură.

Mama întreba: cum se mai simte? Răspundeam.

Pe la amiază, sosea de peste cîm-puri Veturia.

Sănătoasă, roșie în obraji.

— Ne-ai dat uitării, fratello, zice Veturia.

Apoi am băut vin de mere. Vinul s-a urcat la cap și Veturia a devenit

Octavian Goga către Simion Florea Marian și Liviu Marian

(SCRISORI INEDITE)

La Fondul memorial-documentar „S. Fl. Marian” din Suceava există numeroase mărturii scrise despre legăturile culturale ale folcloristului bucovinean și ale fiului său, Liviu Marian, cu diverse personalități din țara liberă și din provinciile aflate sub stăpânire străină. Una dintre acestea a fost poetul transilvănean Octavian Goga, care, la 3 decembrie 1903, scrie din Budapesta la Suceava, cerind lui S. Fl. Marian colaborarea la revista „Luceafărul”¹. În

aceia perioadă Goga era redactor responsabil al publicației, iar Oct. C. Tăslăuanu, proprietarul ei. Textul scrisorii aparține lui Goga, iar Tăslăuanu o iscălește și el. Sub numele acestuia, poetul face mențiunea: „proprietarul revistei”.

Din datele pe care le reținem, reiese că folcloristul n-a putut onora rugămintea lui Goga. În paginile revistei apar doar două referiri despre Marian². Redăm mai jos textul scrisorii:

Mult stimată Doamnă Părinte,

Un grup de tineri călăuziți de dor de muncă am înființat acum e un an și jumătate revista „Luceafărul”. Incurajați din toate părțile și băgînd de seamă că munca noastră e rodnică ne-am hotărît să mergem înainte, lucrînd și mai departe în vederea aceluiași scop: propovăduirea gustului de-a citi în publicul nostru și educația literar-artistică a tinerii generații de la noi.

Credem că ne veți ierta pentru îndrăzneala noastră, rugîndu-Vă să binevoiți a ne da și D-Voastră sprijinul moral. Am dori să avem în numărul prim, care se pune sub tipar la 15 dec. nou, și un articol mai scurt de D-Voastră.

Cu posta de mine-pomine ne permitem a Vă trimite și colecția întreagă din revista noastră pe 1903, ca să Vă puteți face o idee de munca noastră.

Împlinindu-ne rugarea ne-ați face o mare bucurie și ne-ați deobliga foarte mult, mai cu seamă că și pe St. Sfinția-Voastră Vă leagă oarecari amintiri de origină de țara din care Vă vine această respectuoasă rugămintă.

Primiți, Vă rugăm, mulțumirile noastre anticipative și încredințarea adinței noastre stime.

Bpesta, 3 dec. 1903

pentru redacție:

Oct. C. Tăslăuanu
proprietarul revistei

OCTAVIAN GOGA

Iscălitura poetului apare a doua oară la Fondul memorial-documentar, pe o carte postală ilustrată, color (reprezentînd o stradă — Scheuissgasse, din Sibiu) trimisă în 1911 din acest oraș lui Liviu Marian la Suceava. Alături de Goga semnează și alți scriitori. Redăm cuprinsul cărții postale, al cărei text aparține lui Caton Theodorian:

„Cit de frumoase sînt impresiile ce primim aici nu uităm și n-o să putem uita, p-acți care ne-au îmbrățișat cei dintii peste hotar, în draga Bucovina”.

Caton Theodorian
Victor Eftimiu
I. Agîrbiceanu
Corneliu Moldovanu

OCTAVIAN GOGA
Barbu Constantinescu
A. de Herz

A. Mindru
Emil Gârleanu
Cincinat Pavelescu

Societatea Scriitorilor Români a organizat în 1911 două șezători literare la Sibiu și Arad. La prima — care ne interesează — revista bucovineană citează ca participanți pe Em. Gârleanu, C. Pavelescu, C. Theodorian, Dimitrie Manu, C. Moldovanu, Dinu Ramură, Victor Eftimiu și A. Mindru (din Vechiul Regat), iar din Transilvania — Oct. Goga, I. Agîrbiceanu și Maria Cunțan. Șezătoarea din Sibiu a fost organizată din inițiativa lui Oct. C. Tăslăuanu, directorul revistei „Luceafărul”.

Caton Theodorian, autorul textului din cartea postală, i-a invitat desigur și pe alți oameni de condei să-și pună iscălitura: printre ei, Octavian Goga.

Eugen DIMITRIU
și Petru FROICU

NOTE

¹ Revistă de cultură, literatură și artă, apărută la Budapesta la 1 iulie 1902, „din inițiativa unor studenți români, patrioți, hotărîți să afirme în planul culturii bogatele resurse spirituale ale unui popor sărac în țară bogată, umilit și exploatat de clasele avute din imperiul habsburgic” (Cf. I. D. Balan: Octavian Goga, Poezii, București, E.P.L., 1963, p. XV).

² Hore și chiuțuri din Bucovina (Cronică), X, nr. 13—14, 1—16 iulie 1911, p. 328; Simion Florea Marian (Cronică), VI, nr. 10, 15 mai 1907, p. 212 (Cf. M. Ed. enciclopedică română, 1972, p. 162 și 294).

NICOLAE LABIȘ INEDIT

Toți acei care au avut privilegiul de a investiga, mai mult sau mai puțin sistematic, manuscrisele lui Nicolae Labiș au subliniat, ca pe un aspect remarcabil, faptul că poetul și-a conceput foarte multe dintre poeziile în ambianța locurilor natale. Producția poetică realizată de el la Văleni — Poiana Mărului și, îndeosebi, la Mălini este, într-adevăr, apreciabilă nu numai sub raport cantitativ, ci și din punct de vedere al valorii artistice.

O astfel de constatare se poate argumenta prin suficient de multe exemplificări. Ne vom mărgini doar — fără a putea trece peste poemul *Moartea căprioarei*, emblematic pentru întreaga creație a lui Nicolae Labiș — la menționarea ciclurilor *Confesiuni* și *Destinderi*, care au fost, după cum este cunoscut, constant incluse în sumarul edițiilor postume ale operei poetului. Ar fi însă o eroare dacă s-ar considera că ultimele resurse ale laboratorului său de creație au fost complet epuizate, întrucât destule piese poetice — chiar dacă nefinisate sau rămase la stadiul „primului condei” — aş-

teaptă a fi introduse în circuit, ele fiind relevante, pentru cercetător în primul rînd, datorită (dacă nu neapărat valorii literare intrinseci) fie paletei tematice, fie registrului de mijloace expresive (latente) pe care le conțin. În colecțiile Muzeului Județean Suceava se află și caietul cu număr de inventar 2, aparținînd lui Nicolae Labiș. Acesta datează din anul 1953 și are următorul conținut:

- a) pe foile de la sfîrșit:
  - notițe după prelegeri ținute la Școala de Literatură „Mihai Eminescu” de Ion Oană și de Victor Kernbach;
  - diverse aprecieri personale privind calitatea (care nu era totdeauna la nivelul exigențelor lui Nicolae Labiș) prelegerilor sau a altor activități desfășurate în școală;
  - ciorne sau copii după scrisori personale;
- b) pe foile de la început:
  - partea a doua (*La stîna*) a poemului *Puiul de cerb* pe care Nicolae Labiș l-a publicat peste trei ani (în 1956);

— un fragment de povestire (*Casa lui Ion Capră*);

— citeva strofe răslețe aferente poemului dramatic *Poveste* (apărut în „Tribuna”, 41, 2 octombrie 1980, p. 4);

— șase piese lirice nefinisate.

În afară de poezia *Iubirea noastră*, scrisă în București, la 18 august 1953, celelalte cinci poezii au fost concepute la Văleni, după această dată. Reproducăm în continuare trei dintre aceste poezii care, deși la prima notare, nu mai necesită o cizelare prea intensă spre a căpăta statut de „formă definitivă”, nu înainte de a face precizarea că celelalte trei au fost deja publicate, după cum urmează:

— *Privire în viitor și Întîlnire de noapte*, în „Luceafărul”, 51, 19 decembrie 1981, p. 3.

— *Seara după ploaie între munți*, în „Almanah Luceafărul”, 1982, p. 79.

Nicolae CĂRLAN

*Luptar-n mine risul și cu plînsul
Și plînsul s-a-nvîdit după uluci
Și risul, numai, dă, că sint, de știre
Teșind prin unda groasă cu bulbuci.*

*Pășesc ferit prin riul subteran
Împiedicat în baine și stingher.
Doar lancea mea deasupra mai răzbate
Primejdioasă răsărind spre cer.*

Văleni, 30 august '53

Cintec

pentru despărțirea mea de locuri

*De-aici se-ndreaptă totul către cer.
Fumul și brazii, ochii mei și totul...
Și caprele de munte urcînd pe culmi sculptate
Să sugă mana umbrei cu botul*

*E cineva ce-aiurea privește acum
Spre-aceiași cer limpede și ochii ni se-nțînesc pe sus.
Aceasta-i marea vrajă a cerului de munte
Ce-adună-n el norocul și viața ce s-a dus.*

*Rămîne luna mare cit roșile de car
Rămîne amintirea în cetini animată.
De ce atît de multe tîlângi grăbesc să bată
Oprindu-mă cu limba dogită în zadar?*

*Ca nouri groși de grindini tot sună în clopotniți
Arămurile grele cu funia în vînt?
Ori luna despărțirii îmi prevestește alta
Ce soarele înfundă prin sînge în pămînt.*

*Sînt gata. Fără tremur. O ultimă doimire.
Pe creste flăcări negre netulburat se torc...
Vrăjit de zine grele a coborît ciobanul
Cu ochi sticloși, de-a pururi ce nu se mai întorc.*

Văleni, 2 septembrie '953

Iubirea noastră

*Rînjesc și spîm „iubirea noastră”
Deși-i numai iubirea mea.
Ea are urzitura viselor albastră
Pe fața de nea.*

*Eram cel mai crud cîntător de pe vale,
Aveam în inimă vin în două cu sînge de fiare.
Eu, clocotînd încă de străbunele glasuri barbare
Îngaim astăzi o cîntare de jale.*

*Rînjeam oricui, vieții și morții,
Călcam apăsător peste flori și noroi.
Astăzi mă umilesc pentru noi vieții
Și mă-nspăimîntă moartea pentru amîndoi.*

*Pricepi tu grozăvia?
Muntele s-a surpat și-i astăzi călător deșert.
Nu pot să nu-ți multumesc
Și nu pot să-ți iert.*

*Parcă te văd, să dansăm, să dansăm
Valsul cel mut printre mesele goale
Să-mi irosesc tot ce am mai păgîn în sînge.
Mi-i rușine și jale.
Să dansăm, să dansăm, să dansăm
Rotiri cucernice și line.
Vinu-i amar și mă-ntreabă ceva
Beau și pentru tine?*

București, 18 august 1953 (sem. IV)

Pășesc prin riul subteran

*Pășesc ferit prin riul subteran
Și galbenele ape mă ascund.
Doar lancea mea deasupra mai răzbate
Primejdioasă răsărind din fund.*

*În valul nostru cîntecele triste
Loc nu mai au și ochii nu mai plîng.
În valul nostru cei ce-s slabi se-neacă
Și nu-i bocește nimeni în adînc.*

Hoinărind prin Elada

*Pe la Corint sint multe pietre,
Coloane sint și rîni în tălpi...
Picăturile de sînge mă-ntorc la tine
Oricîte coloane vor fi, tot la tine mă-ntorc...*

*O mină să-mi fi dat la Delfi,
Și-aș fi spus... totul să piară
Doar aceste albe flori chipul să-ți înconjoare...
Și etern ferice să fii...*

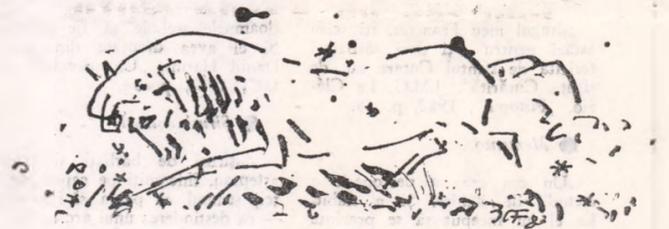
*Iahturi săgetau marea... și-aș fi urcat...
Dar ele nu duceau la tine...*

*Stînci, îmbătate de valuri, și murmur...
Atunci te-am auzit...*

*Tu n-ai să știi ce e în mine,
Flori galbene cînd văd,
Frunze în vînt, le poartă toamna,
Obrazul ele îți ating...
Ele sint gîndurile mele...*

*Pădurile din Grecia, poartă culori ca și la noi...
Cărarea-n ceață pe care mergem,
De ruginii petale-i plină...*

Ileana GRIVU

Timp deschis

*Mama tinăra cu sandale romane
În picioarele frumoase
Mama tinăra în cămașă de in
Alăptînd pruncul sub măr
Și alt prunc cu mîinile spre soare:
„Teși Soare din închisoare
Că vin două căprioare
Cu cercei de ghiocei
Cu papuci din coji de nucă”
Mama tinăra cu degete lungi
Crescîndu-și pruncii în Patrie.*

Gheorghe SILEA

DICTIONAR (IX)

22. CANTEMIR, TRAIAN (7.IX.1907, Pătrăuți — Suceava), critic și istoric literar, lingvist, prozator. Licențiat în filozofie și literă al Universității din Cernăuți (1930). Membru al Școlii Române din Roman (1931—1933). Doctor în științe filologice (Cernăuți, 1936). Cadru didactic universitar: Cernăuți (1936), Bacău (1964—1974). Profesor de liceu la Rimnicul Vilcea (1945—1964). Debutăază în 1927 în „Junimea literară” cu schițe și versuri. A colaborat la „Junimea literară”, „Aurora”, „Revista Bucovinei”, „Eucovina literară”, „Făt-Frumos”, „Arta”, „Ateneu”, „Cronică”, „Limba și literatura”, „Analele Universității „Al. Ioan Cuza” din Iași. A condus publicațiile Institutului „Cernăuți”, „Studii și cercetări științifice” (Bacău), „Comunicări de istorie și filologie” (Bacău).

S-a impus prin studii valoroase privind atît activitatea scriitorilor clasici, cît și a celor moderni. În analizele întreprinse s-a preocupat nu numai de latura ideologică a creațiilor acestora, ci și de valențele lor stilistice. Atenție deosebită a acordat literaturii Bucovinei, scoțîndu-i în evidență caracterul militant, tendința de menținere a conștiinței

naționale într-o regiune vitregită de istorie.

O subliniere aparte se cuvine activității în domeniul lingvisticii și dialectologiei. Astfel, studiile despre dialectul istoric român începînd în 1931 și continuate de-a lungul mai multor decenii, precum și textele istororomâne publicate în periodice sau în volumul *Texte istororomâne* (Editura Academiei, 1959) sînt contribuții esențiale în domeniul lingvisticii românești. *Invocația în poezia populară* (1980), cuprînzînd studii de stilistică aplicate poeziei populare, se remarcă prin analiza pertinentă, prin caracterul ei riguros sistematic.

Din romanul *Mensa Academica*, proiectat în două volume, a apărut doar primul (Cernăuți, 1938). Subiectul se inspiră din viața studenților bucovineni din perioada interbelică. La cantina studențească se întîlnesc studenți de la diferitele profile de studii. Pretext pentru autor de a sonda larg viața studențească a epocii. Se confruntă opinii științifice, culturale, politice, morale, se ivesc drame sentimentale. Numeroase fire epice ale romanului care urmasă să fie

finalizate în volumul al doilea rîmîn suspendate.

23. CAZAN, ONU (ION) (15.X.1928, satul Bentu, județul Buzău), prozator. Fiu al unor țărani cu mulți copii. După școala primară din satul natal urmează o școală medie tehnică militară („S.T.I.M.A.”). În 1947 începe la Timișoara studiile Institutului de Teatru și le termină la București, în 1951. A lucrat ca instructor artistic, inspector în Ministerul Culturii, muncitor, activist cultural, director la muzeul memorial „Mihai Eminescu” din Ipotești, director, apoi profesor la Școala Populară de Artă din Suceava, redactor la ziarul județean „Zori noi”, director al Ansamblului Artistic „Ciprian Porumbescu” din Suceava. Acum, șef al compartimentului de carte la Centrul de Bibliotecă Suceava.

A debutat în 1966 în revista „Tribuna” cu un grupaj de cinci schițe. Ulterior a publicat schițe și povestiri la „Convorbiri literare”, „Cronică”, „Orizont”, „România literară”, „Steaua”.

A obținut premiul de debut la două edituri diferite. Cu volumul *În fața ușii* la Albatros, în 1981, și cu *Confidență în parcul orașului*, la Editura Eminescu, în

1982. Ambele volume cuprind schițe și povestiri. Fantasticul este una dintre modalitățile cărora se subsumează majoritatea pieselor celor două volume. Personajul-autor, hipersensibil, vulnerabil în fața lumii care-l înconjoară, alunecă frecvent din realitate în vis ori într-o lume hipertrofiată de imaginație.

Frecvent este practicată confuzia eurilor. Eul profund, cel mai adesea refuzat — uneori pînă aproape de anihilare — și eul superficial cu care individul viețuiește în anodinității cotidiene se confruntă într-o dramă a relevării adevărului despre existență („Omul de vizavi”). Starea de vis din „Enigma de sub foaia de cort” în care o fată alunecă într-un mit al copilăriei și, implicit, al fericirii aminteste de mecanica evaziunii eminesciene. În „Seiful”. Rica își ascunde candoarea tineretii într-un seif, iar un personaj din „După jubileu” nu vrea să-și mai recunoască visul pierdut în mijlocul străzii. Cazuri tipice de snobism și mimetism social. Umoren în povestirile lui O.C., împins pînă la absurd, frizează impostura ajunsă la rang de profesionalism: (un orb ajunge critic de artă), iar realismul psihologic creează personaje memorabile

(Rica, bătrina domnișoară Irma, pădurarul de la Armășești, Codin Boacă).

Proza lui Onu Cazan se impune prin siguranța expresiei, supletea narațiunii, prin dinamismul ei antrenant, prin subtilitatea observației, prin capacitatea creionării psihologilor.

Referințe (selectiv): 22. Ionașcu, E., *Traian Cantemir, Texte istororomâne*, în „Limba română”, vol. III, 1960, pp. 110—112; Caragiu, Marioteanu Matilda, *Traian Cantemir, Texte istororomâne*, în „Fonetica și dialectologie”, vol. II, 1960, pp. 173—175; Nicolescu, N., *Invocația în poezia populară*, în „Ateneu”, nr. 1, martie 1981, p. 15.

23. Codruț, Mariana, *Onu Cazan „În fața ușii”, Convorbiri literare*, nr. 12/1981; Ion, Jache, Mihail, *Onu Cazan — Confidență în parcul orașului*, „Pagini bucovinene”, iulie, 1982; Nistor, Virgil, *Confirmarea unui debut*, „Steaua”, nr. 9/1982; Ulci, Laurențiu, *Exerciții de imaginație*, „România literară”, nr. 45/1982; Vasile, Marian, *Surprizele prozei scurte*, „Luceafărul”, nr. 6/1983.

Octavian NESTOR

JOHN CHEEVER (S.U.A.)

Ultima dată când l-am văzut pe tata a fost la Grand Central Station. Eu plecam de la bunica, din munții Adirondack, spre o cabană pe care o închiriasse mama la Cape și i-am scris tatei că voi fi în New York timp de o oră și jumătate între două trenuri și l-am întrebat dacă n-am putea lua prânzul împreună. Secretara lui mi-a scris că ne vom întâlni la biroul de informații la prânz, iar la ora 12 fix l-am văzut răzbind prin mulțime. Pentru mine era un străin — mama divorțase de el cu trei ani în urmă și de atunci nu-l mai întâlnisem — dar de îndată ce l-am văzut am simțit că este cu adevărat tatăl meu, carne din carnea mea, viitorul și ruina mea. Știam că atunci când voi fi mare voi fi intrucitva ca el; va trebui să-mi fac planurile de bătaie în limitele impuse de el. Era un om înalt, bine făcut și eram grozav de fericit că-l vedeam. Mă bătu pe spate și-mi strinse mina.

— Bună, Charlie, spuse el. Bună, băiete. Aș vrea să te duc la clubul meu, dar e undeva pe străzile 60 și, dacă trebuie să prînz un tren mai timpuriu, cred că-i preferabil să mincăm ceva prin împrejurimi.

Mă luă pe după umeri și l-am mirosit pe tata la fel cum miroase mama grandafirii. Era un amestec bogat de whiskey, spumă după ras, cremă de ghețe, articole de lină, precum și mirosul specific al unui bărbat matur.

Trăgeam speranța că ne va vedea cineva împreună. Aș fi vrut să fim fotografiați. Doream o amintire a faptului că am fost împreună.

Am ieșit din gară și am luat-o pe o stradă laterală spre un restaurant. Era încă devreme și localul era gol. Barmanul se certa cu un comisionar, iar un chelner foarte bătrîn, într-o haină roșie, stătea lângă ușa de la bucătărie. Ne-am așezat și tata l-a chemat pe chelner cu voce puternică:

— Kellner! Garçon! Cameriere! Hei, tu de colo!

Gălăgia sa în restaurantul gol părea deplasată.

— S-ar putea oare să fim serviți cituși de puțin aici? strigă el.

Apoi bătu din palme. Aceasta atrase atenția chelnerului, care-și tiră picioarele pină la masa noastră.

— Ați bătu din palme după mine? întrebă el.

— Ușurel, ușurel, sommelier, răspunse tata. Dacă nu-ți cer prea mult — dacă nu e cumva cu mult prea mult peste îndatoririle de serviciu — am dori două cocteiluri Beefeater Gibson.

— Nu-mi place să se bată din palme după mine, zise chelnerul.

— Ar fi trebuit să-mi aduc fluierul, spuse tata. Am un fluier pe care-l aud doar urechile chelnerilor bătrîni. Și acum ia-ți carnețelul și creionușul și vezi de poți aduce imediat două Beefeater Gibson. Repetă după mine: două Beefeater Gibson.

REUNIUNE DE FAMILIE

— Cred c-ar fi mai bine să mergem în altă parte, spuse chelnerul, imperturbabil.

— Asta-i una din cele mai grozave sugestii pe care mi-a fost dat să le aud vreodată, zise tata. Haide, Charlie, să ieșim dracului de aici.

Mi-am urmat părintele din restaurantul acela într-altul. De data asta n-a mai fost așa gălăgie. Ne-au sosit băuturile și el a început să mă ia la întrebări în legătură cu sezonul de baseball. După aceea lovi marginea paharului său gol cu cuțitul și începu din nou să strige:

— Garçon! Kellner! Cameriere! Hei, tu, de colo! Te-am putea oare deranja cu încă două la fel?

— Ciți ani are băiatul? întrebă chelnerul.

— Asta nu te doare pe tine capul, răspunse tata.

— Îmi pare rău, domnule, zise chelnerul, dar n-am să-i mai dau de băut băiatului.

— Ei bine, am niște noutăți pentru tine, reluă tata. Am niște noutăți foarte interesante pentru tine. Intimplarea face ca asta să nu fie singurul restaurant din New York. S-a mai deschis unul la colțul străzii. Haide, Charlie.

A plătit nota și l-am urmat în alt restaurant. Aici chelnerii purtau jachete roz ca hainele de vinătoare și existau o mulțime de potcoave pe pereți. Ne-am așezat și tata a început din nou să strige:

— Maestre! Iu-huu! și celelalte fleacuri. Am dori ceva mic la botul calului. Adică două Bibson Geefeater.

— Două Bibson Geefeater? întrebă chelnerul zimbînd.

— Știi al dracului de bine ce vreau,

răspunse tata supărat. Vreau două Gibson și încă repede. S-a mai schimbat cite ceva prin vesela și bătrîna Anglie. Așa cel puțin se laudă prietenul meu, ducele. Să vedem de ce-i în stare Anglia în privința cocteilurilor.

— Aici nu-i Anglia, spuse chelnerul.

— Nu sta la palavre cu mine. Fă doar ce ți se spune.

— M-am gândit doar că poate nu știți unde vă aflați.

— Dacă e vreun lucru pe care nu-l înghit, spuse tata, asta-i un servitor nerușinat. Haide, Charlie.

Al patrulea local în care am intrat era italian.

— Buon giorno, spuse tata. Per favore, possiamo avere due cocktail americani, forti, forti. Molto gin, poco vermut.

— Nu înțeleg italiana, spuse chelnerul.

— Hai, las-o baltă, ripostă tata.

Înțelegi italiana și știi al dracului de bine că o cunoști. Vogliamo due cocktail americani. Subito.

Chelnerul ne părăsi și vorbi cu șeful de sală, care veni la masa noastră și ne spuse:

— Îmi pare rău, domnule, dar masa aceasta este rezervată.

— Nu-i nimic, zise tata. Dă-ne altă masă.

— Toate sînt rezervate, continuă șeful de sală.

— M-am prins, spuse tata. Vă displăce prezența noastră, așa-i? Să vă ia dracu, atunci. Vada all'inferno. Să mergem, Charlie.

— Trebuie să prind trenul, i-am spus.

— Îmi pare rău, băiete, zise tata. Îmi pare foarte rău. M-a înconjurat cu brațul și m-a strîns la piept. Am să te conduc înapoi la gară. Măcar dac-ar fi fost timp să mergem la elubul meu.

— Nu-i nimic, tăticule.

— Am să-ți iau un ziar, spuse. Am să-ți iau un ziar ca să citești pe drum.

Apoi s-a dus pină la un chioșc de ziare și a cerut:

— Scumpe domn, vrei să fiți atît de bun să mă onorați cu unul din blestemele dumneavoastră de ziare de două parole de după-amiază?

Vinzătorul își întoarse privirea de la el și se uită fix la coperta unei reviste.

— Vă cer prea mult, stimate domn, continuă tata, vă cer prea mult să-mi vindeți unul din dezgustătoarele dumneavoastră specimene de jurnalism de duzină?

— Trebuie să plec, tăticule E tirziu.

— Stai, așteaptă numai o clipă, fiule. Stai numai o clipă. Vreau să-l pun în mișcare pe tipul ăsta.

— La revedere, tăticule, i-am spus, am coborît scările și m-am urcat în tren.

Asta a fost ultima dată cînd l-am văzut pe tata.

Traducere de Liviu PAPUC

CONSEMĂRI

● Sedință de lucru

La Cenaclul Suceava al Uniunii Scriitorilor a avut loc, recent, o sedință de lucru. În prima parte s-au discutat sarcinile ce revin creatorilor din domeniul literaturii în lumina indicațiilor reieșite din Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu, rostită la Consfătuirea de la Mangalia. Cu acest prilej a fost afirmată angajarea scriitorilor suceveni de a da viață marilor comandamente subliniate de secretarul general al partidului, de a sluji prin scrisul lor idealurile nobile ale poporului român. În continuare s-a trecut în revistă activitatea colectivului de realizatori ai suplimentului literar „Pagini bucovinene”, evidențindu-se reușitele și neîmplinirile numerelor publicate în anii 1982—1983 și s-au formulat numeroase sugestii și propuneri, menite să conducă la îmbunătățirea calității materialelor ce vor fi publicate, la definirea unui profil distinct al „Paginilor bucovinene” în peisajul actual al presei literare românești.

Pe marginea celor două teme supuse dezbaterii au luat cuvîntul Marcel Mureșeanu, George Damian, Alexandru Toma, Mihail Iordache, Ion Beldeanu, Mihai Ghergu, Nicolae Cărlan, Ion Parănică, Ion Filipciuc, Viorel Dârja, Mircea Tinescu. A participat Corneliu Sturzu, redactorul șef al revistei „Convorbiri literare” (I. B.).

● Decada culturii sucevene

Moment de referință în viața spirituală a Sucevei: „Decada culturii sucevene”, ediția a III-a, manifestare politico-educativă și artistică de largă audiență desfășurată în perioada 11—23 noiembrie a.c. sub egida Consiliului Municipal al Educației Politice și Culturii Socialiste. Decada din acest an s-a remarcat prin diversitatea acțiunilor oferite publicului: expuneri, simpoioane, seri literare, dezbatere, spectacole, concursuri, expoziții de artă plastică, întâlniri cu brigada științifică etc. Numeroasele activități incluse în program și adresate celor mai diverse categorii de oameni ai muncii, iubitori de cultură, au relevat și cu acest prilej puternicul potențial creator de care dispune Suceava.

În deschiderea decadelor, Cenaclul Uniunii Scriitorilor a prezentat pe scena Casei de cultură a sindicatelor o sezoare literar-muzicală, dedicată împlinirii a 65 de ani de la făurirea statului național unitar român (I. B.).

● Expoziții

● Galeria de Artă din Suceava a găzduit cea de a șasea expoziție personală a pictorului ieșean Ilie Lazăr. Cele aproape patruzeci de tablouri — peisaje, naturi statice, portrete — recomandă un artist care „și-a lărgit treptat claviatura, urcînd acum către portretul în care desenul și culoarea merg armonios mină în mină, concretizînd acuitatea observației”, cum remarcă, nu demult, criticul de artă Aurel Leon.

● Doi foarte înzestrați elevi ai Școlii Populare de Artă din Suceava (clasa profesorului Virgil Parghel), Ioșif Csukat și Octav Arîton, expun, la galeria Centrului de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă, o interesantă suită de lucrări de grafică. Buni colorisți, cu un acut simț al desenului, cei doi autori se exprimă, cu reușite certe, mai ales în natura statică și peisaje. (M. L.).

● Mărturii *)

Continuînd tradițiile unor valoroși istorici, originari din nordul Moldovei, care s-au remarcat și prin pasiunea cu care au strîns și au editat colecții de documente (Nicolae Iorga, Dimitrie Onciul, Tudor V. Ștefanelli, Teodor Balan), un colectiv de cercetători de la filiala Suceava a Arhivelor Statului (Vasile Miron, Sevastiu Irimescu, Gavril Irimescu și Mihai Ștefan Ceaușu) a pus recent la dispoziția cercetătorilor și a publicului iubitor de istorie un impunător volum, care cuprinde rezumatul a 2050 de documente aflate în fondurile acestei instituții sucevene. Răspunzînd preocupării statornice a Direcției generale a Arhivelor Statului de a scoate la lumină, din depozite, cît mai repede cu putință, comorile documentare ale istoriei noastre naționale, recentul volum își merita cu prisosință inspiratul titlu ales, avînd în vedere că cea mai mare parte a documentelor prezentate sînt inedite sau fuseseră semnalate în publicații astăzi greu accesibile. În condițiile în care publicarea centralizată a documentelor moldovenești, în cadrul cunoscutelor colecții Documente privind istoria României și Documenta Romaniae Historica, nu a ajuns decît pină la anul 1634, strădania arhivistilor suceveni, de a pune în circulație documentele din Arhivele Sucevei pină la mijlocul secolului al XIX-lea, reprezintă un remarcabil act de cultură și totodată un adevărat act patriotic, servind interesului larg național de cunoaștere cît mai aprofundată a trecutului istoric al tuturor regiunilor românești.

* Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente, (1393—1849). Direcția generală a Arhivelor Statului, București, 1983, 750 pag.

REALIZATORI: Ion BELDEANU, George DAMIAN, Viorel DĂRJA, Ion CARP FLUERICI, Mihail IORDACHE, Marcel MUREȘEANU, Ion PARANICI, Mircea TINESCU, Alexandru TOMA. Tehnoredactare: Valentin MILICI

COMITETUL JUDEȚEAN DE CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTĂ SUCEAVA
Str. Mihai Viteazul nr. 48

FELURIMI...

● Sărbători ferice!

„dragul meu Francois, îți scriu astăzi pentru a-ți dori sărbători ferice de sfîntul Cutare sau de sfînta Cutăriță”. J.M.G. Le Clézio, „Potopul”, 1982, p. 48.

● Memento

„Un om gras a descoperit o metodă de slăbire. Și a slăbit. La el au început să se prezinte diverse doamne și să-l întrebe cum anume de i-a reușit asta, adică de a slăbit. Dar omul care a slăbit răspundea acestor doamne că bărbaților le șade bine să

slăbească, iar că doamnelor nu le șade bine, că, mă rog frumos, doamnele trebuie să fie plinuțe. Și el avea dreptate din plin”. Daniil Harms, „Un spectacol ratat”, 1982, p. 34.

● Știri... știri

„...știri de bărbați și femei așteptau, înlemniți pe capra căruței, semnul ce părea să-i arunce — ca destinderea unui arc uriaș — de-a dreptul în infinit. Și era infinitul acolo! Era, de la un capăt la altul al lumii, nemărginirea, galbenă, de porumb. Au intrat în ea cu secerile înălțate în

aer, martirizînd ca în viețile mușicilor. Decapitați dintr-o singură lovitură, ștuleții zburau prin văzduh”. Sânziana Pop în „România literară”, nr. 41/1982, p. 1.

● Gura păcătoșului

„În minciună pot exista multe adevăruri minunate. Dacă viața nu ar fi făcut minciuna atît de necesară, aceasta nici nu ar fi existat”. Knut Hamsun, „Ultimul capitol”, 1983, p. 273.

● Nasc și în Moldova... fete

„Fetele din Burdujeni / Is یرnate cu strujeni / Și-s vărâte la

tăriță; / Le curg ochii ca la mișă. // Fetele din Ipotești / Parcă-s iepe tătărești / Și-și ridică poalele, / Parc-ar bate toalele... // — Leliță din Dărmănești, / Cu bărbatu-ți cum trăiești? / — La trăiești și eu ca dracul, / Că și-aseară mi-a spart capul / C-un ulcior de lapte acru! / Laptele-i de căpătat / Și-i păcat că l-a vărsat!”. Leca Morariu, „De la noi”, 1983, p. 117, 118, 121.

Dumitru BRĂDAȚAN

CRONICA PLASTICĂ

Peisaj bucovinean

O expoziție tematică și de grup nu reprezintă numai o unitate artistică (și poate) stilistică, ci și un eveniment ce poate fi înscris în sfera definirii concepției — destul de clare în momentul de față — a locului și rolului pe care îl poate avea (și îl are) o astfel de manifestare într-un context mai larg, al culturii unei anumite zone. Expoziția deschisă la Galeria de artă din Suceava, rod al unei afirmări comune a aproape tuturor membrilor Cenaclului Uniunii Artiștilor Plastici se înscrie, în primul rînd, ca un act de seriozitate profesională ce tinde spre afirmare nu numai într-un climat regional, ci și spre reliefaarea unei zone / și cu acut interes plastic. Expoziția de peisaje, transpuse de creatori în funcție de disponibilitățile interioare, de aderențele stilistice, de — poate — tentațiile compoziționale, aduce pe simeze — o imagine completă a potențialului autorilor.

Semnalăm, în acest context, peisajele lui Ion Carp Fluierici — decantări ce ating prin griurile cu rezonanțe metalice adevărate simfonii; pe Mircea Hrișcă — atent la concentrarea cromatică a unor vechi case, într-un vertij cromatic, dublat de o meditație imagine realizată în tuș —, aspectele extra-se din realitate, semnate de Virgil Parghel — copaci fantomatici în care vibrația atmosferei își joacă rolul ei primordial —, opțiunea pentru forma și sensul maselor picturale primordiale, regăsite într-o manieră personală de Pușu Pîslaru, tentația sintezei vizibile la Adrian Bocancea, construcțiile în planuri ample aparținînd lui Dumitru Rusu, accentele miniaturistice din lucrările Viorel Dârja și ale lui Tiberiu Moruz, spectrele de nuanțe — de o prețiozitate aproape surprinzătoare — ale Mărioarei Pruteanu-Corduban, imaginile de un lirism voluptuos ale Veronicăi Gridinoc, juxtapunerea corectă a tonurilor la Eugenia Goră. La nivele valorice apropiate se înscriu Angela Pitaru-Bolnavu, Mariana Dragomirescu, Constantin Zelter, Corneliu Tincu, Mircea Dăneasa (ce își transpune — parcă — sculpturile în uleiuri bine condensate de atmosferă), Traian Rotaru, Romeo Calancea etc.

Distingîndu-se — în planul general al unor astfel de manifestări — expoziția se înscrie într-o serie de acțiuni similare ca o competiție care impune, cu distincție, un contur vizibil al activității creatoare ce se desășoară pe meleagurile bucovinene și nu în ultimă instanță ca o imagine exactă a potențialului creativ al artiștilor expozanți ce tind — cu atribuțiile necesare — spre o afirmare dincolo de o zonare — arbitrar stabilită — a provincialismului.

Petru DRIȘCU

RECENZIE

Lucia Olaru Nenati:

UMBRA CASSANDREI

Cu Umbra Cassandreii (Editura Junimea, 1982) Lucia Olaru Nenati se apropie vizibil de ceea ce am putea numi o voce lirică personală. Jocul sensibil al imaginilor se făcuse remarcabil în poeziile anterioare. Ca și căldura expresiei, ca și o ușoară incizie de livresc, ceea ce adaugă prezentul ciclu este o mai rapidă convergență între metaforă și imagine, între cuvînt și emoția estetică. Cu alte cuvinte un plus de poezie venind dintr-o simplificare a trajectului liric. Impresia generală a poeziei este de diafan, chiar dacă sensibilitatea se complică subtil cu simboluri mitice: „Bucurie de fulgi, bucurie / Izvorită din cer / Atunci cînd ninge tragem o fugă / În copilărie / Să mîncăm un măr” (Să mîncăm un măr).

Privirea decupează crîmpeie de realitate, imaginația mobilă realizează asocieri existențiale, poezia fiind de cele mai multe ori o însumare de caligrafii cu reverberații lirice: „...Aproape privind vîd stratul de alb / Al zilei acelei plutind în mireasmă / Văd cubul fîcînii cu ochiul adînc / În care dorm stelele-atîtor priviri, / Văd gardul cu urmele mîinilor noastre / Pe lemn cenușiu / Împietrite nervuri / Cu primii mei pași desenați în țărîna...” (Heraldica mea). Uneori poeta simte chemarea unei muzici quasi-simbolice și a unui spleen amplificat mereu de la simbolism încoace. Dacă muzica îi reușește, sugestia impactului cu citadinul, cu violența vieții moderne pare căutată. Unei strofe ca: „Și într-o muzică vom trece / Ca niște ape în nisori / Traduși de un poet de geniu / Pe albele claviaturi” îi putem reproșa doar forțarea rimei din ultimul vers, remarcînd însă plasticitatea metaforei; cîtă vreme în „Ca o mîsea care arde simțirea / Și crește imaginea ei înzecit / Își rostuie stîlpi amintirea / Pe bolta-ntîmplării aflîndu-și zenit” este o ieșire nu numai din firescul poeziei volumului, ci și a poeziei, în general. Adevărata poezie a Luciei Olaru Nenati se află în cîntarea suavă a sensurilor adînci ale marilor mișcări sufletești.

Olimpiu NECȘULESCU

patetică. Zice: Ești ingrat cu mine, cu ei, cu acești bătrâni minunați. Nu ne scrii, nu ne vizitezi, asta de-acum e cruzime.

Tot acuzînd, începe să plîngă. Lăcrimile păreau că întăresc acuzația. I-am zis să fim stăpîni pe emoții, ca să putem discuta.

Acum plînge de-a binelea. Că eu nu înțeleg ce înseamnă om singur, zice. Că pe dînsa și pe dînsii îi arde singurătatea. Că pe mine nu mă arde singurătatea ca pe ei. Că sint zece ani de cînd s-a despărțit de soț și luptă singură cu greutățile. Cu doi copii de crescut. Că eu n-am trăit ce-a trăit ea.

A urmat o împăcare provizorie. A povestit cazuri. Cum unul Ciorban trăiește din păcăleli. E un fel de personaj al satului. Înseală pe cine poate. Merge la unul, se dă drept inspector, găsește ceva neregulă, cere bani contra tăcere. De la anul a obținut cocoșei de aur. Altu l-a dat pe mina miliției, a făcut pîrnaie.

Apoi ele au plecat în grădină, să prășească. O vreme mă uit pe geam, cum prășesc.

Peste puțin timp, ușa se deschide și se furîșează Tofana.

Stă așa, fără să scoată un cuvînt. Trupul ei este o propoziție puternică.

Sinii, soldurile, sînt propoziții salbatice.

— Sezi aici, am spus. Rîde cu o tremurare. Ușor inhibată. Rămîne lingă ușă.

— Vino aici, pe pat. Spune ce vrei.

Nu se clintește. Mă ridic, mă apropiu de ea, întind mina s-o prind. Un trup infiorat, ochii umezi. Zice: nu, nu! Apoi îmi scapă, iese repede, fuge spre poartă, pe sub meri.

Secvențe vizuale și coloană sonoră, concomitent. Enunț verbal și enunț pictural. Văd prin geam cum ele sapă grădina, o arde singurătatea, cunoaște suferința. Acum încerc să citesc. Multe mi se păreau inutile și fără rost. Cu ce ne umplem viața! ziceam. Prin capul meu treceau mulțimi vide, oameni din secolul trecut și din antichitate. Empedocle și Coandă și Ioan Teologul. Mă păștea iluzia, formele înșelătoare ale fluidului mental, amintirea.

Apoi ele au intrat în casă.

— Ai ațipit un pic, zice mama.

— Da, eram obosit, răspund.

Mama zice că acum o lună un flăcău a fost găsit mort pe cîmp. Nu se știe cine și de ce l-a ucis. Se bănuiește că a fost o răfuială pentru o fată. Să fii atent cu fetele astea, zice. Să umbli cu grijă. Să te ferești de incurcături.

Seara ne-am culcat devreme, odată cu găinile.

Dimineața am ieșit în spatele casei, e liniște și frig, lanul ține pînă la orizont, cerul începe de sub casă.

Am pus mina pe hîrleț și am săpat în grădină. Lut negru, reavăn. Mîinile se dezmoțeau, aruncau lutul. Ele mă priveau.

— N-ai uitat să lucrezi, zice Veturia.

Pe cîmp am văzut trei berze și am înțeles că în vara care va veni nu voi fi nici singur, nici împăcat.

Casa de alături, în care locuise Mircea, e pustie. Ei s-au mutat la Rădăuți. O au de vînzare, cer pe ea 15 000 lei. O casă nelocuită e deprimantă. Pare un sfîrșit de istorie, un sfîrșit de lume. O casă este o lume.

Mama explica: Acolo, pe deal, e casa lui Iahorschi.

— Cine este Iahorschi? întrebam.

— Nașul tău, cine să fie. Constatam că nu știu o seamă de lucruri legate de mine, de identitatea mea.

Îi puneam să-mi povestească trecutul lor. Ascultam cu sete, pentru că eu existam în trecutul lor. Eu voi fi trecutul lor.

Privesc chipul lor expresiv. Așa rată omul. Are o parte complet asinsă în secolul 19. Străbunicii au lăsat numai atestări orale, folclorice. Au lăsat atestări corporale, urmasul. Ei, părinții. Așa arată omul: o naște, prinde două războaie mondiale, stă pe cuptor, fiul său se bărește.

Fișă de lumină. Mă spălăm dușă bărbierit, apa era rece sloi. Așa mi s-a vrut ca proza mea să fie mai scurtă. Gestul în care este măsura și atributul ființei. Caut gestul. Multă expresie a corpului și tăcere. Abia după ce moare omul, și se cunoaște rodul. Copilul meu va fi trecutul meu.

Veturia revine la cearta noastră veche, o rîdicie, vrea o reparație. Că de ce o acuz de patetism, de reism. Că și părinții sînt patetici. Deci patetismul e o valoare de schimb.

Zic că părinții nu sînt patetici. Ei au un metalimaj foarte puternic. Ei vorbesc prin expresia corpului. Prin ridurile feței.

Apoi la poartă s-a oprit mașina Salvării.

(continuare în pagina 10)

liviu antonesei

ars amatoria

Der și îndepărtarea absurdă a iubirii noastre din lumea de aici va trece — pod peste ape secate. In ceruri, in pămînt, totuna vom fi.

O singură stea deasupra, un trup în adîncul de întuneric, o inimă roșie și veche în sticla etermității.

Ne vom iubi într-o noapte, ne vom uri într-o zi.

mitologie

Pentru Andreea-Ioana

Astă-vară, noi am găsit pescărușul căzut între stînci, noi l-am salvat. Eu și Valeriu Gherghel i-am curățat aripile de nisip, pietricele și ierburi de mare. Noi l-am culcat pe faleză, în paie, noi am suflat ceasuri întregi asupra penelor sale ude, noi ne-am rugat pentru el.

A doua zi, către prînz, s-a ridicat deasupra noastră, în ceruri largi, tot mai largi, și a zburat înspre mare. Ne-am lăudat iubitelor noastre, copiii și prietenilor noștri noi mult ne-am fâlit. Așa am intervenit noi împotriva legii selecției viețuitoarelor de pe pămînt. Am dormit fericiți. Am băut, am iubit, am murit.

Peste veacuri și veacuri, rasa cea nouă a invadat mările și uscatul — uriași, albi, cu deschiderea aripilor de treizeci de metri: stăpîni ai Universului, nimic nu le sta împotriva, moartea însăși speriată fugea...

Obicei curios: la orele cinci după-amiază, se închină la doi zei de marmură albă, zei pitici, golași, fără aripi, care, odată, pe o plajă pustie... Am relatat totul. Am relatat cu precizie totul.

după...

După ce mă despart de Dionisos și după ce dorm și după ce mă trezesc — totul e foarte bine. Lucrurile se îndepărtează și se luminează de o aură necunoscută. Un enorm zid de sticlă ne desparte și o tăcere și un sentiment confortabil al singurătății.

O tăcere ca un pahar de lapte rece. O cetățenie universală. Ce frumoase sînt buzele cianozate ale adevărului, oasele debile ale sentimentelor de apropiere... Ce frumos nu ne înțelegem!

(mă bălăcesc în apele voalate ale îndepărtării)

Salcimii se scutură, apa riului seacă, înfloresc luminările castanilor. Și mie nu-mi pasă de nimic.

elegie XVII

Astăzi îmi voi aminti de tine

E ca și cum aș săpa o fîntină
Descoperindu-i pleoapa spre ziuă
Și iată imperii de fluturi
Vin de mi se-asează-n orbite.

Chiot și crin purtai între dinți
Cum aș putea să uit
Acel viscol risipitor

Era un balans de argint
Pentru mari depărtări
In care tot mai mult ne aplecam
Fără știință, fără tăgadă.

pe unde?

Au căzut ploii, cîmpul se făcu stîncos
Acolo, pe margini de grind numărăm
Fructul și iarba prăbușite în rug

O stranie moarte
Pindea graba furnicilor
Rotiră paseri
Cum cercuri topite-n nisip

Ce toamnă pe țarine putrede

Au ars drumurile într-o singură noapte
A nesfîrșire azurul se rupse

Și nimeni nu-mi putea răspunde
Cărarea din vară, trecuse, pe unde?

cenușă de aripi

Din nou voi rămîne în neapete
Să aștept pasărea rătăcită.

Geamul acesta aprins pare desigur
Un steag peste copacii captivi

Timpul se poate rupe în strigăt
Dar totul plutește indecis

Aici zăpezile se-ntorc din vreme
Venind dinspre munții
Binecuvîntați în albastru

Și-n zori o cenușă de aripi
Aburește fereastra.

doar muzica acestor neliniști

Acum cînd te întorci în grădinile
Marilor întimplări ale harfei

Descoperi clipeala toamnei
Ca o gutuie bolnavă.
Nimic despre goana de minz
Printre trandafirii decapitați
Nimic despre salvatoarele
Poduri ale memoriei
Dear muzica acestor neliniștitoare
Sfere abia atingîndu-se
In după-amiaza de plumb

O, frumoșii tăi sini înecați sub cuvinte!

ion beldeanu

noapte de toamnă, tîrzie

Răsucirea întregului —
vrej — după tine
și înălțarea lui
a ta dulce cădere

Și nimeni...
noaptea tăioasă de toamnă,
recea privire de stele!

***

— „Iată drumul vieții tale!”
— cobora spre mine o voce

Și cineva ieșindu-mi în cale
mi-a întins un sul
abia zărindu-se
din mina lui dreaptă —

— „Și iată și celălalt drum...”

— a adăugat vocea
cînd tocmai începusem
să mă retrag

Și o ceată abia deslușită
purta pe umeri
grămada de suluri
ce mi-au lăsat-o în brațe!

Dumitru D. IFRIM

dau foc la cînturi

De fi va mprăștiat copacul meu,
De sufletul risipei, voi rămîne
Tot semn ușor din lemnul cit de greu,
Căderea frunzei fără să amine.

Tu mă primește-n lutul înviat
Cu pieptul sevelor deschis luminii,
Inaltul, adîncimii aliat,
Să între-n cuibul cald al rădăcinii.

Că altfel tot ce-ating e umbra rea
Ce-ntunecă-a sudoare zbor de ginduri
Și rătăcită mie, eu sînt ea

Sub brazdele ce mă aștern în rînduri
De sterpe-nsmîmțări, ca pasărea
Ce-n flacăra de zbor dă foc la cînturi.

nimbul brumelor

M-acoperi tu sub ghețuri și zăpezi de-acum
Presimt inchipuirea înclășării mele
În cleștare, iar nimbul brumelor prea grele
Pe flacără, sanctificînd un stilp de fum.

Mă-ntrebi și nu aștepți răspuns, tu știi demult
Că pasărea cea mare-a zării umple cerul,
Și soarele de-a ars-o ori a mușcat-o gerul
Nîcînd nu s-a lipit cu pieptul rupt de lut,

Iar ce-a pornit de jos a tîns oricum spre slavă
O frunză, fir de praf s-au agățat de vînt,
Dar le-a lovit cu ciocul pasărea bolnavă

Și au căzut strigate-n sine de pămînt:
Că tot ce-i mușuroi gîndește-n cîns de lavă
Și întîlnirea-n stea ne-oprește sub cuvînt.

Mira LUPEANU

e timp pentru fapte...

Gîndurile ce le crezi salvatoare
— pale coloane-n stil doric —
ai grijă și dă-le chiar viață, eroic,
chiar viața și faptele tale.

Zidește-te-n ele canonic:
își-ni-va un cîntec cu zvon de izvoare,
timpul trece ca un fluviu spre mare:
desprinde-ți-l pe-al tău din șuvoiul istoric!

E timp pentru fapte, lor azi le suflă în ceafă
ziua de mîine ce doare.
Și gîndul e faptă cînd nu este marfă.

Ai grijă de ginduri, prin ele se moare
brusc dar mult mai puțin, aproape iertați
de copii, de părinți, de surori și de frați.

Geo VASILE

am văzut chipul meu

Am văzut chipul meu
plutînd pe ape
pînă la vărsarea cea mare
O dimensiune ușoară a mîinii drepte
arăta locul
unde steaua prinsă de umbre
se innegrea.
Și nu era cădere —
doar vreme surpată dintr-o dată.

scoica

Dobînda sufletului — o scoică
pe prundul inimii
sporînd aburul și purpura.
Cuvîntul poetului îi dă tricoale
și cînd se deschide
aproape și departe —

un ochi crescut în carnea moale.

Cecilia BUCUR

seară de decembrie

Poate că la Tine
Se ajunge numai pe ape
Pe o mare dimineața

Ori suind pe muzică
Pînă la cer
Remușcările
Prefăcute în trandafiri
Sîngele în chip de
Cîntec de leagăn
Sau pe scara
Curgătoare tăceri

Dan CIACHIR

dumitru radu popescu, poetul

1. Un element identificabil în formula literară a lui Dumitru Radu Popescu, prozatorul și dramaturgul, este *poeticul* «manifestat în preferința pentru simboluri», cum observa un important critic. (Addenda: agresiunea împotriva simetriei realului, echivocul narațiunii, respirațiile lirice, bogăția metaforelor, diatanaul, muzicalitatea). Eroii săi, în dialog cu in justiția, sub semnul unei vieți-duble, au plăcerea secretă de a fantaza devenind niște «imagiști».

2. Cădat, în poemele din cartea *Ciinele de fostor*, «evenimentele» lirice sînt supuse unei demascări epice, golite de efectele poetice și «stilizate» în panouri narrative, întinșim și imixtiunile umoristice, pînă la jocurile de logograf. Rizibilul din existență e convertit în parodie. «Fentele» și «simulările» sînt ale unui Pierrot, care s-a rățicit prin *Liliecii* lui Soreacu, între șoc și reacție. Oricum, e imposibil ca marele prozator să nu fi trecut în panică și pe lângă straniile tipologii din celebra: *Antologia orașului Spoon River* de Edgar Lee Masters.

Aici, lirismul oracular este absent. Suprarealității, descoperind poeticul în orice lucru, n-au instaurat timpul deopotrivă? Totul este aproape epic. Viața elementară își lasă exploreate întimplările «aparent secundare», cu o indulgență vinovată. Rar, cite o metaforă «delegată» tulbură confesiunea personajelor scoase din obscuritate, întoarse cu fața spre absurd, în «fosforul» parabolice. Lensiunea interioară rezultă tocmai din acea *atitudine* de epizicizare a realului liric, fără ahurite discursive. Accentul e pus pe moral. Cititorul le înregistrează instruirea, mica aventură după identitatea pierdută, monotonă și golul. Sub masca inocenței, poetul, în solidarizare imaginară, scoate din arsenal: echivocul, contrasensul, deplasarea, ironia torturată prin mirarea epigramatică.

3. În viziunea lumii pe dos, imaginația umoristică e «calul troian» în «agora lirică». Risul — estuarul, în care se împreună subtilul cu grotescul: «Cîntărețul de operă Leopold Nestorescu / Stă la coadă să cumpere țelină și roșii»; «Nelu — funia de rufe și-a pus-o încet la git / Ca pe-o cravată / În podul plin cu lilieci al bisericii catolice» (*Nelu, porumbelul mamei*); «Benzinăreasa bea benzină la benzinărie / Benzinarul îi aprinde, în dreptul gurii, un chibrit / Și ard amîndoi, rîzînd, flacăra vie» (*Joiă divină*). Alteori, depistăm un comic al agitației. «Personajele» cred că își păcălesc viața mediocră cu «flecturi» verbale, nerenunțînd la «doza lor de eternitate». Dintr-o anume «mucezire» ies sprijinite în cirjele calamburului. Dacă aplauzarea le uniformizează în acte mecanice, în care nu se mai observă mișcarea timpului, pesimismul se dizolvă într-un umor înduioșător. Blazonul lor: sacul și pubela. Dar, în acest spectacol banal, de uzurpare a refugului în vis, nu se cade în bufonerie, umorul nu devine «uranoboros» — șarpele ce-și mușcă propria coadă: «Pe drumul de aer / Vin din cer / Lerul ler / Cini albaștri / bind rom de Cuba / Cu ochi de fier / citînd Hecuba / Cu un bonfaier / sint sădiți meri și peri în floare» (*Baluba*). Piesa de referință socotim a fi: *Pălăria cetățeanului Samuel Beckett*, în ieșirea din imitație și joc, loc de «solidaritate accidentală», dogmă a inserării în verb.

4. Prin multe stihuri, tristețea „roade ca un șobolan”. E o întoarcere într-un timp imemorial: „Fetele nu-și mai spală părul cu cenușă / Nu se mai aduc flori de la biserică / Și nici sălcii înflorite / Și nu se mai cîntă / Cu moartea pre moarte călcînd” (*Aprilie*).

Jucîndu-ne noi înșine, spre a abolii «ciuirea» inamică a cuvintelor de la dreapta spre stînga, în loc de *Leav* (a cu e schimbîndu-și «garda») citim „real și auzim cum „Duduie buldozerul la poarta bisericii. // Fiul paraclisierului a venit cu buldozerul / Să ia un sac de colacii pentru porcii pe care-i crește” (*Tocăniță*). Poezia de bilci (după tipare argheziene) își joacă umiliția în straițe de clown, fără replicile «rolurilor negative»: „Timpul, băieți, e un dulap / În care cu cap sau cu potcap / toate ale acestei lumi încap” (*Levănțică*). Reticența întirzase, alteori, în starea de abandon a verbului, într-o terapeutică morală: „Și cactusul înfloroste pentru o zi / Ca un Cristos înviaț / Pentru bucuria frunzelor ce-au ajuns țepi / De atita necredință în apă și în minuire” (*Cactusul*). Nu-i un simulacru al mizantropiei, ci o aminare a perplexității.

5. Sigur, platiudinea existenței reclamă simplitatea orală, acel verb nescos din curbura de loialitate. Dar prețul exagerat pe „efect” (în unele piese, mai mult exerciții de concizie epigramatică) instaurează didacticismul, pocind retoric umorul immanent Valéry, edificat ca poezia se constituie ca un «limbaj într-un limbaj», nu anunța drama cuvintului de-a «traduce cuvinte»?

Experiința poetică a lui Dumitru Radu Popescu, scriitor total (în accepția modernă a termenului), artist plurimodal, ni se dezvăluie ca «o nevoie de libertate a fanteziei» și își relevă amprenta originalității.

Horia ZILIERU

vedere (XVII)

Cînd stelele dictează necunoscute fapte, și cînd, de fier, voința se-ndreaptă spre a ninge un rod care se pierde ca un cuvînt în aer, și dureros durează prin nașteri repetate, pol al durerii, toamna, jucînd cu piese negre, cerșește de băut din surse-ntunecate, a măcinat statui de ape curgătoare, ar vrea să bea cu totul izvorul care plînge. Femeia care paște doar firele amare, pe cele dulci în gură ducîndu-le la pui, știînd că nu există resurse infinite, că rana e furată de trup din alte trupuri, cu cerc de corbi, coroană ironică deasupra. De fiecare soare-nmulțită cu o umbră, ea-i turma care rade a plîngerilor vale, schimbînd obrazul palid pe care-l vede luna pe-al cărei cer rănește pămînturile goale. Vor căuta pe urmă și nu vor mai găsi, de fiere, iarba, sarea din lacrima scăzută, doar bucuria smulsă ca o mărturisire.

vedere (XVIII)

E vai cînd simte aerul ce crîncen e vrut, atunci ar fi în stare să fugă de la gură, și să reziste nărilor ce-l sorb cu crispăre, ce cruzi trandafiri pot fi n-am știut, ei rid grozav de cel care cere-n genunchi un cîntec mic, un susur, pe care frunza îl are. Se duce cîntecul, susurînd, înspre liniște, spre cel care, dorîndu-l suprem, nu-l mai speră, că nu s-a mai văzut să rogi pentru asta și în genunchi să stai pentru o gură de aer care se trage departe ca o zare severă. Ce cruzi trandafiri pot fi n-am știut, și, în general, toți cei de mătăasă, poți să te zbați în codri de spini, poți să gemi, se duce cîntecul, susurînd, înspre liniște, și raze curg spre cel căruia parcă nu-i pasă. Însă trebuie mult pentru ca marea să crească, iar munții nu ucid dacă nu sint flămînzi, un trup sfîrtecat stupefiază pămîntul, vîrsîndu-se, singele, nicăieri nu încap, și noi, nu din milă, ci din silă de moarte, pe serpii friguroși îi lăsăm să trăiască, — prin nesfîrșita bunătațe a pietrei, încă rezist cruzimii celor blînzi.

Elisabeta ISANOS

Diploma revistei „Convorbiri literare” acordată în cadrul zilelor Mihail Sadoveanu

romulus nicolae

ex libris cu alb

Scaietii uscați apăreau roșii odată cu ivirea zorilor. Trei tufe alăturate unei crengi albe, spălată de ape. Smocuri pitice, amintind de existența cîmpiei, se vedeau arareori. Nisipul rece, străin, împingea orizontul la marginea dunei. După care începea marea. Ochii cercetau linia albă care alcătuia bucată de lemn. Albul bolnăvicioasă atrăgea privirile, insinua o posibilă mișcare. De vină era tremurul albului. Ușor spiralață creanga se ridica puțin deasupra firelor de nisip. Privirile alunecau în spațiul conturat de linia albă, suspendată peste galbenul cenușiu, caracteristică dominantă a întinderii de nisip. Mișcarea degetelor provoca ușoare cutremure pe suprafața vălurită a nisipului. Imaginația, risipind firele de cart, începea o imposibilă realitate. Absorbit de cîteva puncte strălucitoare ochiul devenea încet, încet, imobil. Foamea devenea coplesitoare. Apărea ca o senzație de apăsare, ceva insașiabil, imposibil de stăpînit. Neliniștea se accentua. Foamea de alb acoperea spațiul lăsat de gîndurile care îl păraseau, alăturîndu-se privirilor. Liniștea lua forma unui infinit alb. Revenea universul care în închipire apărea albastru, un albastru întunecat, străbătut de fulgere albe, care nu se pierdeau nicodată în imensul concentrat violet. Obişnuința îl ajuta să perceapă culoarea, singura desăvîrșită. Reîncepea truda de căutător în infernul punctelor strălucitoare. Albul se

contura greu, în răstimpuri. Tot în răstimpuri apăreau amintirile, firesc izbucnite în inima albului. Revenea mereu amintirea unei nopți. O noapte. Se afla cu o femeie, la marginea marelui oraș, care se revărsa monstros în cîmpia necultivată, înconjurat de terenuri în paragină. Marea de lumini îi definea conturul. Colosul care transporta automobile noi, strălucitoare, a oprit cu scrișnet de fiare. Un adevărat noroc. Au strigat destinația, un orașel de cîmpie, după care s-au cățărut pe platformă. Cîmpia alerga în spatele lor, pustie, tristă, cu ierburile uscate.

Camionagiul claxona uneori, ei îi răspundeau, instalați comod într-unul din automobile. Cîmpia alerga fără să obosească, totul se derula prea repede. Fata îi vorbea, încerca să-l convingă. Dorința se materializa în unele exclamații, ce-nușiu nopții devenea tot mai întunecat, se derula pe nesimțite, trecea prin ei, nu mai era el bărbatul de treizeci de ani, cu barbă în creștere. Claxonul le reamintea unde se află. Volanul negru, o mică bijuterie, tabloul de bord. Era convins că și ea încerca, în alt sistem de referință, aceleași senzații ca ale lui. Cîmpia vorbea pentru ei, în noaptea aceea în care probabil nu îi aștepta o destinație precisă. Se putea ca șoferul ascuns în cabina înaltă să nu fi înțeles cuvintele pe care i le aruncat în grabă. Vocea de alături îl mîngia, cuvintele se prelingeau u-mede, rare. Senzația de usturim care i-a cuprins ochii l-a întrerupt din visare. Nisipul începea să ardă. Îl simțea tare, strivindu-i pielea. Spirala albă era tot acolo, poate mai albă, superbă în alcătuirea ei destinsă. Din comoditate nu a mai întors capul pentru a privi casa din birne în care locuia împreună cu o tinăra. O casă veche, foarte veche, cu multe birne putrede. Acoperișul din stuf era ca și inexistent. S-a gîndit pentru o clipă la el. Era făcut pentru a aștepta. Așteptarea aceluia punct negru care să crească și să se preschimbe într-o uriașă pată albă devenea chinuitoare. Nimic care să se transforme în imperiul alb. Peste dune plutea o muzică aparte. Ceva asemănător cu o temă repetată la sintezeizer, o ascultase într-o noapte în primăvara aceluia an, la un prieten, o cunostință. Așteptarea căpăta contururi monstruoase. Muzica creștea lentă în planul tainelor. Strigătul a izbucnit în paralel cu lovitura; au urmat timp de cîteva secunde zgomotele făcute de cioburi în cădere. Caldărimul îi trimitea e-coul mult așteptat. Totul putea reîncepe. Aștepta. Unicul mod prin care își putea depăși condiția.

II. Masajul valurilor i-a înviorat simțurile oboșite. Trecuse o săptă-

mină. Era prima zi în care s-a apropiat de senzația unui infinit alb. Alături de care parcurea felurite petreceri într-un trecut ineputabil. Spirala albă își odihnea conturul alături de amprenta lăsată în nisip. Mulajul unui corp păstrat încă de nisipul pe cale să se răcească. Înainta spre casa din birne. Auzul înconcordat capta din ce în ce mai greu zgomotul valurilor. Marea era liniștită în acea noapte. Bărbatul își rottea privirile. Nisipul, dunele, lipsa arbuștilor, pe alocuri crengi uscate, aduse de apă. Un univers, cu legile lui greu de cunoscut. Formele femeii capătă contur în întunericul care îl înconjoară. Așezată unul în fața celuilalt își continuă tăcerea. Sîni lucese albastru. Ușor estompați de linia umărului stîng, aplecat în față, se observă la fiecare mișcare a brațului. Linia gîtului își coboară voluptățile între sîni prin prelungirea bărbiei. Privirile acoperă fiecare milimetru din pielea mată, uneori strălucitoare, totul este parcurs cu minuție. Apare lumina lunii în continuă schimbare de unghi. Aerul cald se mulează precum nisipul. Ceva nou se insinuează între ei și dune. Femeia nu se mișcă, se mulțumește cu poziția aceea imposibilă.

Își ține suflul închis în fundul pieptului, prizonier, respiră abia auzit. Primul cuvînt întîrzia, își făcea loc cu greu în înțelegerea lui. Îi lipsea elocvența, în noaptea aceea caldă. Femeia precum o statuie din muzeul figurilor de ceară își continua jocul. Apăreau zorile. Nemiscarea femeii prevestea o mulțime de posibilități. Bărbatul interesat de studiu își ramifica privirile în tendința de a cuprinde cît mai mult. Conversația întîrzia. În ultima clipă a luat hotărîrea. Își va vorbi lui însuși. Monologul va fi de fapt un dialog, era sigur, că în acel moment ființa lui găzduia două personaje distincte. Va vorbi despre o cameră albă, goală. Singura mobilă fiind o etajeră pe care se afla un vas din ceramică neagră. A numărat unsprezece flori mov în micuțul vas. Flori uscate a căror culoare superbă contrasta minunat cu albul mat afișat de perețele camerei. Va încerca o pantomimă. Risipa de semne va înlocui cuvîntul, lumea va fi recreată în toată grandoarea ei prin măreția gestului. Demonstrația se cerea făcută cu mîgală. Etajera albă, vasul negru, unsprezece flori mov, precum și camera de un alb mat constituiau o ambianță deosebită. Va continua.

Cuvintele femeii au întrerupt posibilul dialog imaginar.

— Rescrierea ființei devine imposibilă în lipsa hazardului.

Ultimul spasm a însemnat explozia albului.

vă propunem pe...

doru-mihai mateiciuc

voi trece și acest fluviu, în spatele răsăritului mă așteaptă lănciile legănînd aerul.

șase zile aproape de asprimea pămîntului

(urmare din pag. 9)

Din mașină coboară tata. Zice că se simte mai bine. Ar fi trebuit să mai rămîna două zile, dar s-a săturat de spital.

Și vorbim, iarăși, toți, laolaltă. În odaia asta, ca pe vremuri, ca totdeauna, trăim.

— Dacă murim noi, zice, tu vîi să locuiești în casa asta?

— Nu, tată.

— De ce? Vîno și stai aici, scrie aici.

noaptea

agitația lăcustelor — trecere grăbită lacomă peste aici abia inmugurite

în spirit de haikai (7)

vesnic este nisipul în el stă închisă clepsidra deși îl conține

haikai

glasul ciocirlei subțire sprijină soarele ud

în spirit de haikai (23)

marinarii se ascund sub valuri, corăbii sub un cer de păsări asurzitoare

pregătiri în vederea ceaiului

era trumoașă cînd dădea la o parte sutele de brațe tăiate aruncate drept flori

— Nu, nu vin.

— Uite, am cumpărat două remorci de cărămizi, vara asta întăresc și peretele din spate. Asta e o casă care ține peste suta de ani.

— Nu, tată. N-am cum.

— Atunci pentru cine am făcut noi toate astea?

— Pentru voi.

Mama tăcea, ochii concentrau o viață intensă.

Tata a privit în gol, o vreme.

Apoi el a început să sucească butonul aparatului de radio. Ceva ce-i place lui să asculte, ceva ce-l revigorează.

Mai tirziu zice:

— Eu m-am făcut bine, dar nu știu cît o duc. Viața mea se scurtează. Aș fi vrut să aranjez treaba asta cu tine. Să te las în casa noastră.

— Nu, tată.

Apoi apărea bătrîna spunînd: megieși, moare fata, a căzut de pe scara.

acum în patul conjugal semnalizezi tot mai stîns din artere

zorii

lingă zidul trestiiilor luna oglindește cadranul inoxidabil al lacului

dansul pe cuiburi părăsite abia a început

în cocoșul de fier de pe acoperiș se înmulțesc larvele cocorilor

o pasăre moare ducînd aripa la piept moare cu pumnalul infipt prin aripă

în cenușul lor incendiu, cocorii se reped să ne înfrunte

* * *

trupul tău aburit este cel mai frumos tablou pe care l-am gîndit vreodată

ploaia

aripi de păsări sfîrșite în aer norul lovește cu pleoapele însă lacrimile refuză să cadă

poezia

departe în noapte pe galeriele tăcute singele prinde a licări

Am mers acolo, rupînd încet plasa de funii afective în care tot cădeam. Tofana era întinsă pe pat. Fata ei s-a înșeninat pînă aproape de ris. O durea.

Respiră adînc, așa, i-am zis arîndu-i cum. Acum stai așa. Relaxează mușchii feței și umerii și cea fa. Vezi că te înviorezi. Ai să te faci bine.

Plantele din seră creșteau exploziv. Venea seara. Era frig. Ei mă țineau să mînc.

A doua zi mergeam la gară. Aceeași gară ca la venire.

Mama aștepta pe peron. Avea o brazul brăzdat de trăiri și riduri.

Trenul pornea. Lua vitează. Trecuseră șase zile de cînd venisem.

Vecinii de compartiment tăceau, și tăcerea era un minimum de legătură între noi.

Cînd am întins biletul, am văzut că aveam mîinile crăpate, aspre.

Șase zile aproape de asprimea pămîntului.

bărbați, femei...

Trenul s-a oprit într-un zgomot de fierărie și aburii au învăluit ferestra compartimentului, topind fulgii de zăpadă lipiți de ea. Bătrina din stnga lui pronunță nesigură numele unei gări, mai mult întrebă spre fereastra întunecată și căciula ei de vulpe argintie, cam năprilită, continuă să-și tremure perii lungi, până ce are confirmarea că este chiar gara bănuțită de ea. Îi spune asta fata din fața ei, o blondă cu părul lung și strălucitor. Apoi blondă scoate un oftat, ridicându-și brațele în sus. Își trece de câteva ori degetele prin părul lung, mai spune că s-a plictisit și ride. Ride așa cum vorbește, cu acel aer de nepăsare vulgară, care îl calcă pe nervi. Când nu deschide gura, își spune el, examinând-o iar, e o ființă chiar atrăgătoare, altfel parca și părul ei își pierde strălucirea. Confirmă că au ajuns în gara respectivă și bărbatul din dreapta fetei, care lasă ziarul să-i cadă pe genunchi și își netezește chelia cu mina dreaptă. Pe degetul mic, ca un cîrnăcior, îi scilpește un inel masiv, grosolan. El nu poate suferi bărbații care își împodobesc astfel minile. Dar chiar dacă n-ar exista inelul acela, omul nu-i place, fața lui plină, ca un aluat dospit, exprimă un fel de îngimfăre caraghioasă, și fiecare vorbă ce îi iese din gură pare un ordin și un început de gușă și tremur sub bărbie, când își lăusează calambururile lui nenorocite, ce-o fac pe fată să ridă. Numai femeia din fața lui tace. Citește o carte și fumează. O singură dată a vorbit, când a întrebat dacă poate să fumeze în compartiment și numai atunci i-a văzut ochii, niște ochi umezi, meditativi, care păreau că nici nu priveau spre ei. Din când în când, își îndepărtează de pe frunte o șuviță de păr care îi cade mereu. Treizeci, treizeci și cinci de ani, își spune el, mai mult nu are. Poartă o bluză flanelată, bleu, și pantaloni negri. Un trup impecabil, își mai spune el, în timp ce trenul pornește din nou. Dar ce-l interesează pe el trupul acestei femei, când... Acum nu-l mai interesează nimic, nici risul supărător al bărbatului, un ris printre dinți... Îi este tot una cu cine călătorește, prin ce gări trece, important nu-i decît timpul, cele două ore de călătorie, care au mai rămas. Și pe urmă, pe urmă ce va fi?... Întrebarea îl îngrozește, dar nu poate să nu gîndească, în absența gândurilor, trupul o ia razna, nu?... Asta este una din ideile lui fixe, este convins că pînă și de boala considerată fără leac, a scăpat mai ales datorită gândurilor sale, credinței că se va vindeca... Și iată-l vindecat, călătorind acum spre casă, după luni de absență... Pe culoar, în dreptul ușii, s-a oprit un ins îmbrăcat într-un hanorac verzui, și pe cap cu o căciuliță tricotată, de schior. Cu rucsacul atîrnat pe un umăr chiar ar un aer de schior, numai că în loc de schiuri a sprijinit de ușă un brad, ale cărui crengi sînt strînse cu sfoară, lipite de tulpină. Omul fumează și privește spre ei, în vreme ce bătrina spune că pentru ea toamna a devenit cel mai cîmplînt anotimp, pentru că toate frunzele care cad se transformă, în ochii ei, în fețe de oameni, oameni pe care i-a cunoscut, i-a îndrăgit sau i-a urît și acum nu mai sînt... Iarna este altceva, fulgii de zăpadă se prefac în bijuterii, mai zice ea, am senzația că dacă aș întinde mina aș putea lua coliere, brățări de... Hi, hi, izbucnește fata, și bărbatul cu chelia o întreabă dacă a consultat vreun medic. Medic!? ... zice bătrina. Eu sînt medic... sau am fost... pe cine să mai consult?, și fata ride din nou, fiindcă bărbatul cu chelia a mai lansat un calambur... Cel de pe culoar împinge ușa și arată spre locul gol. Da, e liber, spune fata. Omul pune rucsacul în plasă, lîngă geamantanul fetei și brațul deasupra. Compartimentul se umple de un miros plăcut de rășină și aer proaspăt. Bradul ar fi trebuit de-acum să fie împodobit, zice cel cu chelia, mai sînt trei ore pînă la venirea noului an. Da, așa ar fi trebuit, răspunde omul în hanorac, scoțîndu-și căciulița. Când te întorci de unde mă întorc eu, nu mai faci mofturi... De unde se întorcea? întrebă cel cu chelia și fata, amîndoi deodată. De unde nu mai ești decît un dosar sau o hirtie, zice cel în hanorac, zîmbind obosit. O eroare a unor, care pe mine m-a costat cîteva luni... Acolo toți sînt nenorociți, zice chelul, lasă că știm noi... Omul în hanorac nu-i mai răspunde, închide ochii și se prefacă ca doarme. Noi oamenii, zice atunci bătrina, sîntem ca niște punți peste ape, dacă trec mai mulți inși decît ne ține lemnul, ne frîngem, ne prăbușim... Bunăaaa! zice fata, rîzînd din nou prostete. El nu mai este atent la discuția lor, reușește să se sustragă, privește cîteva clipe spre noul pasager, apoi își oprește ochii asupra fetei din fața lui... Nu, nu are meditație în ochii ei, ci umilîntă, își zise el. Poate tocmai umilîntă este forța acestei ființe... Și tăcerea... Se agăță de tăcerea ei, în cercînd să scape de propria-i întrebare: Ce va fi după ce va coborî din tren?... Dacă ar adormi, ar fi fericit. Bătrina discută acum cu chelul o rețetă de caltabosi, în chichotele fetei... La urma urmelor, ce are cu ei? Ei sînt niște oameni fericiti. Și-o discuție despre caltabosi poate fi plăcută, uși că ești ca o punte peste care poate trece... Deșteaptă bătrina, capul i-a rămas întreg și poate să aibă mult peste șaptezeci de ani... Femeia din fotoliu a ridicat privirea spre geam. Are senzația că îl privește ca printr-o oglindă. Nu, nu-l interesează.

Trenul pornește, huruie peste ace, se oprește în alte cîteva stații importante și deodată bătrina spune: Iată am ajuns!... Atunci deschide și el ochii. În geam defilează șiruri de becuri aprinse, pasagerii sînt toți îmbrăcați, chelul o ajută să bîrînd să-și scoată geamantanul pe culoar, iar femeia din fața lui, gata de coborîre și ea, și-a aprins o altă țigară. Părăsește ultimul compartimentul, cu geamantanul în mînă. Când coboară pe scara vagonului simte un zumzet de sărbătoare, ce vine de undeva, dinspre oras. Rămîne în urmă, nu are de ce să se grăbească. Cîteva minute mai tîrziu, pe peronul aproape pustiu, o vede pe femeia care a stat în fața lui. În scurtă de bilanț, cu o geantă mare, atîrnată pe umăr, pare mult mai tină. Femeia fumează și așteaptă în dreptul ieșirii de pe peron. Se oprește și el. Își aprinde o țigară și se rează de zid. Când coboară de fumăt țigara, îi spune: Așa-i că n-a venit să te întîmpine? Ea nu-i răspunde. Îl privește mirată, apoi umilîntă acca, pe care el o consideră forța ei, pune iar stăpînire pe ochi. Aș fi putut să-ți spun din tren că nu va veni nimeni să te aștepte, mai zice el. Nici pe mine nu m-a așteptat. Nici nu putea să mă mai aștepte... Patru luni de sanatoriu ne-au despărțit pentru todeauna... De fapt, asta s-a întîmplat chiar în prima lună, un binevoitor... de aștia se găsec destul, mi-a trimis și o fotografie, soția mea, fericită, la brațul unui bărbat... I-am expediat fotografia ei și de atunci nu mi-a mai scris... nu mi-a mai telefonat...

Se oprește brusc, întrebîndu-se de ce naiba se mărturisește acestei necunoscute? Simte o putere crescîndă înăuntrul său, o putere amară... Totul este să eviți durerea, reîncepe el, să ne batem joc de speranțe... Hai, aici nu poți sta toată noaptea!... Mergem într-un restaurant, luăm o cameră la hotel... O prinde de braț și femeia face un gest de respingere, dar se supune repede, se lasă dusă. Merg spre oras pe jos și umerii li se albesc repede de zăpadă. Pășesc în tăcere pînă aproape de centrul orasului, cînd ea începe să vorbească! Trebuia să ne împacă, să ne recăsătorim și, iată, n-a venit, nu m-a așteptat... Vorbește ca și cum ar fi singură și el îi spune iar că principalul este să eviți durerea, să se bucure de clipele prin care trec. El, care trebuia să moară, știe bine ce spune... Și deodată izbucnesc împuscături, se aud strigăte de veselie, într-un balcon un cheflur urlă cit îl ține gura: Mulți ani, omniren!... Mulți ani! repetă și ea, iar el îi strînge ușor brațul cu degetele. Este singurul răspuns de care este în stare...

Corneliu ȘTEFANACHE

ar fi de-ajuns

Strivim în ochi atîtea ceruri care
Se nasc în frunze, fructe și altoi;
Din tînga lor își sună cornul noaptea
Și cerbiî trec prin fabulă mai goi.

Ar fi de-ajuns o lacrimă, doar una
Schimbîndu-și forma ca mîhnîții nori
Ce însoțesc planetele de ape
Lăsînd în suflet stînsse aurori.

porți maramureșene

Din noi copaci o poartă va sprijini un cer,
Prin lemnul ei cînta-vor trecutele iubiri.
Cînd mina le deschide, un ochi-corbier
Ca aștrii în mistere reintră în rotiri.

Cînd mina le închide cu sufletul deplin
O muzică de raze răsună peste timp
Și umbre vin în preajmă dintr-un străvechi destin
Ca zcii blînzi în cuget, pe marele Olimp.

Constantin CLISU

vocația de povestitor de fapte

consemnări

O lectură de zile mari ne-a prilejuit în anul ce tocmai se încheie, revista **România literară**, în coloanele căreia am putut citi, săptămîni de-a rîndul, pagini din publicistica lui Gabriel Garcia Marquez, celebrul scriitor columbian incunat, cum se știe, în 1982, cu Nobelul pentru literatură. Marquez a fost, și încă la vîrsta tuturor posibilităților, ziarist: ziarist în cel mai deplin înțeles al cuvîntului, trăind adică plener aventura ce o implică această nobilă și grea meserie, dar, ceea ce-l onorează e că a rămas ziarist, cu sufletul și cu fapta, și atunci cînd povestirile și romanele lui, care au deschis noi direcții în proza contemporană, au împînzit lumea, înflorînd-o cu duhul neliniștitor al unui tîrim fabulos — tîrimul Americii Latine, al Caraibilor. S-a făcut mult caz de așa numitul **realism magic** al autorului **Veacului de singurate**, Marele scriitor a polemizat nu o dată cu o asemenea opinie și formula devenită clișeu a fost adesea ținta ironiei sale. Marquez respinge, dealtfel, ideea după care ar exista mai multe realisme, încît nu m-a surprins satisfacția împărtășită într-un articol, atunci cînd o scriitoare nord-americană observa că la începutul unei cărți despre El Salvador, după ce a cunoscut această țară caraibiană, și-a dat seama că Marquez nu e un realist magic, ci chiar un realist social. „Acest lucru — notează scriitorul — coincide exact cu ceea ce nu înțeleg să spun. Că ceea ce pare a fi magie nu înseamnă altceva decît particularitățile realității latino-americane (...). Pentru mine este vorba pur și simplu de realism. Eu, personal, cred că sînt un realist social. Nu sînt capabil să imaginez nimic, nu sînt în stare să inventez nimic, mă limitez la ceea ce văd și povestesc ce văd”, pentru că — adaugă el — „Eu am vocația de povestitor de fapte. Asta este vocația mea adevărată”. Am reprodus aceste mărturisiri nu pentru a deschide o discuție despre un concept estetic. Mi s-ar părea superfluă, deși, oricît de încrezător aș fi în ceea ce spune acest mare creator de lumi, a cărui estetică este tocmai sinceritatea, știu totodată că orice creație excepțională impune fatalmente dacă nu o nouă estetică, oricum noi categorii și notivități, fiindcă cele vechi devin insuficiente și ineficiente. Le-am reprodus pentru a sublinia, doar, încă o dată, vocația de povestitor de fapte care mi se pare definitorie în ceea ce-l privește pe Marquez. Și aceasta se vede mai bine decît oriunde în inegalabila sa publicistică. O publicistică de idei și stări, nu de cuvinte și metafore goale. Cuvîntul — pare a ne spune la tot pasul marele prozator sud-american — rămîne un semn inutil fără acoperirea în aur a ideii, a sensului, iar metafora nu e decît un joc steril și pînă la urmă obositor și ridicol atîta timp cît rămîne la simpla descriere

epidermică, la o picturalitate derizorie, fără forță revelatoare. Publicistica lui Marquez e o simplă, neîntreruptă, cuceritoare confesiune și nu mică mi-a fost mirarea cînd am constatat că nu există în esență nici o deosebire între textele de gazetă și răspunsurile provocate de întrebările prietenului său, ziaristul Plinio Apuleyo Mendoza, în acea convorbire pusă sub un titlu exotic: **Parfumul de guayaba**. Fără a fi nici o clipă livresc, fostul corespondent al Agenției cubaneze de știri la New York e în tot ce scrie un intelectual rafinat (vreau să spun un om pentru care a fi intelectual e o stare normală, permanentă) fie că se confruntă cu o situație inedită; fie că rememorează episoade din biografia sa și a familiei sale, dominată discret de figura caldă, incomparabilă care este Mercedes; fie că discută cu confrăți întru meserie, mă refer la atîția gazetari pentru care Marquez a devenit, cum să zic, trofeu de cea mai mare valoare; fie că stă de vorbă cu șefi de state pe care-i determină numai prin simpla lui prezență să „coboare” la condiția umană cea mai adevărată, în așa fel încît unul dintre aceștia îi declară tulburător și ușor melancolic într-un moment al confidențelor: „În viitoarea mea reîncarnare vreau să fiu scriitor”. Este, aș nota în treacăt, cel mai simplu și mai tulburător elogi pe care l-am auzit vreodată adus puterii literarii. Reperete publicisticii lui Marquez nu sînt atît de numeroase cît s-ar bănui. Dar sînt esențiale. Primul și cel mai important e, desigur, America Latină, o realitate etnică, istorică și spirituală a cărei porta voce marele romancier se simte dator să fie în tot ceea ce face. Apoi, cîteva scriitori. Mai întîi Faulkner, cu care Marquez își descoperă multe asemănări și pe care-l consideră un scriitor al Golfului Mexic, practic al Caraibilor: „Ceea ce el mi-a dat a fost o estetică. Pentru mine, estetica nu este altceva decît tonul cu care se cîntă”. Apoi Hemingway. Apoi Graham Greene: „alt scriitor care m-a învățat cu ce ton trebuie să cînt lumea Caraibilor (...), care nu este un scriitor de-al nostru, ci unul împrumutat. Un scriitor care a venit și ne-a văzut foarte bine și ne-a învățat cum să descriem tropicul, cum să descriem Caraibilele”. Apoi Rulfo: „Rulfo este singurul scriitor pe care-l cunosc, care în **Pedro Paramo** dă impresia reală și ineluctabilă că s-a aflat în moarte și că s-a întors ca și ne-o povestească. Pentru mine acest lucru este unul definitiv”. Sigur, mai sînt și alții. Raportările publicisticii, care, cu o disciplină în afara căreia nimic serios nu e posibil, își redactează în fiecare săptămînă, în aceeași zi și la aceeași oră, articolul, au mai ales în vedere Mexicul — unde Marquez a ajuns „într-o înserare viorie, cu ultimii 20 de dolari și cu nimic altceva pentru viitor”, cu o clipă doar înaintea unui eveniment tragic: prietenul său, scriito-

rul Juan Garcia Ponce, îl anunță prin telefon: „afurisitul de Hemingway și-a făcut de petrecanie cu o pușcă”. Ce înseamnă Mexicul pentru marele om? „... aici mi-am scris cărțile, aici mi-am crescut copiii, aici mi-am sădit pomii”. Dar cel mai adesea punțile de comunicare și aș zice de sincronezitate sînt aruncate la mii de kilometri, peste Oceanul Implacabil, destinul, într-o Europă mereu risipită și mereu repudiată, într-o Europă de faimosul scriitor de azi își desfășoară emoțiile unor trăiri fundamentale dintr-o tinerețe nu prea tîrzie și totuși atît de misterioasă cum Parisul de odinioară, Parisul mărturisese autorul **Toamnă hului**, rămîne cel mai frumos pe Pămînt. Pentru Marquez, întru alți importanți scriitori inclusiv din America de Nord, pa e mai mult decît o ocazie complex: un complex febril, ra căruia personalitatea nu ne-ar apărea atît de operci lui, de o originalitate contestat vreodată, i-ar lipsi, va din marile tensiuni capot structurile epice ale unui mare, în dialogul dintre două diferite, dincolo de influențe diferite. Săgețile pe care Marquez nu ezită să le trîndă cîte ori are ocazia, impenalismul european sînt prozante și mă simt tentate ele nu numai o voință de cîci și o spaimă de anumite tă de ce mi s-a părut firesc, mare, inegalabil profesional, vîntului, al solitudinii celei moase meserii din lume, cu sideră, meseria scriutului, să tat în recent constituția Comițională a țării sale, însărcinată gănizeze participarea Columbie lebrarea, pe 12 octombrie 1992, lor 500 de ani ai Americilor, cu care Marquez a scris că nu o coperirea Americii ar trebui să bim; „soțirea lui Columb și în atul timp al conchistei ar trebui numească **acoperirea Americii**”, membru al comisiei amintite — tează ziaristul — a avertizat cu grijarare: „Trebuie să ne grăbim, pentru că nu mai lipsesc decît nouă ani. Și pe drept cuvînt, căci, comentă Marquez, „nouă ani sînt prea puțin pentru a termina împreună (America Europa — n.n.) atîtea lucruri com care au rămas neterminate”.

La puțin timp după ce am citit superbul text la care mă refer, o telegramă de presă anunța că lui Gabriel Garcia Marquez nu i s-a acordat viza de intrare în S.U.A., unde era invitat să țină cursuri la o mare universitate americană... O veste care mi-a amintit că nimeni nu e profet în țara lui.

Constantin COROIU

inscripții

no man's land

— Nu cred că avea dreptate Claude Bernard cînd afirma că „boala nu-i nimic, terenul este totul”, izbucni, zîmbindu-mi malițios, amicul meu, Marele Melancolic.

— Nu el, ci tu nu ai dreptate, îi ripostai cu vehemență.

— De ce nu? Pentru un microb, un virus și alte existențe nevăzute — eusdem farinae — teritoriul fizic uman nu este decît un fel de no man's land — țară a nimănui — în care toți, tuși maladia își consolidează poziția de atac împotriva vieții...

— Ceea ce spui tu acum îmi aminteste de Solomia, eroina criminală din romanul „Amîndoi” de Liviu Rebreanu. Cu expresia ei blîndă și învăluitoare (organismul uman emană acel fluid de simpatie pentru a aneștea atenția victimei și a-i insufla încredere, fluid mai puțin hipnotic decît cel emanat de reptile pentru imobilizarea victimei), cu fătura ei plîpîndă și fină...

— Vezi? Și virusul poate fi, aparent, blînd și învăluitoare, taciturn și, deși plîpînd, perfid ca o reptilă...

— ... cu minii delicate, cu paloarea feții accentuată, cu afectivitatea aberată, cu insensibilitatea fizică și disvulnerabilitate puternic conturate, cu

forța motrice organică pusă — în întregul ei — în slujba impulsului criminal...

— Vezi? Impulsul criminal al virusului! Deci există.

— Să lăsăm pe Claude Bernard și să nu substituim cuvîntul de romancier sau dramaturg aceluia de medic...

— Vrei să mă îndrumi pe un alt făgaș și să-mi amintesci că, în perioada înfloririi literaturii naturalist-zoologic, Caragiale a studiat cauzele crimei de omor, elaborînd opere în care a analizat magistrat această degradantă și gravă infracțiune privită nu ca „fapt palpitant, romantic, ci ca o verificare a determinismului” (G. Călinescu).

— Da, Caragiale nu a revendicat pentru artist dreptul de a modifica natura, nici de a i se atașa integral (homo additus naturae).

— Călinescu sîndea că Anca din „Năpasta” „nu este o ființă normală. E un monstru, un Hamlet feminin. Zece ani de ură nestînsă la o femeie înspăimîntă”.

— Perioada de incubație pînă apar primele simptome ale gravei maladii... Adică și boala există și terenul pare a fi aproape totul.

— Nu te mai înțeleg deloc, răbufni Marele Melancolic. M-ai contrazis atunci, contrazicîndu-te acum pe tine însuși.

convorbiri — 1883

Neobîsnuită, prin tehnica introducerii semnificațiilor, schița **Părintele Pafnutie** de E. Baican. Este folosit aproape în exclusivitate un monolog eliptic, deseori doar silabic, ce însoțește și chiar sugerează gesticulația personajului. Egumenul Pafnutie are convenitele daruri monahale, e erudit și evlavios, retras în chili-a-i reculegerilor unde-l ispiteste însă, irezistibil, celălalt dar: al supului. Tot farmecul monologului stă într-o ezitare permanentă între gînd și faptă, între șoaptă auzită (de un martor ocazional) și cea subînțeleasă a tentației.

Cucoana Smaranda de A(scanio) e un crochii al tipului ascetei, dornică să-și vadă odraslele căpătuite, prin intervenții ridicole, cum vor fi

fiind, negreșit, mai înainte de veac asemenea „tipare de om ce n-o să se mai nască pe pămîntul ăsta păcătos”. Unda de ironie ce învăluie textul are destule lungimi artificioase și impresia ce se impune este că autorul, simțînd aceasta, își propune să insiste tocmai atunci, cu grațuitate.

O mostră de stil dintr-un fragment beletristic semnat de Iancu Alecsandri: „Acum în dosul perdelei ferestrei eu contemplam, cu simțirea unei curate admirații, drăgălașa fetiță cum privea în liniște curgera apei în cofețe. Vederea mea era pironită asupra ochilor ei albaștri ca porumbela scăpătată din umbra nopții. O! acei ochi nu-i turburase doruri lumești nu-i atinsese buza o-

menească, afară de buza mamei...”

Și, în faldurile zglobii ale unei metrici variate, însuși „solarul” bard de la Mircești: „Vine de la munte iarna la cîmpie / Scuturînd din poale-i zile de urgie. / Vie! Lîngă foc eu zac / Visuri după plac / Și cu-al meu oaspe, dulcea primăvară, / Rîdem de furtuna care urlă-afară”. Un intrus printre colaboratorii statornici: V. Cotnariu (va fi fost Vasile Pogor?). „Frunză verde / M-am născut sub crengi de nuc / Intre doi butuci de vie / Și-n cîntarea unui cuc” etc.

Este recenzat fără menajamente **Manualul de gramatică limbii române** de M. Străjan, probabil de către Miron Pompiliu.

Lucian DUMBRAVĂ

NICHITA STĂNESCU

imposibil!...

Se apropie Anul Nou și ascult glasul clopoteilor, al hăulitorilor, al pocnetelor de bici, tropotul caprelor și urșilor, strigătele cetelor lui Jianu și Bujor, risetele de argint ale copiilor. Dar în acest concert sublim, parcă în acest an, lipsește ceva. Da, sînt convins: lipsește generoasa voce a lui Nichita Stănescu.

Te năpădese amintirile și nu știi ce să faci cu ele. E prea devreme, e prea tîrziu să le așterni pe hîrtie?... Ani de-a rîndul am tăcut cînd a fost vorba de Nicolae Labiș. Acum, cînd Nichita Stănescu nu mai este printre noi, nu am dreptul să tac. E datoria morală a scriitorului către scriitor, a celor care nu mai ei știu cîtă cheltuială de gînd și trudă se adună în rîndurile unui vers, în frumusețea și desăvîrșirea lui.

Prima întîlnire cu Nichita Stănescu:

Stadionul din dealul Copoului. Acum aproape un sfert de secol. Prietenii, mai de voie, mai de nevoie, mă duseseră la un joc pe care-l respect dar care nu este al meu. Și Floria Zilieru, fluturînd peste tribune un ziar, în care se anunța că împreună cu un „oarecare” Nichita Stănescu luasem premiul al II-lea la un concurs literar. Mă întrebam nedumerit: cine o mai fi și poetul ăsta, Nichita Stănescu?

De abia mai tîrziu, cu mult mai tîrziu, cu, provincialul, am aflat că printre cei care hotărîseră premiile acestea, au fost Ion Brad și Ion Horea. Aceasta pentru istoria literară. Să nu se uite!

A doua întîlnire cu Nichita Stănescu:

Venise la Iași împreună cu Nicolae Breban pentru a participa la prezentarea cărții prozatorului, romanul „Bunavestire”. Era în culmea gloriei pe care o merita cu prisosință. Bolnav și vesel, era răsătatul nostru. Și nu știu dacă Mircea Radu Iacoban nu poate spune mai multe despre delicatetea cu care l-au înconjurat atunci, toți cei din citadela de cultură, care se cheamă Iași.

Parcă un nou Panait Istrati poposea în spațiul sadovenian pentru a se bucura o clipă de tihna sufletelor noastre.

Cine nu-l admira pentru geniul său? Cine nu era îndemnat să-i atingă umărul într-o acoladă de simțire și entuziasm? Era ca și cum sprijindu-te de umărul lui Nichita Stănescu căpătai și tu ceva din noblețea lui sufletească, din tensiunea ideii, din ceea ce există în oameni înainte de gînd: faptul de a trăi!

Dar explicațiile sînt de prisos și le las pe seama istoricilor literari.

A treia și ultima întîlnire cu Nichita Stănescu:

Casa scriitorilor din București. O după amiază calmă în care sufletele se întîlnesc într-un Paradis al lor. Regretam că la masa noastră nu erau Ana Blandiana și Marin Sorescu, Ion Gheorghe, Ion Alexandru, Nicolae Dragoș, și mulți, foarte mulți dintre prietenii generației mele. „Aho!” își inventa rimele cu o dumnezeiască nonsalanță la o masă alăturată. Dincolo, Petre Stoica își săvîrșea încă un harakiri poetic.

Stăteam cu El și cu doi scriitori tineri.

Și deodată, parcă cineva l-a bătut pe umeri cu aripa. Tînăra critică de alături a luat condeiul și tot ce a dictat poetul a așternut pe hîrtie. La urmă, senină, l-a pus să semneze textele. Dealtfel versurile lui Nichita Stănescu au apărut în „Convorbiri literare”. Nu mai este nevoie de nici un certificat de garanție! Ele există.

Și acum, stînd bine și gîndind la toate cîte au fost, la toate cîte s-au întîmplat, mă întreb și zic: Unde ești, Nichita Stănescu? În mărăția frigului, a lucidității, pentru că asta ai vrut să o spui, nu-i așa? Ninge cu lacrimi de zăpadă peste un pămînt văduvit de glasul tău.

Ascult cum vin colindătorii să vestească Noul An. Cum așa? Fără Nichita Stănescu? Imposibil!...

Corneliu STURZU

nașterea poetului

In aceste momente nu pot spune altceva decît că Nichita Stănescu este poetul vizavi de care nepuțința și prejudecățile fatale ale criticii capătă proporțiile unui complex. Nici un alt autor nu mi-a dat sentimentul — incomfortabil, desigur — că scriind despre el, scriu pe lingă el. Și nu-i vorba de înțelegerea, adesea dificiltoasă, a poeziei sale, ci de exprimarea acestei înțelegeri, operație în care uneltele pe care le avem la îndemînă (și pe care credem a le întrebuișa de atîtea ori cu folos) devin dintr-o dată neutilizabile. Nici un poet de la Argezi citire n-a produs mutații atît de adînci în semantica verbului poetic, dar nu acesta e cel mai important lucru: nici un poet nu a tras atîtea foloase în contul mării poezii românești dintotdeauna din aceste uimitoare prefaceri. Nichita Stănescu nu este doar un poet insolit care inovează pentru a lăsa altora dreptul de a desăvîrși, la el înnoirea și cristalizarea se produc concomitent, avangarda și clasicitatea sînt vîrstele simultane ale operei. De la Nichita Stănescu am aflat în esență următorul lucru: poezia face parte din ființa noastră, e al șaselea ei simț, cel mai definitoriu uman dintre toate, e aripa nevăzută care ne-a fost dată fiecăruia pentru reale ori potențiale zboruri spre celest.

Complexul Nichita Stănescu e urmarea neînțelegerii sau, mai bine zis, neacceptării faptului că poezia e creație și nu rezultat al creației, că e o continuă emanație a ființei poetului, un flux sincronizat cu mișcările respirației, cu bătaile inimii, și nu un produs. O astfel de poezie stă sub semnul ineputabilului, apare ca mesaj în continuă stare de constituire. Abia acum cînd respirația poetului s-a oprit, poezia lui s-a transformat din ceva care devine în ceva care este. Opera lui abia acum a sîrșit să se nască. Cariera unui mare poet al acestui veac abia începe.

Daniel DIMITRIU

poemul neterminat

Poeții nu mor niciodată — s-a spus, și pe bună dreptate. Dar oamenii care poartă numele poetilor trec în neființă și se lasă atunci o arpă de tristețe: o lume în stare să nască mereu alte lumi în spațiile cuvîntului și

ale imaginarului se spulberă pentru totdeauna. Rămîn, desigur, cărțile, dar, în asemenea momente prea apropiate de gîndul morții, legate de amintirea vie a omului, sînt încărcate de ceva funerar precum trupurile din cenusa Pompeiului. Timpul le va curăța și le va așeza în rafturi alături de toate celelalte opere ale lumii care au luat definitiv locul autorilor lor din carne, oase și sine.

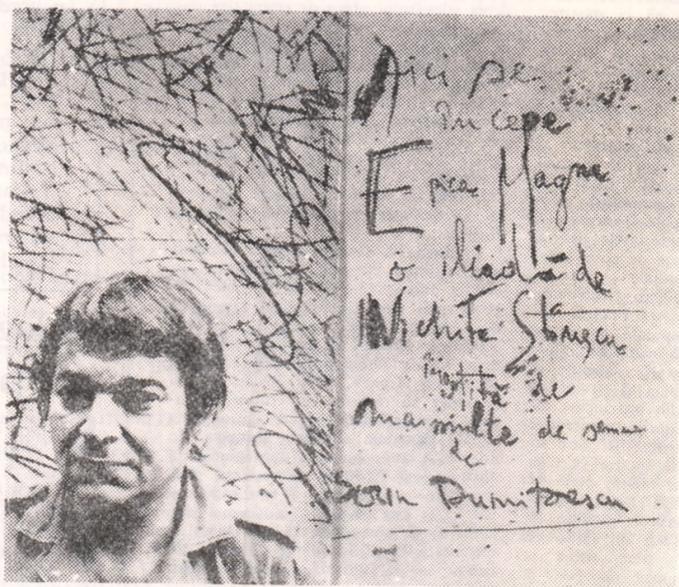
N-am să spun ce-a însemnat poezia lui Nichita Stănescu pentru generația mea, a celor născuți în jurul lui 1950, pentru că e un lucru știut. S-a scris mult despre ea. Într-o vreme nu exista publicație culturală care, deschinzînd-o, să nu-ți arate numele lui. Opera i-a fost prinsă în focurile contradictorii ale unor critice nu întotdeauna dezinteresate: așa i-au fost trecute uneori sub tăcere marile sale merite cum altele i-au fost ridicate în slăvi aspectele mai puțin rezistente. Numele său a apărut în preajma premiului Nobel — și asta arată pînă unde i-a urcat renumele — și a fost prins în chenarele atîtor altor prețuri onorifice.

Dar nu aceste forme laureate de recunoaștere spun exact cum tinerțea și maturitatea lui poetică au grayat în literatura noastră urme care trasează o fizionomie puternică precum puține altele și cum curentul electric al gestului său poetic va străbate pentru multă vreme literatura română, iar urmele scrisului său vor putea fi detectate încă în scrierile atîtor autori care-i vor rămîne datori.

Omul, care acum nu mai este, va sta în amintire ca simbol al poetului. Nichita Stănescu a ars în flacăra poeziei și în numele poeziei. Cele cîteva întîlniri, întîmplătoare și nesemnificative față de întîlnirile pe care le avea cu nenumărații lui prieteni și admiratori, care îl căutau în casa sa mereu deschisă, să-l audă sau să-i stea în preajmă, mi-au fixat această imagine. În 1970 primeam un premiu la un colocviu studentesc de literatură, pentru niște „Glose la 11 elegii” și-mi transmisese dorința de a mă cunoaște. Abia după mulți ani i-am făcut o vizită împreună cu un prieten comun, pictor. Pe masa din camera aproape goală, strălucită de imagini de Sorin Dumitrescu se afla o foaie de hîrtie scrisă pînă la jumătate cu un creion cu pastă. Un poem, probabil neterminat, întrerupt, se pare, atunci cînd intraseră vizitatorii pe care îi găsisem la venirea noastră.

De cîte ori moare un poet în plină putere de creație, îmi vine în minte foaia albă cu textul dus pînă la jumătate: poemul rămas neterminat.

Constantin PRICOP

nichita dunării

Ca un vînt depărtat
Ne-a venit moartea și l-a luat,

Îngropîndu-l în cer.
Metafizicul nostru oier

Și-a pierdut săpatul cuvintelor
Începînd săpatul mormintelor...

Plînge Țara Românească, mîndră țară,
Melancolică, lovită de-un meteorit de ceară:

Îi răspunde-n deznădejde istovită,
O Moldovă-n suflet viscolită.

Picla lacrimii se-asează pe Ardeal;
Nu se vede cerul nostru ireal,

El de-aceea-n ceruri s-a urcat,
Peste-ntreaga Românie s-a surpat,

Poala sfintei țări a sărutat
Și sărutul l-a înlăcrimat,

Cît argila Nilului străveche
Pe Nichita Dunării pereche.

El era cît Nilul
Omul era stilul.

Florin MUSCALU

scrisoare

Nichita, Nichita,
Nu-ți mai cerne sita
Sufletului floare
Pentru-acel Brumare
Ce bea-ntr-o Dolhască
Lîng-o veche sină
Tril de rostopască-n
Ceașcă de lumină
Și-ți alintă tandru
Roua de pe praguri...
Unde-i cățelandrul
Dulcilor meleaguri

Ale-adolescenței?
Unde-i trandafirul
Moale, ca să geamă
Cînd destramă firul
Vieților de damă?

Nichita, Nichita,
Lenevesc atîta
Încît mi-e rușine
De furnici și-albine.

Ele cară hrană
Dinsele dau miere.
Face-m-aș o rană
Plină de durere
Pe un mele de aur,
Face-m-aș coclaur
De hălăduire
Întru fericire
Și-ntru puritate,
Frate, frate, frate...

Emil BRUMARU

ca și eminescu

Nu există cuvînt să dea un nume morții lui Nichita Stănescu. Sîntem atît de stîngaci în folosirea cuvintelor, încît am face mai bine să-i scrijelim doar numele, cu un briceag, pe o bancă din parc, pe coaja unui copac, pe zidul unei mănăstiri. Să tăcem, cu rușine pentru cît sîntem de neîndemînați; să ne ducem la casele noastre și să nu îndrăznim să citim, cîtva timp, poezii de Nichita Stănescu. Să lăsăm litera lui să doarmă în carte, pentru că nu avem cuvinte de citit Nichita Stănescu.

Lui Nichita Stănescu îi sîntem datori cîteva propoziții, pe care ne vom osteni în zadar să le spunem de acum înainte.

Nichita Stănescu este un mare poet național, cel mai mare născut în secolul XX de limbă română.

Nichita Stănescu a creat, pentru poezie, o nouă limbă română fiind, ca și Eminescu, singurul ei vorbitor.

Nichita Stănescu a fost contemporan cu noi și nu știu dacă i-am spus-o vreodată, simplu, pe o hîrtie de ziar.

Literatura română s-a purificat, în numai trei ani, prin jertfa prozei, teatrului și poeziei: Preda, Mazilu, Nichita Stănescu.

Cînd se termină viața unui geniu, îi îngropăm în degetele ce țîn bănuțul trecerii toată opera pe care nu a scris-o, cuvintele rămase pe lume fără stăpîn.

Val CONDURACHE

la moartea

lui nichita stănescu

Eu eram unde urmă să ajungi,
dar nimeni nu știa — nu văzuse

și pentru că prea repede ai venit,
mi-ai strigat: întoarce-te!
ăstfel întoarce-te — mort —
măcar pentru o zi, pentru o clipă,
vreau să se afle numaidecît
ce gîndesc morții despre cei vii!

mie îmi este în suflet prea nîrd,
întoarce-te, mortule! — mi-ai strigat —
mai lunecă tu pe retinele lor
ca pe Oceanul Înghețat!

Ioanid ROMANESCU

charles
baudelaire
●
florile
răului

Gîndul de a realiza o nouă traducere a „Florilor răului” n-a pornit doar de la constatarea, deseori suorniată, a unei realități ciudate: opera cu care începe poezia modernă nu a avut parte de aceeași traducător, — singura în măsură să asigure unitatea de receptare și de redare în românește a lirismului baudelaire-ian. Prezentarea de o viață întreagă a acestei poezii și confruntarea permanentă a traducerilor întinse cu textul original mi-au dovedit că multora dintre traducătorii români le-au fost străine unele domenii ale culturii, asimilate organic de marele poet francez. Astfel, în cunoscutele versuri: „Et que vous l'invitez à l'éternelle fête / Des Trones, des Vertus, des Dominations” („Benedicțiun”), Tromuri, Vrednicii, Stăpîniri — care reprezintă denumirile a trei din cele nouă trepte îngerești din mitologia creștină — sint notorii la cîmăna oricărui cititor francez; ele rămîn însă de neînțeles pentru cititorul obișnuit de la noi, căci în limba română nu depășesc cadrul restrîns al terminologiei de specialitate. Traducînd pur și simplu respectivele cuvinte, traducătorii noștri, cu două sau trei excepții, au ferezat sensurile splendide metafore a împărășirii poetului din veșnica desfrîtare hărăzită îngerilor, sub un la-cît de necesăcut, mai ales pentru cititorul cu care nu are altă cale de întîlnire cu poezia lui Baudelaire decît tîlmăcirile. De asemenea, cei mai mulți dintre acești traducători n-au băgat de seamă că, în textul francez, absența conjuncției „et” între ultimii termeni ai enumerării a fost deliberată, spre a sugera o enumerare neputăzută, încă deschisă; înscrisînd în tîlmăcirile românești pe „și” copulativ înaintea termenului din urmă, ei au închis enumerarea, lăsînd pe cititor să creadă că la eternul ospăt al lumii nevăzute n-ar participa decît trei din cele nouă ordine îngerești și trăind în felul acesta o substanță poeziei lui Baudelaire. Multe alte exemple de aceeași natură mi-au confirmat necesitatea unei noi versiuni românești a „Florilor răului” întemeiată pe fidelitate față de esența textului original, nu față de forma lui, — cu alte cuvinte, a unei traduceri credincioase spiritului și nu literel.

Dar nu numai năzultă de a oferi cititorului român de a evita erorile și omisiunile existente în tîlmăcirile anterioare mi-au dat cîtezanta de a întreprinde transpunerea acestei fascinante opere poetice dintr-o structură lingvistică în alta. Un temel mi-a oferit adevărul unanim recunoscut că maturitatea unei culturi naționale este atestată și de capacitatea ei de a-și alipi la patrimoniul propriu valorile spirituale ale umanității, care se dovedesc întotdeauna fertilizatoare. Și mi-a stimulat permanent osîrdua convingerea nestrămutată că fiecare epocă, fiecare generație simte nevoia să realizeze o nouă lectură a marilor opere literare, receptîndu-le altfel decît au făcut-o înaintașii, potrivit cu sensibilitatea, cu preocupările și chiar cu obsesiile sale. În ce privește poezia lui Baudelaire, pînă și în Franța receptarea ei a fost un proces îndelungat și sinuos, care continuă și astăzi: „Chaque individu, chaque époque, chaque classe a produit un Baudelaire, celui qu'il lui était possible de comprendre et utile d'admettre” (Jean-Claude Mathieu, „Les Fleurs du mal de Baudelaire”, Hachette, Paris, 1972). Cu atît mai mult la noi, un asemenea proces nu este și nu va fi, probabil, încheiat niciodată. Cititorului român de azi îi este necesară o altă lectură a lui Baudelaire decît aceea care satisfăcuse pe cititorul de la începutul secolului sau pe cel din perioada interbelică. Neeliberat cu totul de amintirea dezastrelor traversate și hăituit de complexitatea — ori de absurditatea! — problemelor unei lumi împiedicate să-și găsească echilibrul, cititorul zilelor noastre este mult mai receptiv la confruntarea dramatică dintre suav și abject, între puritate și sadism, între angelic și satanic, există în „Florile răului”, decît au fost predecesorii săi. Am năzuit, deci, ca traducerea mea să reprezinte o astfel de lectură nouă, făcută de un ins căruiă nu i-a rămas străin nimic din tot ce a constituit grandoearea și ticăloșia acestui veac. Adică lectura unei opere care-l pune în simțămînt contemporanul nostru, întreprinsă de un contemporan și destinată contemporanilor.

Prezentare și traducere
de Al. CERNA-RĂDULESCU

idealul

Nici frumuseți mărunte desprinse din viniete,
Neizbindiri născute de-un ușuratic veac
Nici glesne-n ghetee nalte, nici miici cu castaniete
Nu pot fi unei inimi cum e a mea pe plac.

Lui Gavarni, poetul mindreței lincezite,
Las murmurul de zine bolnave, dinadins,
Căci nu-i o floare printre răsuriile pâlite
La fel cu idealul meu pururea aprins.

Ce-i place-acestei inimi profunde ca un hău
Doar tu ești, Lady Macbeth, al crimelor duh rău
Și vis al lui Eschyle sub viscolul n-florit.

Sau, Noapte, tu, odrasla lui Buonarotti, care
Îți răsucești alene într-o ciudată stare
Un sîm, pentru sărutul Titanilor cioplit.

uriașa

Pe vremea cînd Natura, în rivna-i nesecată,
Odrasle monstruoase năștea fără-nctare,
Mi-ar fi plăcut pe lingă o uriașă fată
Să stau, cum stă motanul, reginei la picioare.

Mi-ar fi plăcut ca trupul să-i văd cum crește-odată
Cu sufletul și-n jocuri cumplite cum dă-n floare;
Să simt prin neguri unde ce-n ochii ei înoată
Cu inima-i urzește vreo sumbră-nflăcărare;

Să hoinăresc în voie pe formele-i grozave,
Să urc tîrîș costișa enormilor genuchi
Și uneori, în vară, cînd razele bolnave

Din soare-o fac să-și culce pe cîmp sleitu-i trunchi,
Să dorm cu nepăsare la umbra fiței sale,
Precum cătunul pașnic sub munte, lingă poale.

convorbire

Tu ești un cer de toamnă frumos și fără pată!
Dar negura tristeții camarea-n mine suie,
Lăsînd, cînd se retrage, pe buza-mi îmbufnată
Numai o amintire de miluri amăruie.

— Îți furizezi degeaba pe sînu-mi stins o mină;
Prietenă, ce cauți e coasta sfîșiată
De dintele femeii și gheara ei hapsînă;
Nici inimă nu aști; de fiare-a fost mincată.

Mi-e inima un falnic palat spurcat de gloată;
Se-mbată-aci, se taie, de pîr prind să se tragă!
— Din sîni fără straie miresme-n jur înoată...

O, scumpă Frumusețe, a sufletelor plagă!
Cu ochii-ți de jeric, sclipînd ca-n sărbătoare,
Fă scrum aceste resturi cruțate și de fiare!

archibald macleish (s.u.a.)

acelora ce-și spun tovarăși

Frăția nu-i, cu siguranță, doar de sînge:
Dar oamenii nu-s frați nici fiindcă-și spun astfel:
Ci ei sint frați prin viață și durere:

Marii zămisitori de frați sint foamea și durerea:
În umilînță iubire nesfîrșită s-a cuprins:
Pericolul cel mare i-s nobilii părinți:

Sint frați cei care au trecut prin teamă,
Prin rău, durere, prin nedemnitate,
De ce sint veteranii toți dintre frați mai drepiți?

De-aceia: căci cu mintea s-avîntă peste mare
Și se găsec cu toții din nou în tinerețe —
Cum se-ntîlneau pe cunoscuta cîmpuri de bătaie:

O piine de necesă, femei cu ochi vopsiți
Bărbaților bătrîni și singuri le reinvie
Anii trecuți, duhoarea metalică a groazeci:

În viață dintre toate aceasta-i mai aproape —
Bărbați necunoscuți să-și amintescă vremea
Trecutelor pericole comune — ce-au trecut:

Și asta-i ce unește generații laolaltă —
Un val de oameni care, avînd aceiași ani,
Mai au și-aceiași morți — și-aceiași treceri.

Trăirea solitară și neîmpărtășită
Se stînge singură, ca o-nșelare,
Sau viețuiește moartă, o fantomă:

Cel singur, neînsoțit, își va ascunde
Singurătatea ca fata necinstirea fiîndcă
Insingurarea, suferința — nu-s viață.

Cine sint frați născuți cu-adevărat? Forjorii
Ușcați de-aceiași flăcări în furnale:
Cei ce-au scuipat cu sînge pe-aceiași dușumele:

Au mers pe-aceiași riuri cu plute neuscate:
Pe străzile acelorași orașe au luptat:
Și au rînjit printre aceiași pumni și bice:

cîntec de țoamnă

Ne-om cufunda acuma în beznă grea și rece;
Adio, rază vie din verile prea scurte!
Cu izbituri funebre aud cum mă petrece
Răsunsetul de lemne căzînd pe pietre-n curte.

Mi-o năvăli în suflet întreaga iarnă: ură,
Minie, friguri, spaimă și muncă-n silnicie,
Și cu un soare-n iadu-i polar de o măsură,
Chiar inima, sloi roșu de gheață o să-mi fie.

Ascult cum cad butucii pe rînd și mă-nfioară;
Cînd naltă eșafoduri nu-s zvonuri mai icnite,
Mi-e cugetul ca turnul pe care-odinioară
Îl doborau berbecii cu lovituri cumplite.

Și legănat de-această bătaie repetată,
Că-nchid pe-aproape-o raclă în grabă mi se pare,
A cui? — Era ieri vară; acum e toamnă, iată!
Misteriosul zgomot răsună a plecarea.

II

Ce dragă mi-e lumina verzeie din privirea
Ta dulce frumusețe! dar azi mi-s toate-amare:
Iubirea-ți, patul, vatra nu-mi încălzesc simțirea
Ca razele de soare răsfrînte peste mare

Dar, inimă duioasă, iubeste-mă! fii mamă
Chiar pentru mine, răul și prea-nelegiuitul;
Și, soră sau iubită, sub vraja-ți scurtă ia-mă,
Cum mă-nfășoară toamna slăvită și-asfințitul.

O clipă numai! groapa așteaptă; e-nsetată!
Ah, lasă pe genuchii tăi fruntea mea să șază
Și, regretînd văpaia din vara luminată,
Să pot gusta a toamnei gălbuie, dulce rază!

visul unui curios

Lui N.F.

Cunoști, ca mine, dulcea durerilor ispită?
Și faci să-ți se spună: „O! ce bizar bărbat!”
— Simțeam că mor, în firea mea, dragostei menită,
Se-nvălmășeau oroare și dor, un rău ciudat:

Neliniște și vie speranță ne-ndirjita,
Cu cîi se cădea-n clepsidră nisipul măsurat,
Cu-atît mi-era tortura mai aspră, mai vrăjită;
Și-mă simțeam de lumea știută-ndepărtat.

Parcă-și fi fost copilul ce-așteaptă un spectacol,
Aturisind cortina cum blestemi un obstacol...
Busc, adevărul rece-l privii în față drept:

Fără să știu, mîrisem și-a zorilor urgie
Mă-nfășura. — Cum oare! numai atît să fie?
Cortina se-nălțase, și eu mai stam s-aștept.

Sint veteranii acelorași corăbii — mari uzine —
Căutători de glorie — de patrii născători:
Și cei adăpostii în tainice cetăți:

Cei care s-au ascuns, au fost vînați, cu toții —
Și au luptat: și au muncit: și poartă
Un singur chip — același pașaport.

Frăție! Nici un cuvînt rostît nu face frați!
Frăția și-o cîștigă viteji prin pericol,
Prin rău și prin durere — nimic alta.

În lumea noastră stranie, frăția este darul
Cel mai de preț al vieții — cel mi-i neprețuit:
Din vorbe nu se naște — nu crește din urări.

siegfried sassoon

(marea britanie)

copilul de la fereastră

Să-ți amintești, cînd îți vei fi pierdut de mult copilăria:
Razele soarelui în prima zi ploioasă-a primăverii;
Rizînd de la fereastră ta de la mansardă,
Iar eu, pocnînd din bici, după un trap călare,
Pe pajîștea întinsă de sub tine, făcînd-o pe bufonul,
Anii îngroapă bucurii. Aceasta în iubire să rămînă.

Cutezătoare zi de mart; iar tu, mai mic de patru ani,
În lumea-naltă a copilăriei — raiul meu.
Să-ți amintești — această fericire ce-o trăiesc —
În primăveri pe care n-am să le mai prînd;
Lumea — o hartă a cruntului război în vălmășag,
Iar tu, neștiutor, eliberîndu-mi sufletul și mintea.

Căci, peste ani, va trebui să aști cu uimire
Cum cele neînsemnate și iubite-ți vor fi sprijin,
Cu lacrimi sint încețoșate ferestrele acestei lumi,
Durerile se-adună ca norii dinspre soare-apune.
Să-ți amintești, în vreo după-amiază, primăvara,
Cînd fiul tău te va privi
făcîndu-ți tristă inima să cînte.

În românește de Ștefan AVĂDANEI

Iasi, str. Gh. Dimitrov nr. 1,
(981) 16242 • Administrația:
str. Calea Victoriei nr. 115, tel.
18.

Colegiul de redacție
Redactor șef: **Corneliu Sturzu**
Secretor responsabil de redacție: **HORIA ZILIERU**
Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

Apare pe 20 ale lunii
● Prețul unui exemplar, lei 5.
Abonamente: 6 luni, 30 lei; 1 an, 60 lei
Pentru strănătate abonamentele prin **LEXEM** —
departamentul export-import presă, București, str. 13
Decembrie nr. 1
P. O. BOX 134 — 137, telex 11226